

Kohtaamisia Tyttöjen Talolla

—

Neuvotteluja monikulttuurisesta identiteetistä ja sukupuolesta

Sari Rusanen

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Kevät 2014

RUSANEN SARI: Kohtaamisia Tyttöjen Talolla – Neuvotteluja monikulttuurisesta identiteetistä ja sukupuolesta.

Pro gradu -tutkielma, 113s., 5 liites.

Ohjaaja: Kirsi Juhila

Sosiaalityö

Huhtikuu 2014

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on analysoida ja kuvata, kuinka erilaisista monikulttuurisista taustoista tulevat nuoret tytöt ja naiset neuvottelevat ja rakentavat identiteettiä tai ennemminkin identiteettejä, suhteessa sellaisiin demografisiin tekijöihin, kuten ikä, sukupuoli ja etnisyys. Tutkimuksessani kysyn, miten nuoret tytöt ja naiset rakentavat ja tuottavat sukupuolista ja monikulttuurista identiteettiä erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä, kuten kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Kysyn myös, millaisia neuvotteluja identiteeteistä he käyvät ja millaisia jäsenyyksiä tai toisaalta eronteokoja ja ei-jäsenyyttä suhteessa erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin näiden neuvotteluiden kautta syntyy.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä ja taustoituksena olen käyttänyt nuorisotutkimuksellisia keskusteluja, erityisesti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen nuorisotyön ja -tutkimuksen näkökulmista. Tämän lisäksi tutkimusta ovat kohdentaneet erilaiset teoriat identiteetistä ja identiteetin muodostumisesta. Tutkimuksessani tarkastelen (sosiaalista) identiteettiä puheen kautta rakentuvana ja neuvoteltavana, joka muotoutuu ihmisten arkisissa, jokapäiväisissä rutiineissa ja vuorovaikutuksessa.

Tutkimukseni metodologisena perustana on etnografia. Tutkimusaineisto, joka koostuu neljästä ryhmäkeskustelusta ja kolmesta yksilöhaastattelusta, on kerätty Tampereen Tyttöjen Talolla® syksyn 2013 aikana. Aineiston analyysin olen toteuttanut hyödyntäen Harvey Saksin tutkimustyöhön perustuvaa jäsenkategoria-analyysiä, joka nojaa vahvasti etnometodologiseen tutkimusperinteeseen.

Nuoria tyttöjä ja naisia, iältään 13 – 19 vuotta, yhdistävät kokemukset liikkeestä, monipaikkaisuudesta ja transnationaaleista ihmissuhteista. He kohtaavat moninaisia yhteiskunnan, kulttuurin, median, perhe- ja vertaissuhteiden asettamia odotuksia, mahdollisuuksia ja haasteita. Tarkastelen erityisesti sitä, millaisia identiteetikategorioita nuoret herättävät ja ottavat käyttöön näissä erilaisissa kohtaamisissa ja millaisia kulttuurisia merkityksiä ja tunnuspiirteitä näiden kategorioiden käyttöön liittyy.

Monikulttuurinen identiteetti näyttäytyy tutkimuksessani moninaisena, tilanteisesti määrittyvänä ja muuntuvana, jossa ikä, sukupuoli ja etnisyys risteävät monin eri tavoin. Monikulttuuriset kysymykset linkittyvät tyttöjen asemaan, sukupuolirooleihin ja -odotuksiin. Nuoret nostavat esiin omaa itsenäisyyttä ja toimijuutta sekä mahdollisuuksia tulla kohdatuksi yksilöinä. Jäsenyysneuvottelut muodostuvat heille tärkeäksi tilaksi, jossa he määrittelevät omaa paikkaansa ja suhdettaan hierarkisoiviin kulttuurisiin järjestyksiin ja erityiseen ”ulkomaalaiskategoriaan”, suomalaiseen yhteiskuntaan, perheeseen ja vertaissuhteisiin. Nuoret hyödyntävät erilaisia kulttuuria aineksia, osa tuottaen eräänlaista ”maailmankansalaisen” liikkuvaa identiteettiä. Arjen identiteettineuvotteluissa identifioituminen ja kuulumisen kokemukset liittyvät myös monipaikkaisuuteen ja asuinalueisiin Suomen sisällä sekä kouluun ja kaveripiiriin.

Avainsanat: Nuorisotyö, sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys, identiteetti, sukupuoli ja monikulttuurisuus.

RUSANEN SARI: Meetings and Encounters in the Girls' House – Negotiations on Multicultural Identity and Gender.

Master's thesis, 113 pages, 5 appendix pages

Social Work

Supervisor: Kirsi Juhila

April 2014

The aim of this thesis is to analyze and describe how young girls and women with multicultural backgrounds negotiate and form their identity, especially when it comes to demographic categories like age, gender and ethnicity. I have searched answers to the following: How do young girls and women form and 'do' gender and multicultural identity in different social contexts and interactions. How do they negotiate identity and membership and difference and non-membership?

As a theoretical framework of this thesis I have used theoretical concepts and debates from youth research, especially I have benefited from approaches to gender and culture-sensitive youth work and research. I have also utilized different theories and conceptualizations about identity and identity formulations. I view (social) identity as something that is used in talk in our routines and interactions of everyday life.

The methodology of the thesis is ethnography. The data in this research has been collected in a Girls' House of Tampere® (Tampereen Tyttöjen Talo) during the fall 2013 and it is comprised of group discussions (n=4) and interviews (n=3) with young girls and women. I have analyzed the data by using membership categorization analysis (MCA) which is rooted in Harvey Sacks' work and it is based on ethnomethodological study of research.

Young girls and women of this study aged 13 to 19 live in multicultural contexts with transnational relationships. They face diverse expectations, opportunities and challenges set by the society and culture, media, their families and peer groups. I have focused on how young girls and women use (identity) categories and in which situations they are been displayed. I have also identified features which are associated with categories and cultural meanings they acquire, maintain or transform.

Multicultural identity appears to be in this thesis, diverse, situated and transforming, where age, gender and ethnicity meet and cross in multiple ways. Questions of multiculturalism link to the position and status girls have in the society and also to the gender roles and expectations. Girls emphasize their independency and agency and the possibilities to be confronted as individuals. Negotiations on memberships form an important space for them, where they can define their position and relationship towards the hierarchical cultural organizations, Finnish society, family and peer groups. Girls benefitted different cultural aspects, some of them forming the identity of "cosmopolitan". In daily negotiations on identity, identification and experience of belonging were related to multi locality and residential areas in Finland, school and friendship networks.

Keywords: Youth work, gender and culture-sensitivity, identity, gender and multiculturalism.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA PAIKANTUMINEN	3
2.1 Nuoruus ja nuorisotyö	3
2.2 Sukupuolisensitiivinen nuorisotyö ja tyttötyö	5
2.3 Mitä on tyttötutkimus?	8
2.4 Monikulttuurisuus ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö	12
2.4.1 Monikulttuurisuus ja rasismi	17
2.5 Tyttöjen Talo® -konsepti ja Tampereen Tyttöjen Talo®	19
2.5.1 Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hanke	21
3 IDENTITEETTI JA IDENTITEETIN RAKENTUMINEN	22
3.1 Monimuotoinen identiteetti – keskusteluja ja näkökulmia.....	22
3.2 Sukupuoli identiteetin määrittäjänä.....	25
3.3 Kulttuuri, etnisyys ja identiteetti	27
3.4 Neuvotteluja identiteeteistä	29
4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
4.1 Tutkimustehtävä	33
4.2 Tutkimuksen alkuvaiheet ja käynnistyminen	34
4.3 Aineiston hankinta ja kuvaus – etnografista tutkimusprosessia paikantamassa.....	36
4.3.1 Tutkimuskentällä.....	38
4.3.2 Ryhmätoiminta ja yksilöhaastattelut	43
4.3.3 Tutkijan erilaiset positiot tutkijana ja ryhmän jäsenenä.....	49
4.4 Aineiston analyysi	52
4.4.1 Etnometodologiseen tutkimusperinteeseen nojaava jäsenkategoria-analyysi	53
4.4.2 Analyysin toteutus.....	56
4.5 Tutkimuksen eettisyys ja validiteetti	59
5 MUUNTUVAT JA MONINAISET IDENTITEETIT	62
5.1 Identiteetit ja ihmiset liikkeessä	62
5.2 Omaehtoinen tyttöys – mahdollisuudet ja raamit.....	67
5.2.1 Työstä naiseksi, nuoruudesta kohti aikuisuutta.....	67
5.2.2 Sukupuoli, seksuaalisuus ja sosiaalinen kontrolli	69
5.2.3 Vielä sana pojista	74
5.3 Suomalainen, ulkomaalainen, maailmankansalainen – neuvotteluja ja rajankäyntejä... 75	
5.4 Perhesuhteet ja identiteetti – itsenäisyydestä ja yhteisöllisyydestä.....	81
5.5 Kohtaamisia, ystävyyttä ja yksinäisyyttä	85
5.6 Maailma on avoin – tulevaisuudesta, koulutuksesta ja työstä.....	87
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	91
7 POHDINTA	97
8 LÄHTEET	100
Liite 1: Viola-keskusteluryhmän esite.....	114
Liite 2: GENESO -haastatteluteemarako (2013)	115
Liite 3: Lupakirje ryhmän tytöille ja alaikäisten tyttöjen vanhemmille	118

1 JOHDANTO

Miten määritellä suomalaisuutta, keitä kaikkia se koskettaa ja kuka lopulta on ”suomalainen”? Nämä kysymykset haastavat pohtimaan nykypäivän monikulttuuristuvassa Suomessa, kenelle ja miten jäsenyys suomalaisuuteen aukeaa. Helmikuussa 2014 ilmestyi Kansalaiset Feat. Medborgare -projektin uusi versio Kari Tapion esittämästä ikivihreästä sävelmästä *Olen suomalainen*, jonka esittää kaksitoista ihmistä, joilla on Suomen kansalaisuus, mutta heidän taustansa ja juurensa ovat eri puolilta maailmaa. Heidän teoksessaan suomalaisuus vuonna 2014 saa monet eri kasvot Senegalista Kiinaan ja Syyriasta Peruun. (HS 4.3.2014; Soundi 25.2.2014), vastaavalla tavalla kuin myös tässä pro gradu -tutkielmassa.

Ihmisen identiteetti kuvastaa käsityksiä itsestämme ja niistä ihmisistä ja ihmisryhmistä, joihin samaistumme tai joista katsomme eroavamme. Yksinkertaistettuna identiteetti on vastaus kysymyseen ”kuka tai mitä minä olen”. (Liebkind 1998, 106). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, miten erilaisista monikulttuurisista taustoista tulevat nuoret tytöt ja naiset neuvottelevat ja rakentavat identiteettiä, tai ennemminkin identiteettejä, päivittäisissä arjen rutiineissa ja vuorovaikutussuhteissa. Kulttuurisen moninaistumisen on Suomessa nähty koskevan juuri nuorta sukupolvea (Haikkola 2010, 219). Tarkastelunäkökulmani keskittyy erityisesti sosiaalista identiteettiä rakentaviin ryhmiin ja kategorioihin, kuten ikä, sukupuoli ja etnisyys. En ole niinkään kiinnostunut näistä kategorioista itsestään, vaan keskeisempää on, minkälainen painoarvo näille kategorioille annetaan (Suoninen 2012, 96), millaisissa tilanteissa nämä kategoriat aktivoituvat ja mitä siitä seuraa.

Ihmisten ja asioiden luokittelu kuuluu olennaisesti osaksi ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta. Sen avulla pyrimme ymmärtämään toisiamme ja navigoimme erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. (Juhi-la & Jokinen & Suoninen 2012a, 18 – 19). Luvun alussa kuvattu esimerkki kuvastaa niitä neuvotteluja ja toisinaan suorastaan kamppailuja siitä, mitä suomalaisuus on ja kenestä voi tulla suomalaisen yhteiskunnan täysivaltainen jäsen (Huttunen 2004, 134 – 154). Miksi Suomessa syntynyt ja koko elämänsä Suomessa asunut nainen, ei olisi saanut laulaa karaokebaarissa sävelmää *Olen suomalainen* (HS 4.3.2014). Siksikö, koska hänellä on tummempi ihonväri ja sukujuuria Suomen ulkopuolella? Oletettu kulttuurinen erilaisuus ja erilainen ulkonäkö toimivat toisinaan tehokkaana sosiaalisen ulossulkemisen välineenä tai oikeuttajana (Litja 2009, 50 – 56). Tutkimuksessani pyrin tavoittamaan ja kuvaamaan juuri tämän tyyppisiä nuorten käymiä neuvotteluja jäsenyyksistä ja kuulumisen kokemuksista ja heidän määrittelyjään monikulttuurisesta identiteetistä.

Kulttuurit ovat merkitysjärjestelmiä, joita samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät ”saadakseen tolkkua maailmasta” (Hall 2003a, 85). Nämä merkitysjärjestelmät

eivät kuitenkaan näyttäytyä selvärajaisina ja pysyvinä vaan ennemminkin muuntuvina ja arjen vuorovaikutuksessa toisiinsa sekoittuneina. Tutkimuksessani nuoret neuvottelevat, uusintavat ja haastavat kulttuurisia merkityksiä ja jäsenyyksiä monin eri tavoin. Ongelmallista on, jos nuoret nähdään vain etnisen taustan ja siihen liitetyn (oletetun yhtenäisen) kulttuurin kautta, jolloin he eivät tule kohdatuiksi yksilöinä (Huttunen 2004, 134 – 154). Etnisten ryhmien välisiä rajoja (‘me’ ja ‘toiset’) ylläpidetään ryhmien kulttuurisia eroja ja samankaltaisuuksia koskevilla mielikuvilla (Liebkind 1998, 115; Hall 2003a, 86).

Kiinnostukseni tutkimusaiheeseen juontuu omasta lapsuudestani, jota värittivät Suomen rajojen ulkopuolelle paikantuvat ihmissuhteet. Transnationaalit ja translokaalit ihmissuhteet kuvaavat myös tutkimukseni nuorten arkea. Myöhemmin opinnot ja opintoihin liittyneet matkat Nepaliin ja Etelä-Afrikkaan ovat haastaneet minua pohtimaan näitä kysymyksiä syvemmin. Monikulttuurisuuden teemat ovat tärkeitä niin sosiaalityön tutkimukselle ja käytännön työlle (esim. Anis 2008). Kandidaatin tutkielmassani pohdin kunniaan liittyvän väkivallan kysymyksiä ja sitä kautta kiinnostuin monikulttuurisuuden ja sukupuolen risteyskohdista, sillä maahanmuuttajataustaiset tytöt ja naiset ovat monikulttuurisuuteen keskittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä useimmiten huolen, marginaalin ja väkivaltaan liittyvien kysymysten kautta (Honkasalo 2011b, 13).

Pro gradu -tutkielmani on toteutettu yhteistyössä Tampereen Tyttöjen Talon® ja Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeen sekä Nuorisotutkimusverkoston koordinoiman tutkimushanke GENESON¹ kanssa. Etnografinen lähestymistapa antoi minulle mahdollisuuden päästä lähemmäksi nuoria ja olen pyrkinyt tuottamaan tietoa monikulttuuristen nuorten tyttöjen ja naisten arjesta, kokemuksista ja arjen identiteettineuvotteluista heidän kertomanaan. GENESO -hanke on suunnannut tutkimuksellista fokustani, jossa olen hyödyntänyt nuorisotutkimuksellisia, erityisesti tyttötyön ja tutkimuksen keskusteluja sekä teorioita ja jäsenyyksiä identiteetistä ja identiteetin rakentumisesta.

Tutkimukseni etenee niin, että aluksi taustoitan ja paikannan tutkimustani tarkastelemalla suomalaista nuorisotyötä ja -tutkimusta, erityisesti sukupuolisensitiivisen ja monikulttuurisen tyttötyön ja tyttö tutkimuksen lähtökohdista. Luvussa kolme esittelen keskeisiä teoreettisia keskusteluja liittyen identiteettiin ja identiteetin rakentumiseen. Seuraava neljäs luku muodostaa tutkimukseni metodologisen osuuden, jatkuen edelleen aineistolukuun, jossa käsittelen nuorten moninaisia neuvotteluja identiteeteistä. Luvussa kuusi kokoaan yhteen tutkimukseni keskeiset johtopäätökset ja lopuksi pohdin vielä itse tutkimusprosessia ja sen merkitystä, niin tutkimuksellisesti kuin henkilökohtaisesti.

¹ GENESO eli *Generational negotiations, social control and gendered sexualities* 2012 – 2016, (Sukupolvien väliset neuvottelut, sosiaalinen kontrolli ja sukupuolistettu seksuaalisuus), jossa tutkitaan, miten ylisukupolviset neuvottelut perheissä sekä sosiaalisen kontrollin tavat ja merkitykset vaikuttavat nuorten identiteetin, ihmissuhteiden, seksuaalisuuden ja intiimisuhteiden rakentumiseen monikulttuurisissa ympäristöissä. (Research database Tuhat 2013).

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA PAIKANTUMINEN

Tämän luvun tehtävänä on paikantaa konteksti, johon tutkimukseni monikulttuuristen nuorten tyttöjen parissa liittyy. Suomalainen yleinen nuorisotyö ja -tutkimus muodostavat tutkimukseni laajemman yhteiskunnallisen taustan ja viitekehyksen, jota vasten tarkasteleman sukupuolisensitiivinen nuorisotyö ja erityisesti tyttötyö ja -tutkimus asettuvat. Kuvaan ensin yleisen nuorisotyön kenttää ja tehtäviä, minkä jälkeen tarkastelen erityisesti sukupuolisensitiivisen nuorisotyön ja tyttötyön määrittelyjä ja tehtäviä. Tämän jälkeen teen katsauksen tyttötutkimuksen perusteisiin ja historiaan sekä nykypäivän ajankohtaisiin tyttötutkimuksen keskusteluihin, joihin tutkimukseni linkittyy ja asemoituu. Sukupuoli ja monikulttuurisuus yhdistyvät tarkastelemissani kulttuurisensitiivisessä tyttötyön lähestymistavassa, jota toteutetaan myös tutkimukseni toteutuspaikassa, Tampereen Tyttöjen Talolla. Kuvaan lyhyesti Tyttöjen Talo® -konseptia ja yhteistyökumppaneitani Tampereen Tyttöjen Taloa sekä sen yhteydessä toimivaa Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hanketta.

2.1 Nuoruus ja nuorisotyö

Nuorisotyötä ja -tutkimusta ohjaavat erilaiset käsitykset nuoruudesta ja siitä, millaisena ajanjaksona nuoruus ihmisen elämässä nähdään. Nuoruus käsitteenä ja ikämääritelmänä on kulttuurisesti ja historiallisesti muovautunut (Vehkalahti & Rutanen & Lagström & Pösö 2010, 13 – 15) ja nuoruuden määrittelyistä käydään neuvotteluja. Esimerkiksi murrosikä nähdään lähtökohtaisesti länsimaisena rakennelmana (Honkasalo & Souto 2008, 119).

Suomessa perustuslaki ei tunne sanaa nuori. Perustuslaissa ei myöskään määritellä tarkemmin lapsen käsitettä, mutta lain valmistelussa lähtökohtana on ollut, että lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaasta henkilöä. Muualla lainsäädännössä, kuten lastensuojelulaissa ja nuorisolaissa, nuori tunnetaan ja määritellään. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiaasta ja nuorena alle 21-vuotiaasta, kun taas nuorisolaissa (72/2006) nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita lapsia ja nuoria. (Nieminen 2010, 26).

Suomessa nuorisotyötä on tehty yli sata vuotta (Hoikkala & Sell 2008, 8). 1800-luvun loppupuolelta saakka yhteisölliset tahot, kuten kirkko, kristilliset järjestöt ja nuorisoseuraliike ovat huolehtineet nuorten kasvatuksesta ja moraalista (Ruotsalainen 2008, 168). Nuorisotyön ammatillistuminen alkoi vuonna 1945 Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa käynnistyneen nuorisotyöntekijän koulutuksen myötä (Honkasalo 2011a, 259). Sotien jälkeisessä Suomessa myös valtiollinen nuorisopolitiikka ja kunnallinen nuorisotyö alkoivat vähitellen rakentua (Hoikkala & Sell 2008, 12). Ammatillistuminen ja nuorisotyön kehitys linkittyy eurooppalaisessa kontekstissa tarkasteltuna yhteiskuntien modernisaatioon, teollistumiseen ja pedagogisten instituutioiden syntymiseen (Honkasalo 2011b, 68).

Nuorisotyö nykypäivänä muodostaa moniäänisen ja monitoimijaisen kokonaisuuden. Kunnallisessa nuorisotyössä toimii arviolta 3400 ihmistä ja seurakuntien nuorisotyössä arviolta 1700 henkilöä. Nuorisotyötä tehdään myös laaja-alaisesti mm. projektien, järjestöjen yhdistysten piirissä, tämän lisäksi mukaan tulevat vielä nuorisotyön hallinnon ja koulutuksen piirissä toimivat henkilöt. (Hoikkala & Sell, 2008, 13). Myös nuorisotyön tutkimus on monitieteistä ja laaja-alaista. Muun muassa Nuorisotutkimusseura ry. edistää monitieteistä nuorisotutkimusta harjoittamalla tutkimustoimintaa sen yhteydessä toimivan Nuorisotutkimusverkoston kautta (Nuorisotutkimusseura 2014). Tommi Hoikkalan ja Anna Sellin (2008, 7) mukaan Suomessa ei kuitenkaan ole selkeää ja vahvaa nuorisotyön tutkimuksen perinnettä, jos sitä vertailee esimerkiksi sosiaalityön, aikuiskasvatuksen, normaalipedagogian tai kehittävän työn tutkimuksen järjestelmiin.

Nuorisotyön moninaiset perustehtävät, funktiot ja niitä koskevat keskustelut ja kysymykset ovat läsnä niin käytännön työssä kuin tutkimuksessa. Juha Nieminen (2008, 23 – 27) näkee nuorisotyön ensimmäisenä keskeisenä tehtävänä (1) sosialisatian eli nuorten liittämisen kulttuurin, yhteiskunnan ja lähiyhteisön jäseniksi siirtämällä keskeiset hyväksytyt arvot, roolit, käyttäytymistavat ja sitoutumismallit uusille sukupolville. Toinen tehtävä liittyy nuoren (2) personalisaation eli omaksi itseksi kehittymisen ja kasvamisen tukemiseen ja ohjaukseen, huomioiden ja tunnustaen jokaisen nuoren yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden. Kolmas tehtävä on nuoren kasvussa ja sosialisatiossa ilmenevien puutteiden ja vaikeuksien korjaaminen eli (3) kompensatio. Nuoria autetaan ja tuetaan heidän ongelmissaan ja vaikeissa elämäntilanteissaan. Neljäntenä tehtävänä on vielä (4) resurssien hankinta ja suuntaaminen. Puoluepoliittisilla nuorisojärjestöillä ja nuorten etujärjestöillä on ollut Suomessa keskeinen tehtävä nuorten kasvu- ja elinolosuhteisiin vaikuttajina. (Mt.)

Eri nuorisotyön toimijat, organisaatiot, verkostot tai työmuodot voivat toteuttaa samanaikaisesti useampaakin näistä funktioista. Huomioitava on myös ns. piilofunktiot eli nuorten kontrolliin ja valvontaan liittyvät tekijät. (Mt., 27) Lähtökohtaisesti nuorisotyön tarve on syntynyt pitkälle sen pohjalle, että oltiin huolissaan esimerkiksi nuorten vapaa-ajan viettämisestä ja ”ongelmanuorista” (Honkasalo 2011b, 69). Suomessa nuorisotyö on historian kuluessa ollut myös nuorten sosiaalisen kontrollin väline (Nieminen 2008, 27). Nuorisotyöllä nähdään siis olevan sekä kontrolliin että toisaalta taas kasvuun ja vapauteen liittyviä funktioita. Näitä funktioita toteutetaan nuorisotyön monilla eri osa-alueilla, kuten alueellinen nuorisotyö, erityisnuorisotyö, kansalais- ja järjestötyö, monikulttuurinen nuorisotyö, sosiaalinen nuorisotyö (Ruotsalainen 2008, 171).

Sukupuolella ja sukupuolta koskevilla käsityksillä on suuri vaikutus ihmisten väliseen vuorovaikutukseen (Punnonen 2008, 521) ja tätä kautta myös tehtävään nuorisotyöhön ja sen rakenteisiin. Nuorisotyön rakentuminen edellä mainitun ”huolipuheen” pohjalta on ollut sukupuolisesti väritynyttä ja

historiallisesti aikaan sidotut sukupuolirooli- ja siveyskäsitykset ovat vaikuttaneet eriytettyyn toimintaan tyttöjen ja poikien välillä. Toisaalta tasa-arvokeskustelun hengessä on myös edellytetty, että tytöt ja pojat toimivat samoissa harrastuspiireissä ja heille tarjotaan samanlaisia toimintoja. (Honkasalo 2011a, 259; Honkasalo 2011b, 69, 71). Nykyisin nuorisotyössä puhutaan sukupuolisen-sitiivisestä työotteesta. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen sukupuolisensitiivistä lähestymistapaa erityisesti tyttötyön ja -tutkimuksen näkökulmista.

2.2 Sukupuolisensitiivinen nuorisotyö ja tyttötyö

Varpu Punnonen (2008, 521) määrittelee sukupuolisensitiivistä lähestymistapaa seuraavasti:

”Sukupuolitietoinen lähestymistapa (esimerkiksi sukupuolitietoinen ohjaus) tarkoittaa sitä, että tunnistetaan sukupuolen vaikutus ihmisen elämään ja hänen tekemiinsä ratkaisuihin. Kyse ei kuitenkaan ole kullekin sukupuolelle luontaisina pidettyjen käyttäytymismallien vahvistamisesta vaan niiden näkyväksi tekemisestä. Sukupuolitietoisuus tai –sensitiivisyys viittaa siis siihen, että ollaan tietoisia odotuksista, joita yhteiskunta kohdistaa miehiin ja naisiin. Kun nämä odotukset on tunnistettu ja tiedostettu, niitä voidaan alkaa muuttaa moninaisuutta ja useampia vaihtoehtoja kummallekin sukupuolelle sallivaan suuntaan”.

Sukupuolisensitiivinen nuorisotyö pitää sisällään sekä tyttö- että poikatyön, vaikka tyttöjen erityistarpeiden huomioiminen on toiminut yhtenä työn keskeisenä lähtökohtana (Honkasalo & Souto 2008, 123). Veronika Honkasalo (2011b, 93 – 99) on väitöstutkimuksessaan jakanut sukupuolisen-sitiivisen työn määrittelyä neljään luokkaan tekemiensä nuorisotyöntekijöiden haastatteluiden pohjalta. Työntekijöiden määrittelyissä sukupuolisensitiivinen työ on samaistettu (1) tyttötyöhön, (2) nähty (valta) rakenteiden huomioimisena, (3) sukupuolisensitiivinen työ on määritelty myös poikatyönä, (4) työote on nähty monenlaisten erojen samanaikaisena huomioimisena. Sukupuolisensitiivisen toiminnan samaistaminen erityisesti tyttöryhmiin on Honkasalon (mt., 91, 94, 213 – 214) mukaan hyvin tavallista ja poikien parissa sitä tehdään vieläkin varsin vähän².

Sukupuolisensitiivinen työote kentällä on varsin uutta, sillä (näennäinen) sukupuolineutraali ajattelu on perinteisesti kuvannut ja kuvaa edelleen voimakkaasti eri kasvatusalan ympäristöjä (mt., 71 – 72, 76) ja myös hyvinvointipalveluja (Eischer 2011, 16). Kouluinstituutiossa tasa-arvon edistäminen on ymmärretty juuri sukupuolineutraaliutena (Käyhkö 2011, 91; Gordon & Lahelma 1992, 317) ja myös nuorisotyön on kritisoitu toimivan sukupuolineutraalisti (Honkasalo & Souto 2008, 123). Sari Näreen (2008, 542) mukaan sukupuolineutraaliuteen ja tasa-arvo-ideologiaan pyrkivässä oteessa käy kuitenkin helposti niin, että normiksi asetetaan mies (ks. myös Gordon & Lahelma 1992, 318 – 321). Honkasalo (2011b, 90 – 107, 205 – 206) näkee tasa-arvon osaksi myös tasapäistävä, jolloin

² Esimerkiksi Setlementtinuorten Hämeenpiiri ry ylläpitää monikulttuurisen poikatyön yksikköä Kōlviä Tampereella. Helsingissä Kalliolan Nuoret ry ja Oulussa Oulun Seudun Setlementti ry ylläpitävät Poikien Taloja (Suomen Setlementtiliitto 2014a).

eriarvoisuuteen ja erilaisuuteen ei välttämättä kiinnitetä huomiota. Nuorisotyön kentällä yleisestä tasa-arvosta puhutaan universalismin hengessä, jolloin lähtökohdaksi tulee, että tarjotaan samaa kaikille ja kohdellaan kaikkia samalla tavalla. Nuoria pidetään liberaalin tasa-arvokäsityksen mukaisesti lähtökohtaisesti samanlaisina ja samanlaiset mahdollisuudet omaavina. Siksi myös yhtäläistä kohtelua ja edustusta pidetään tärkeänä ja laskennallista tasa-arvoa tavoitteena. Tämä kuvastaa osaltaan laajemmin suomalaisen myös hyvinvointiyhteiskunnan palveluideologiaa. (Mt.; ks. myös Eischer 2011, 15 - 17).

Sukupuolineutraalius ja sukupuolen häivyttäminen (osittain tasa-arvon nimessä) eivät poista sukupuolen merkitystä ja näennäinen sukupuolineutraalius voikin muuntua sukupuolispesifisyydeksi, femininisoiviksi ja maskulinisoiviksi käytännöiksi (Käyhkö 2011, 91 – 93; Gordon & Lahelma 1992, 314, 316 – 320). Honkasalo (2011b, 106) toteaa, että nuorisotyö on ollut pitkään sukupuolitunutta sekä kohteen että nuorisotyöntekijöiden näkökulmasta. Sukupuolittuneet odotukset, arvostukset ja yhteiskunnan valtarakenteet vaikuttavat siihen, että tytöt ovat nuorisotyössä vähemmän näkyvässä roolissa kuin pojat ja nuorisotyötä on myös kritisoitu siitä, että sitä toteutetaan poikien ehdoilla ja poikien parissa (Honkasalo & Souto 2008, 123; Honkasalo 2011b, 79; Näre 2008, 542; Eischer 2011, 14). Myös nuorisotyön historian juuret palautuvat poikien lähtökohdista toteutettuun nuorisotyöhön ja poikien vapaa-ajan vietto on ollut eri tavoin säädeltyä kuin tyttöjen. Tytöt ovat joutuneet painokkaammin oikeuttamaan heille suunnattua toimintaa. (Honkasalo 2011a, 259; Honkasalo 2011b, 95, 206).

Sukupuolisenäkökulman työn pyrkimyksenä on juuri sukupuolen mukaan kahtiajakautuneen maailman purkaminen (Punnonen 2008, 522) eli tyttöjen ja poikien erityistarpeiden ja -ongelmien tunnistaminen (Näre 2008, 542). Lähtökohtaisesti tytöille ja pojille sallitaan erilaisia asioita, jolloin sukupuolesta voi muodostua myös este ihmisen kyvyille toteuttaa itseään. Kriittinen näkökulma vallitsevia oloja, sukupuolta koskevia käsityksiä ja rooleja kohtaan sisältyy keskeisesti sukupuolisenäkökulmaan, mutta toisaalta siihen sisältyy myös ”säilyttäviä” perinteisempiä toimintatapoja. (Punnonen 2008, 521 – 523). Tyttöillä ja pojilla on erilaisia tarpeita ja mahdollisuuksia kasvaa aikuisiksi, jotka tulee huomioida (Honkasalo & Souto 2008, 123). Tavoitteena on kannustaa sekä nuoria naisia ja nuoria miehiä olemaan oma itsensä ja toimimaan tasavertaisessa vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa. Parhaimmillaan tasa-arvoisempi ja moniarvoisempi nuorisotyö voi tarjota paikkoja erilaisille identiteettikokeiluille ja identiteetin etsintään, joissa nuoren on mahdollista etsiä ja löytää itselle sopivia olemisen muotoja ja tapoja, joko perinteisempiä tai vähemmän perinteisiä. (Punnonen 2008, 522 – 523).

Sukupuolisensitiivistä työtä voidaan tehdä sekä eriytetyissä ryhmissä että sekaryhmissä. Huomioitava on myös, että kaikki eriytetty toiminta ei tarkoita lähtökohtaisesti sukupuolisensitiivistä työtä. Työ vaatii tietoa, taitoa, herkkyyttä ja ennakkoluulottomuutta tyttö- ja poikatyön ohjaajilta. Olen-naista on, millaista toimintaa ja tyttönä että poikana olemisen malleja tytöille ja pojille tarjotaan. Eriytetyt ryhmät voivat sekä haastaa että vahvistaa perinteisiä sukupuolikäsityksiä. (Mt., 531 – 533). Honkasalon (2011b, 222 – 223) mukaan eriyttäminen vaatii aina tilannekohtaista pohdintaa ja nuorten omat toivomukset ja jokapäiväiset tarpeet tulisi myös huomioida.

Tyttötyön erilaisten toimintamuotojen yhteisenä ideologisen pohjana on yleensä ymmärrys sukupuolten välisestä tasa-arvosta (Honkasalo & Souto 2008, 123). Keskeisenä pyrkimyksenä on tyttöjen voimaannuttaminen ja valtaistaminen (mt., 123) sekä emotionaalisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman vahvistaminen (Näre 2008, 542). Pääasiallisesti tämä tapahtuu tarjoamalla tytöille omia tiloja, joissa he voivat kokoontua ja joissa järjestetään tyttöryhmiä (Honkasalo 2011a, 259 – 260). Tyttöryhmät tarjoavat mahdollisuuksia oman sukupuoli-identiteetin kasvulle ja tutkimiselle (Punnonen 2008, 532), antavat tilaa itsemäärittelylle ja rauhan käsitellä naiseksi kasvamisen kysymyksiä (Honkasalo & Souto 2008, 123). Tyttöryhmissä voi myös olla helpompaa ottaa esille erilaisia keskustelunaiheita, kuten seksuaalisuus, tunteet, naisiin kohdistuvaa syrjintä ja epätasa-arvo.

Tyttötyössä halutaan myös korostaa tyttöjen ja tyttöryhmien ja -kulttuurien erilaisuutta. Tyttöjen kasvun taustalla vaikuttavat monet tekijät, kuten sosiaalinen ja kulttuurinen tausta, asuinalue ja koulutus. (Mt., 123 – 124). Ennakkoluuloton ja kriittinen sukupuolikäsitteiden ja -roolien sekä muiden vaikuttavien tekijöiden tarkastelu ja auki purkaminen on tärkeää (Punnonen 2008, 532; Eischer 2011, 15), eikä erilaisuutta ja eroja tule myöskään asettaa arvojärjestykseen (Näre 2008, 542). Ryhmissä kukin nuori voi oppia tunnistamaan ja käyttämään omaa ääntään, arvostamaan sekä omaa että muiden ihmisten sukupuolta, tunnistamaan eriarvoisuutta ja eri sukupuolia halventavia asenteita ja käytäntöjä sekä vahvistamaan sukupuolten tasa-arvoisuutta edistäviä ajattelu- ja toimintapajoja (Punnonen 2008, 532 – 533).

Honkasalon (2011b, 221) mukaan nuorisotyön kenttää kuvaa osittainen hajanaisuus ja päällekkäisyys sen suhteen, minkälaisia projekteja, hankkeita ja selvityksiä sukupuolisensitiivisyyden nimissä on viety eteenpäin. Eri sektorit (esim. nuorisotyö, koulut, nuorisoseurat, järjestöt, sosiaalityö, seurakunnat) painivat samojen kysymysten kanssa, mutta kattava selvitys tilanteesta puuttuu. Sukupuolisensitiivistä työtä tehdään usein eri projektien kautta. Suomessa Setlementtiliike on kehittänyt sukupuolisensitiivistä nuorisotyötä yhdessä kuntien nuoriso-, sosiaali- ja terveyssektorien kanssa. Työtä tehdään monilla eri paikkakunnilla muun muassa erilaisin tyttö- ja poikaryhmin tai –projektein. (Punnonen 2008, 529).

Setlementtinuorten liitolla on ollut useita sukupuolisensitiivisen nuorisotyön kehittämishankkeita: ”Upea minä” (1998 – 2000), ”Meikäpoika” (2001 – 2003), ”Sinuksi” (2004 – 2007), Tyttöjen Talo – verkoston kehittämishanke (2008 – 2010) (Eischer 2011, 14) sekä Setlementtiliitolla Tyttötyön verkosto -hanke (2011 – 2013), joka on ylläpitänyt osoitteessa Tyttötyö.fi sukupuolisensitiivisen tyttötyön yhteistä sivustoa (Suomen Setlementtiliitto 2014b). Upea minä -tyttöprojektin myötä Helsinkiin syntyi vuonna 2000 ensimmäinen Tyttöjen Talo (Eischer 2011, 13 – 14; Punnonen 2008, 529). Tyttöjen Talot ympäri Suomea tekevät yhteiskunnallisesti merkittävää nuorten sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä edistävää nuorisotyötä. Tavoitteena on tukea tyttöjä ja nuoria naisia kasvaamaan omannäköisikseen, voimaantuneiksi naisiksi (Eischer 2011, 12 – 13). Tyttöjen Talo -verkosto on myös tehnyt tunnetuksi monikulttuurisia kysymyksiä tyttötyössä ja laajemmin nuorityössä (Honkasalo 2011b, 72). Muita Setlementtiliikkeen toiminnanmuotoja ovat esimerkiksi Isosisko- ja Tyttöjen Tupatoiminta. Eri paikkakunnilla tehdään myös monipuolisesti paikallista tyttötyötä, esimerkiksi Kajaanissa Tyttöjen Vintti osana kaupungin nuorisotyötä ja Lahdessa Tyttöjen Tila. (Suomen Setlementtiliitto 2014c; 2014d).

2.3 Mitä on tyttötutkimus?

Tyttötutkimus on monitieteinen feministisiä metodologioita hyödyntävä tutkimussuuntaus, joka sijoittuu nuorisotutkimuksen, lapsuuden tutkimuksen ja naistutkimuksen rajapinnoille. Tyttötutkimus sisältää eri-ikäisten tyttöjen parissa tehtävää tutkimusta, lapsuudesta nuoruuteen. Sukupuoli ja ikä ovat keskeisiä tutkimusta ohjaavia analyttisiä käsitteitä. (Ojanen 2011, 10 - 11). Kuten käsitteet lapsuus ja nuoruus, myös vaihtelevasti käytetyt *tyttö*, *nuori nainen* ja *tyttöys* ovat neuvottelunalaisia käsitteitä. Tutkittavaa kohdetta ei voi rajata kovinkaan tarkkarajaisesti esimerkiksi iän perusteella. (Aaltonen & Honkatukia 2002, 10; Ojanen 2011, 11).

Tyttöjen ja tyttöyden määritelmät ovat aika- ja kulttuurisidonnaisia. Tyttöjä ja tyttöyttä on historiallisesti määritelty ja edelleen määritellään, tuotetaan ja rakennetaan suhteessa naiseuteen, poikiin ja miehuuteen. (Tuomaala 2011, 47 – 46; Aaltonen & Honkatukia 2002, 9). Määrittelyillä on etsitty sukupuolten välisiä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä tyttöyden ja naiseuden paikkoja ja rooleja; mihin tyttöys päättyy ja mistä naiseus alkaa. Perinteisessä suomalaisessa agraarikulttuurissa sukupuolierot ja roolit rakentuivat lapsuudessa opitun heteronormatiivisuuteen kuuluvan sukupuolittuneen työnjaon kautta. Myös uskonnolliset seremoniat ja riitit ovat perinteisesti määrittäneet siirtymiä tyttöydestä naiseuteen. Modernit kaupunkiympäristöt 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella synnyttivät omalta osaltaan ilmiöt nimeltä *tyttöys* ja *moderni tyttö*. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa tyttöistä ja tyttöydestä on tullut entistä monikerroksisempia ja liukuvampia. (Tuomaala 2011, 47 – 49, 64).

Tyttötutkimuksessa tyttöys ja tyttöyden kulttuurinen kategoria ymmärretään siis neuvoteltavana ja jatkuvasti liikkeessä olevana prosessina, ja toisaalta sellaisena kulttuurisena konstruktiona, jossa esillä ovat myös perinteiset odotukset ja konventionaaliset sukupuolen esittämisen ja tekemisen tavat. 2000-luvun tyttötutkimuksen ymmärrys sukupuolista nojaa performatiivisen sukupuoliteoriaan, jonka mukaan jako kahteen sukupuoleen on heteronormatiivisen vallan seurauksena syntynyt keinotekoinen ilmiö, jota tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa käytännöissä. Dikotominen sukupuolijärjestys sisältää voimakkaan oletuksen heteroseksuaalisuudesta ja tyypillisestä feminiinisestä ja maskuliinisesta toiminnasta, jättäen ulkopuolelle toisin toimimisen ja sellaiset kokemukset sukupuolesta, jotka eivät vastaa kahtiajakoa. (Ojanen 2011, 11 – 12).

Vaikka tyttöys ymmärretään näin neuvoteltavissa olevana kulttuurisena konstruktiona, se on myös läheisessä suhteessa materiaaliseen todellisuuteen (mt., 12). Nuoren ruumis kuvastaa hyvin ruumiillisuuden sosiaalisuutta, sillä kehittyvä ja muuttuva keho herättää nuoressa itsessään että ympäristössä monia ajatuksia ja tunteita, jotka ovat ladattu kulttuurisilla merkityksillä. Ruumiillisuustutkimuksessa tytön keho on ollut tutkimuksellisesti erityisen huomion kohteena, mutta myös tytön ruumiiseen kohdistetut odotukset, pelot ja huolet (esimerkiksi media, ystävät, perhe, koulu, oma itse) ovat keskeisiä tekijöitä tutkimuksen kannalta. Ruumiillisuuteen liittyy monia kiinnostavia elementtejä, kuten muutos, herkkyys, viattomuus, seksuaalisuus, häpeä, välttely, halu ja nautinto. (Oinas 2011, 306; Ojanen 2011, 12 - 13).

Tyttötutkimus on nostanut tyttönä olemisen ja tyttöyksien rakentumisen tutkimuksen keskipisteesseen. Suomessa tyttötutkimusta on tehty noin kolmisenkymmentä vuotta naistutkimuksen 1980-luvun institutionalisoitumisen myötä. (Ojanen 2011, 13). Ylipäätään 1990-luku merkitsi nuorisoi-, nais- ja sukupuolitutkimukselle uusia resursseja ja aktiivisempaa tutkimusta (Aaltonen & Honkatukia 2002, 8). Termi *tyttötutkimus* vakiintui suomalaiseen keskusteluun suurelta osin sosiologisen tyttötutkimuksen kautta. Historiallisesti tarkasteltuna tyttötutkimus alkoi irrottautua omaksi tutkimusalueekseen 1970-luvun aikana, jolloin naistutkimuksen ja nuorisotutkimuksen kysymyksenasettelut nivoutuivat toisiinsa. Naistutkimus oli nostanut esiin sukupuolen vaikutuksen yksilön elämään eri yhteiskunnissa ja naisliikkeen keskeisenä tavoitteena oli naista alistavien rakenteiden purkaminen. Uranuurtajat Iso-Britanniassa, birminghamin koulukunnan naispuoliset nuorisokulttuurin tutkijat toivat esiin myös tyttöjen marginaalisuuden ja näkymättömyyden alakulttuurien tutkimuksessa suhteessa poikiin. (Ojanen 2011, 13 – 15; Lähteenmaa & Näre 1992, 9 - 10).

Ensimmäistä nuorisokulttuurista tyttötutkimusta (McRobbie & Garber 1976) luonnehti emansipatorinen ote, jonka mukaan tyttöjen olisi saatava lisää valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia. Tyttökulttuurien nähtiin sijoittuvan yksityisiin tiloihin ja kodin piiriin rakenteellisen epätasa-arvon ja patriarkaa-

lisen järjestelmän vuoksi. Näissä paikoissa tytöt saattoivat tehdä feminiiniseksi luokiteltuja asioita, kuten meikata, kuunnella musiikkia ja ihailla idoleita, asioita, jotka eivät olleet muissa tiloissa arvostettuja. Toisaalta näitä tyttökulttuurin muotoja pidettiin heteronormatiivisina, minkä vuoksi pyrkimyksenä oli lisätä tyttöjen valtaa. (Ojanen 2011, 14 – 15; Lähteenmaa & Näre 1992, 10).

Birminghamilainen, lähtökohdiltaan tasa-arvofeministinen koulukunta, toimi eräänlaisena lähtökohdana sosiologiselle tyttötutkimukselle Suomessa, tästä esimerkkinä monitieteiset tyttötutkimuksen antologiat *Letit liehumaan* (1992) ja *Tulkintoja tytöistä* (2002) (Ojanen 2011, 15). *Letit liehumaan* haastoi aikaisempien tutkimusten sukupuolineutraaliutta tuomalla esiin vähän tutkittuja, mutta monille tytöille tärkeitä käytäntöjä (Aaltonen & Honkatukia 2002, 7), kuten tyttöjen hevostallikulttuuria (Tolonen 1992) ja fanikulttuuria (Lähteenmaa 1992). Suomessa birminghamilainen tasa-arvofeministinen olettautuminen sukupuolten välisestä olemuksellisesta samankaltaisuudesta muuntui 1980-luvulta lähtien tyttöjen kykyjä ja taitoja korostavaksi otteeksi. Tyttökulttuureja ei verrattu poikien vastaaviin ja tutkimuksessa välittyi näkemys sukupuolten olemuksellisesta erilaisuudesta. Tällöin alettiin puhua pohjoismaisesta tyttötutkimuksesta. (Ojanen 2011, 15; Lähteenmaa & Näre 1992, 10).

1980-luvun lopulta alkaen muotoutui funktionalistinen suuntaus, jossa tarkasteltiin, mitä hyötyä tytöille on heidän omista kulttuureistaan ja heitä ympäröivistä, ristipaineista tuottavista kasvuolosuhteista, minkälaista kompetenssia tytöt siis kehittävät. Tähän aikaan liittyivät myös pohdinnat tyttöjen omasta tilasta ja huoneesta sekä *kiltin tytön* kulttuurisesta konstruktioista. Tästä eteenpäin tyttöjen tutkimus laajeni kodin yksityisistä tiloista myös julkisiin tiloihin ja keskeisenä pyrkimyksenä oli lisätä tyttöjen näkyvyyttä ja arvoa tieteen kentällä. (Ojanen 2011, 16 -17). Ensimmäinen suomalainen tyttötutkimusantologia *Letit liehumaan* korosti monia tyttökulttuureihin ja tiloihin liittyviä tyttöjen taitoja ja kykyjä, joiden avulla heidän on mahdollista, jopa poikia, paremmin selvitä myöhäismodernissa maailmassa (Lähteenmaa & Näre 1992, 11 – 12; Näre & Lähteenmaa 1992, 329 – 335; Ojanen 2011, 16 – 17). Kompetenssia ja valmiuksia korostavan tyttötutkimuksen myötä alettiin puhua *uusista tytöistä* tai *pärjääjät tytöistä*, jotka yhdistelevät tyttöydessään maskuliinisia ja feminiinisiä, perinteisiä ja moderneja aineksia sekä aktiivisesti vastustavat alistavia käytäntöjä ja valtakulttuurisia hierarkioita. Kyse ei kuitenkaan ollut niinkään tyttöjen muutoksesta, vaan tyttötutkimuksen kuva tytöistä muuttui. (Ojanen 2011, 17).

Myöhemmin uuden tytön käsitteellä viitattiin myös ”ongelmatyttöihin” suhteessa käsityksiin *perinteisestä kiltistä tytöstä* (mt., 16 – 17). Tähän aikaan liittyi toisaalta tyttöjen vahvuutta korostava Girl

power – ideologia³ (Saarikoski 2009, 13; Ojanen 2011, 17). Toisaalta taas normeja vastustavien ja voimaantuneiden pärjääjätyttöjen rinnalla tyttöjä tarkasteltiin myös uhrinäkökulmasta (Ojanen 2011, 17 -18). Pärjääjätytön kuva murentui osittain tyttöjen ongelmia (päihteidenkäyttö, väkivaltaisuus, normirikkomukset) koskevan puheen tieltä (Aaltonen & Honkatukia 2002, 8). Uuden tyttöyden käsitettä alettiin tarkastella kriittisemmin 1990-luvun lopulla, jolloin se nähtiin liian kapeana, jättäen ulkopuolelle monia tyttöjä ja keskinäisiä eroja. (Ojanen 2011, 18).

2000-luvulle tultaessa suomalaisessa tyttötutkimuksessa korostettiin tyttöyden moninaisuutta ja tyttöjen keskinäisiä eroja. Toinen tyttötutkimusantologia *Tulkintoja tytöistä* ilmestyi vuonna 2002 nostaen esille juuri tyttöyden moninaisuutta sekä vähemmistöryhmiin kuuluvia tyttöjä. (Mt., 18). Teoksessa tarkastellaan mm. tietotekniikan merkitystä tyttöjen elämässä (Kangas 2002), sukupuolen ja yhteiskuntaluokan yhteen kietoutumia (Käyhkö 2002), maahanmuuttajanuoria (Helander 2002) ja teiniäitiyttä (Hirvonen 2002). Tyttöyden moninaisuuden tarkastelu juontuu 1990-luvun naistutkimuksessa yleistyneestä keskustelusta naisten keskinäisten erojen merkityksestä. Täten sukupuolen ja muiden sosiaalista paikkaa määrittävien ja eroja tuottavien kategorioiden, kuten seksuaalisuuden, etnisen taustan, iän, luokan tai vammaisuuden, keskinäistä yhteyttä on alettu tarkastella yhä enemmän. (Ojanen 2011, 19).

Vuonna 2011 ilmestynyt *Entäs Tytöt - Johdatus tyttötutkimukseen* on vuonna 2006 perustetun kansallisen Tyttötutkimusverkoston aikaansaannos ja ensimmäinen tyttötutkimuksen perusteita, historiaa sekä nykyistä ja tulevaa tutkimusta kartoittava yleisteos (Ojanen & Mulari & Aaltonen 2011, 7 – 8). Teoksessa tarkastellaan tyttöjen asemia ja tyttöyden rakentumista mm. koulutuksen, kasvatuksen, median, monikulttuurisuuden ja ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden näkökulmista. Nykypäivän monitieteisen tyttötutkimuksen metodologisille ratkaisuille on yhteistä laadulliselle tutkimukselle tutut lähestymistavat, kulttuurintutkimuksen piirteet sekä refleksiivinen tutkimusote ja analyysitapa. Tyttötutkimusta yhdistävät myös monet käsitteelliset keskustelut ja teemat, kuten tyttöjen valta ja toimijuus⁴, kulttuuristen piirteiden moninaisuus ja erilaiset sosiaalista paikkaa määrittävät kategoriat ja niiden kytkökset⁵, tytöt ja tyttöys muutosten symbolina sekä ruumiillisuus⁶. (Ojanen 2011, 19 – 29, 30 - 32).

Tyttöjen vallasta ja siihen kytkeytyvästä toimijuudesta on keskusteltu enenevässä määrin 1990-luvulta alkaen (mt., 22). Tähän keskusteluun liittyvät myös tyttötutkimuksen taustalla vaikuttavat

³ Esim. Helena Saarikoski (2009) on tutkinut 1990-luvun loppupuolen populaarikulttuurin huippuvillitystä, Spice Girls –yhtyeen faniutta, tyttöjen kokemuksia ja *Girl Power* sanomaa.

⁴ Esim. Pia Lundbom (2002) artikkelissaan Kettutyttöjä vai naisaktivisteja?

⁵ Esimerkiksi Veronika Honkasalo (2011b) tarkastelee väitöstutkimuksessaan monikulttuurisuutta, sukupuolta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

⁶ Esimerkiksi Elina Oinas (2011) Tyttötutkimuksen näkökulmia ruumiillisuuteen.

lähtökohtaolettamukset siitä, mikä tutkimuksen tehtävä on. Feministisen tyttötutkimuksen taustalla on ollut ajatuksia tyttöjen emansipoimisesta (1970-luku), arvonnostamisesta (1980-luku), kompetenssien esiin nostamisesta (1990-luku) ja tyttöjen valtaistamisesta (2000-luku). Ydinpyrkimys kaikissa on sama, tyttöjen auttaminen, joko osoittamalla sortavia rakenteita tai tyttöjen arvostusta lisäämällä. (Lähteenmaa 2002, 271 - 273). 1990-luvun puolivälin jälkeen käsitykset tyttöjen ”pelastamisesta” ja suoraviivaisesta emansipoimisesta ovat jääneet tyttötutkimuksessa taka-alalle. Tutkijan positiota tietäjänä ja emansipoijana on kyseenalaistettu ja nykyään tutkimuksessa korostetaan refleksiivisyyttä, valtasuhteiden tiedostamista ja dialogisuutta. (Ojanen 2011, 19 – 24).

Nykykeskustelu tyttöjen voimaannuttamisesta ja valtaistamisesta tai tutkimuksen voimaannuttavasta vaikutuksesta tiivistyy tyttöyttä rakentavien kontekstuaalisten ehtojen tutkimiseen, välillisen vallan lisäämiseen ja rakenteellisten epäkohtien purkamiseen. Toimijuutta analysoitaessa tyttöjä lähestytään aktiivisina, mutta monimuotoisina tekijöinä, jolloin toimijuutta ja toimijuuden ehtoja nähdään olevan monenlaisia. (Mt., 22 – 26). Esimerkiksi vetäytyminen ja kieltäytyminen asioista ja tilanteista, joita ei koe mielekkääksi tai toimijuus, joka mukautuu perheen merkityksen ja kodista tulevan arvomaailman kunnioittamiseen, edustavat myös aktiivista toimijuutta. Toimijuutta tulee tarkastella yksilöpsykologisen näkökulman lisäksi osana niitä kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita, jotka määrittävät tyttöjen elämää. (Honkasalo 2011b, 209 – 212).

Omassa tutkimuksessani olen hyödyntänyt erityisesti niitä tyttötutkimuksen ajankohtaisia keskusteluja, joissa tarkastellaan tyttöjen moninaisuutta ja erilaisten erojen kietoutumista yhteen tyttöyden kanssa. Myös keskustelut tyttöjen toimijuudesta ovat suunnanneet tutkimustani. Seuraavaksi siirryn niihin keskusteluihin, joissa käsitellään monikulttuurisuutta ja kulttuurisensitiivistä tyttötyön ja -tutkimuksen lähestymistapaa.

2.4 Monikulttuurisuus ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö

Nuorisotutkimuksen tiedonmuodostuksen kohteena ovat olleet useimmiten länsimaiset, keskiluokaiset ja valkoiset tytöt ja tyttökulttuurit, mutta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvien kysymysten huomioiminen on lisääntynyt erityisesti viime vuosien aikana. Kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa on huomioitu naisten ja tyttöjen keskeinen osa yleisessä maahanmuuttokeskustelussa. (Honkasalo 2011a, 249 - 251, 260, 262). Suomalainen yhteiskunta on aina ollut monikulttuurinen, mutta maailmanlaajuiset muuttoliikkeet ja Suomessa 1990-luvulta kasvanut maahanmuutto ovat tehneet monikulttuurisuuden kysymykset uudella tavalla ajankohtaisiksi (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 16 – 17; Näre 2008, 541). Myös virtuaalisuus ja media ovat tuoneet kulttuurien kohtaamiset lähemmäksi arkea (Näre 2008, 541). Niin tyttötutkimuksessa kuin yleisemmin

tutkimuksen piirissä, monikulttuurisuus on usein tutkimusta luonnehtiva sivujuonne eikä sitä mielletä läpileikkaavana periaatteena, jota kaikessa tutkimuksessa tulisi käsitellä (Honkasalo 2011a, 252).

Läpileikkaavuus tarkoittanee osaltaan ymmärtämystä myös siitä, että Suomi (tai mikään muukaan maa) ei ole koskaan aiemmin ollut yksikulttuurinen maa. Suomalaisesta kulttuurista on vaikea löytää sellaisia tapoja ja perinteitä, jotka olisivat yksinomaan suomalaisia, joihin siis muut kulttuurit eivät olisi jättäneet jälkiään. (Huttunen ym. 2005, 22, 29). Monikulttuurisuus on siis laaja-alainen käsite. Suomessa etnisyyteen ja monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin saaneet useissa yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja tutkimuksissa erityisen uskonnollisen vivahteen, jolloin maahanmuuttajatausta yhdistetään uskonnolliseen taustaan ja erityisesti islamiin tai sitten niitä on tarkasteltu rasismiin liittyvinä kysymyksinä. (Honkasalo 2011a, 252).

Mitä *monikulttuurisuuden* käsitteellä siis tarkoitetaan? Käsitteen eduksi ja haitaksi on luettavissa sen määrittelemättömyys ja häilyvyys, se on jatkuvasti liikkeessä ja neuvottelunalaisena (mt., 258; Huttunen ym. 2005, 18). Haastavuutta lisää se, että erilaisia käsitteitä (etnisyys, kulttuuri, monikulttuurisuus, rasismi, toiseus, suvaitsevaisuus) käytetään eri tavoin eri yhteyksissä ja samalla käsitteellä voidaan tarkoittaa eri asioita (Huttunen ym. 2005, 18 – 19). Näihin käsitteisiin liittyy myös tunteita, uskomuksia ja arvoja, jolloin ne ovat alttiita myös kiistanalaisille tulkinnoille (Cantell 2000, 37). Monikulttuurisuus on lähtökohtaisesti puhetta, tekoja, toimintaa, poliittisia päätöksiä, kohtaamisia ja eroja, elämää kaikessa monimuotoisuudessaan. Suomen kielessä se on (jo juurtunut) lainakäsite, tarkoittaen yksinkertaistetusti sitä, että yhteiskunnassa elää rinnakkain monia, kulttuuriltaan toisistaan poikkeavia ryhmiä. Sinänsä se on kulttuureiden läsnäoloa ja rinnakkaiseloä kuvaileva ja toteava käsite, mutta sitä käytetään myös eri ryhmien välisien suhteiden että näiden suhteiden seurauksien määrittelyssä. (Huttunen ym. 2005, 19 – 20).

Monikulttuurisuutta voidaan tarkastella monitasoisesti yksilön ja perheen sekä yhteiskunnan ja instituutioiden tasolla (Cantell 2000, 38). Monikulttuurisuudesta onkin erotettavissa kaksi ulottuvuutta, *monikulttuurinen tilanne* ja *hallinta*. Ensimmäinen kuvaa juuri sosiaalisesti monimuotoista yhteiskunnallista tilannetta, jossa ihmiset elävät rinnakkain kiistellen hyvän elämän yhteiskunnan tunnusmerkeistä ja kulttuuriset vaikutteet sekoittuvat, jälkimmäinen viittaa niihin menettelytapoihin ja diskursseihin, joilla tätä monimuotoisuutta hallinnoidaan ja järjestellään. (Keskinen & Vuori 2012, 18; vrt. Hall 2003b, 233 - 237).

Monikulttuurisuus on eräänlainen kamppailujen ja neuvottelujen kenttä, sillä kulttuurisilla rajapinnoilla tapahtuu jatkuvaa neuvottelua ja kokemusten vaihtoa. Kulttuurit eivät ole selvärajaisia ja valmiita käsikirjoituksia tarjoavia yksiköitä, vaan tyypillistä niille on muutos, lainaaminen ja yhdis-

teleminen sekä uusien asioiden ja vaikutteiden omaksuminen osaksi vanhaa. Monikulttuurisuus on ylirajaista, sillä ihmiset voivat identifioitua useampiin kulttuurisiin ryhmiin tai elää yhdistellen omassa elämässään erilaisia kulttuurisia käytäntöjä. Yhä useammilla ihmisillä on myös monenlaisia suhteita paikkoihin, kulttuureihin ja ihmisiin eri maissa. Näitä valtioiden rajat ylittäviä suhteita on analysoitu *transnationaalien*⁷ ja *diasporan*⁸ käsitteillä. (Huttunen ym. 2005, 28 – 36).

Monikulttuurisuuden tulkintojen ääripäät löytyvät kulttuurien ”puhtautta” korostavista näkemyksistä kulttuurien harmonisen ja idealisoidun yhteiselon näkemyksiin (mt., 37), moninaisuuden ja rikkauden ylistämisestä ongelmien näkemiseen (Huttunen ym. 2005, 22). Kaikki tälle välille sijoittuvat käsitykset ovat tulkintoja ja neuvotteluja siitä, minkälainen yhteiskunnan tulisi olla (Cantell 2000, 37 – 38; Huttunen ym. 2005, 20). Monikulttuurisuudessa keskeistä on siis se, miten yhteiskunnan kulttuurinen monimuotoisuus otetaan huomioon, ja miten moninaiset arvomaailmat ja vähemmistö-kulttuurit integroidaan osaksi yhteiskuntajärjestystä. Kyse on siis yhtäläisten oikeuksien takaamisesta yhteiskunnan jäsenille, niin, että myös vapaus erilaisuuteen sallitaan. (Honkasalo & Souto 2008, 116 – 117).

Monikulttuurisuus on aina paikallista ja sidottu tiettyyn historialliseen aikaan (Huttunen ym. 2005, 21 – 22). Suomalaisessa poliittisessa keskustelussa, esimerkiksi viranomaiskeskustelussa, monikulttuurisuus voi olla *tapa hallinnoida* kulttuurisesti erilaisia yhteiskunnan jäseniä. Keskusteluissa ja toimintatavoissa korostuu kulttuurisen tietämyksen lisääminen ns. ”monikulttuuriset taidot”, jotta vähemmistöryhmiä ja niiden jäseniä ymmärrettäisiin paremmin. Samalla haasteena ovat yleistämisen vaarat, jos ihmisryhmiä kuvataan yhtäläisillä (stereotyyppisillä) kulttuurisilla⁹ ominaisuuksilla, unohtaen yksilölliset erot. (Honkasalo & Souto 2008, 117; Huttunen ym. 2005, 23). Monikulttuurisuus tarkoittaa konkreettisia haasteita niin arkipäivän toiminnoissa kuin yhteiskunnallisissa instituutioissa (Huttunen ym. 2005, 23), esimerkiksi nuorisotyössä ja tyttötyössä.

Monikulttuurinen tyttötyö on ottanut ensiaskeliaan 2000-luvun aikana, esimerkiksi Tyttöjen Talo® -verkosto on alun alkaen pyrkinyt sisäistämään monikulttuurisen ajattelun osaksi toimintaa, eikä sen ole nähty tulevan ulkopäin monikulttuuristen osallistujien mukana (Honkasalo & Souto 2008, 124; Honkasalo 2011a, 260). Sinänsä Tyttöjen Talon tavoitteet monikulttuuristen tyttöjen parissa ovat samoja kuin kantasuomalaisten tyttöjen kanssa, mutta naiseksi kasvamiseen sisältyvien kasvu- ja

⁷ Transnationaalisuudella viitataan valtioiden rajat ylittäviin arkisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin, esim. ystävyys- ja perhesiteiden ylläpito (Huttunen ym. 2005, 33), transnationaalit mediatilat ja kokemukset. (Nikunen 2012), transnationaali arjen kansalaisuus – kokemus kansalaisuudesta (Tiainen 2012) jne.

⁸ Diaspora viittaa transnationaalien suhteiden erityiseen muotoon – ryhmät, jotka ovat lähtöisin yhdestä paikasta, mutta esimerkiksi sodan vuoksi ovat asumaan useampaan paikkaan. Lähtömaa on edelleen merkittävä tekijä näille ryhmille (Huttunen ym. 2005, 33).

⁹ Kulttuurin käsitettä ja kulttuuri-identiteettiä tarkastelen lähemmin seuraavassa luvussa.

identiteettikysymysten nähdään tapahtuvan usein haasteellisemmalla ja tyttöjä eri suuntiin kiskoval-la maaperällä (Tuppurainen & Eisner 2011, 101).

Monikulttuurisen nuorisotyön (ja sitä kautta myös tyttötyön) tehtäviä ovat yleisesti mm. roolimalli-na olo, osallistumisen edistäminen, ongelmaratkaisutaitojen kerryttäminen, tietoisuuden herättämi-nen ja kriittinen vaikuttaminen. Monikulttuurinen työ ja kulttuurien välinen oppiminen perustuvat vastavuoroisuuteen ja vuorovaikutukseen, kokemusten vaihtoon, ennakkoluulojen murtamiseen, yhteisvastuuseen ja sosiaaliseen kasvuun. (Cantell 2000, 101 – 103). Pelkän monikulttuurisuuden-kin korostamisessa voi puuttua kulttuurisensitiivisyys, jos siihen ei sisälly pyrkimystä kulttuurien väliseen vuoropuheluun. Nuorisotyön ja tyttötyön kehittämisessä on yhä tärkeämpää kasvattaa kult-ttuurisensitiivistä työtettä, jossa keskeisellä sijalla on juuri kulttuurien välinen vuoropuhelu ja pyr-kimys kuunnella kulttuuria, jota ei tunne. Tällaisessa kulttuurisensitiivisyyttä korostavassa interkult-tuurisuudessa tähdätään liittymiseen eristämisen sijasta, kun taas sulauttavassa integroimisessa on pyritty liittämiseen. (Näre 2008, 543 – 544).

Usein monikulttuurinen tyttötyö tarkoittaa käytännössä sukupuolen ja kulttuuritaustan mukaan eriytettyä työtä, harvinaisempaa sen käsittely on ryhmissä, joissa olisi tyttöjä sekä kantaväestöstä että vähemmistöistä. Tämänkin tyyppistä työtä, joka tukisi vertais- ja ystävyysuhteiden syntymistä yli kulttuurirajojen, tarvittaisiin lisää. (Honkasalo 2011a, 261). Arjen toimintaa tyttöjen parissa ku-vaa usein huoli erityisesti maahanmuuttajatyttöjen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhteis-kunnallisissa keskusteluissa ja toiminnoissa rakennetaan ”maahanmuuttajatyttöjen figuuria”, jossa tyttöjä saatetaan tarkastella uhrinäkökulmasta, heidän osallisuudesta ja osallistumattomuudesta ol-laan huolissaan, heidät nähdään yhteiskunnallisesti passiivisina ja aktiivisuutta ilmentää lähinnä kodin ja perheen piirissä toimiminen. Nuorisotyön tehtäväksi määrittyy tyttöjen aktiivinen rekry-toiminen nuorisotyön piiriin, usein järjestämällä heille tyttöerityistä toimintaa. (Honkasalo 2011a, 249 – 250, 261; Honkasalo 2011b, 85 – 90, 206 – 209).

Huolipuheen värittämä tyttöjen tarkastelu on ongelmallista, jos maahanmuuttajataustaisia tyttöjä tarkastellaan modernia ja länsimaaisena pidettyä tyttöyttä vasten. Usein huolipuhe ja uhripositio kumpuavat muualta kuin tytöistä itsestään. (Honkasalo 2011a, 250). Monikulttuurinen tyttötyö ta-sapainoilee länsimaisten tasa-arvo-ihanteiden keskellä, sukupuolten välinen tasa-arvo on keskeisellä sijalla, mutta myös erilaisuudelle halutaan antaa jalansijaa. Monikulttuuristen tyttöjen tarpeita ja toiveita ei siis tulisi määritellä tiukasti länsimaaisesta tasa-arvonäkökulmasta. (Honkasalo & Souto 2008, 124 – 125). Kulttuurisensitiivisen otteen kautta tulisi lisätä juuri kuuntelua ja herkistymistä erilaisille tarpeille ja toiveille, nuoriso- ja tyttötyötä tulisi kehittää niin, että tytöt saisivat olla muka-

na työmuotojen ja toimintojen suunnittelussa, riippumatta kulttuurisesta taustasta (Honkasalo 2011a, 261 – 262).

Monikulttuurisen tyttötyön kentällä keskustelua herättäviä kysymyksiä ovat tyttöjen kulttuurinen ja uskonnollinen asema, jonka kautta esille nousevat lapsuutta ja nuoruutta haavoittavat käytännöt, kuten kunniaväkivalta, pakkoavioliitot ja ympärileikkaukset. Tärkeää on myös huomioida oman yliseksualisoituneen yhteiskuntamme ja kulttuurimme haavoittavat käytännöt, jotka koskettavat niin kantaväestön kuin vähemmistöjen nuoria. (Honkasalo & Souto 2008, 125 - 126; Näre 2008, 544). Monikulttuurisen tyttötyön haasteita ovat, kuinka auttaa väkivaltaa kokeneita tyttöjä paremmin, leimaamatta kaikkia monikulttuurisia ja maahanmuuttajatyttöjä uhreiksi ja, kuinka seksuaalisuuteen, sukupuolirooleihin ja naiseksi kasvamiseen liittyvä tieto välitetään kaikille kulttuuritaustasta riippumatta, ilman ylisensitiivisyyttä. Ongelmia ja haasteita ei tule kuitenkaan automaattisesti yhdistää koskemaan kaikkia maahanmuuttajataustaisia ja monikulttuurisia tyttöjä. (Honkasalo & Souto 2008, 125 – 126).

Monikulttuurisessa tyttötyössä pyritään tunnistamaan, että monikulttuuriset tytöt ja maahanmuuttajatytöt saattavat elää perheen ja suomalaisen yhteiskunnan ristipaineessa (mt., 125 – 126) ja jännitteisessä tilanteessa kahden kulttuurin välissä (Näre 2008, 544). Kulttuurisensitiivisessä tyttötyössä autetaan monikulttuurisia tyttöjä selvittämään itselleen, millaisen suhteen he haluavat ottaa näihin jännitteisiin tilanteisiin ja vaatimuksiin ja miten eri kulttuurien vaihtoehdot ja vaatimukset on mahdollista sovittaa omassa elämässä (mt., 544). Keskeistä tässä on myös perheiden ja vanhempien mukaan ottaminen ja huomioiminen. (Honkasalo & Souto 2008, 125 – 126).

Kokoavasti voidaan sanoa, että sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö nivoo yhteen tasoja, jotka koskettavat laajoja sekä yhteiskunnallisia että henkilökohtaisia kysymyksiä. ”Siellä missä sukupuoli ja kulttuuri kohtaavat, kohtaavat myös henkilökohtainen ja poliittinen”. (Näre 2008, 545). Tyttötutkimuksen teoreettisissa kontribuutioissa painotetaan myös tyttöjen elämässä vaikuttavien moninaisten erojen samanaikaista huomioimista eli *intersektionaalista* näkökulmaa. Intersektionaalisuuden soveltaminen niin tutkimuksessa kuin käytännössä on koettu haastavaksi, mutta parhaimmillaan intersektionaalinen analyysi ohjaa tutkijaa huomioimaan sen, etteivät tyttöjen väliset eroavaisuudet ole aina paikannettavissa kulttuuritaustaan (erityisesti monikulttuuristen ja maahanmuuttajataustaisten tyttöjen kohdalla), vaan syitä voidaan hakea myös muista tyttöjen elinoloja määrittävistä tekijöistä, kuten taloudellisesta asemasta, iästä, seksuaalisesta suuntautumisesta tai asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. (Honkasalo 2011a, 252 – 254, 262 – 263; ks. myös de los Reyes & Mullinari 2005).

2.4.1 Monikulttuurisuus ja rasismi

Veronika Honkasalo ja Anne-Mari Souto (2008, 126 – 130) kirjoittavat, että monikulttuurisuuden edistäminen edellyttää myös rasismin vastustamista. Monikulttuurinen nuorisotyö ja tyttötyö (Honkasalo 2011a, 261) ymmärretään pitkälti toimintana maahanmuuttajien parissa, mutta monikulttuurinen työ edellyttää toimintaa myös valtaväestön nuorten parissa. Valtaväestöä edustavien nuorten ennakkoluuloisiin asenteisiin ja heidän monikulttuurisiin valmiuksiinsa tulee myös kiinnittää huomiota. Souto (2011, 193 - 201) osoittaa väitöstutkimuksessaan, että rasismi on vahvasti läsnä esimerkiksi koulumaailmassa ja nuorten keskinäisissä suhteissa, mutta löydettävissä on myös halukkuutta oppia elämään erilaisuuden kanssa. Vaikka viranomaistekstit puhuvat monikulttuuristuvan Suomen puolesta, suomalaisen kansallisen kulttuurin yhtenäisyyden myytti, jonka avulla rasistista asennoitumista herkästi oikeutetaan, elää edelleen arkisissa käsityksissä (Suurpää 2005, 51). Maahanmuuttajanuorten näkökulmasta jäsenyyden avautuminen suomalaisnuorten ryhmiin edellyttää usein suomalaistumista, sosiaalista aloitteellisuutta ja rohkeutta (Souto 2011, 197) ja maahanmuuttajista hyväksytäänkin helpoiten ne, jotka ovat eniten suomalaistuneita (Honkasalo & Souto 2008, 127).

Rasismin vastustaminen on vaikeaa, ellei sitä haluta tai osata tunnistaa ja nimetä (Rastas 2005a, 69). Rasismin tunnistaminen nuorisotyössä edellyttää moniulotteista käsitystä rasismista, erityisesti jos toiminnan tavoitteena on vastustaa syrjintää ja taata nuorille tasa-arvoiset osallistumismahdollisuudet kulttuurisesta taustasta tai ihonväristä riippumatta (Honkasalo & Souto 2008, 127). Rasismia on määritelty monin eri tavoin, suppeasti ja laajasti ja eri tieteenäkökulmista. Rasismiksi kutsutaan puhetavasta riippuen niin aatteita ja asenteita, kuin myös toimintaa ja toiminnan seurauksia (Rastas 2005a, 72 - 76). Yhteistä monenlaisille määritelmille on se, että rasismin nähdään tuottavan ja oikeuttavan ihmisryhmien välistä eriarvoisuutta, alistamista ja epätasa-arvoisia osallistumis- ja elinmahdollisuuksia (Souto 2011, 24). Rasismiksi määritellään usein (suppeasti) toimijoiden motiiveista lähtevä toiminta, jossa joku on ollut tietoinen toimintansa rasistisuudesta ja tarkoituksellisesti loukannut tai vahingoittanut jotakuta yksilöä tai vähemmistöä. Rasismin merkitysten ja tekojen seurausten analyysi osoittaa, että rasismia voi olla ja sitä voi tuottaa myös sellainen toiminta, jota ei ole tarkoitettu rasistiseksi. Tämän tyyppiset tarkastelut jättävät ulkopuolelle myös laajemmin institutionaalisella, yhteiskunnan rakenteiden ja valtasuhteiden tasolla tapahtuvan rasismin. (Rastas 2009, 49 – 55).

Rasismissa on kyse paitsi erojen osoittamisesta ja tuottamisesta, myös niiden arvottamisesta ja merkityksellistämisestä sekä erotteluja seuraavasta eriarvoisuudesta (Rastas 2009, 54). Eronteot voivat liittyä biologisiin ja perittyihin ominaisuuksiin (esim. ihonväri) ja kulttuurieroihin (esim. suomalai-

nen – ulkomaalainen) (Honkasalo & Souto 2008, 127; Souto 2011, 24 - 25). Eri ryhmien välisten erojen esiintuominen ei vielä sinänsä riitä jonkin asian määrittelemiseen rasismiksi ja sanojen liiallinen varominen voi johtaa myös siihen, että rasismista ei uskalleta puhua. Jos ihonväriin, kulttuuriin tai ”ulkomaalaisuuteen” viitataan halventavaan sävyyn tai se asettaa jonkun huonompaan asemaan, liittyy tilanteeseen usein rasistisia piirteitä. (Rastas 2009, 54). Rasistisissa kulttuurierojen määrittelyissä kulttuuripiirteet esitetään olemuksellisina ja muuttumattomina ominaisuuksina, samaan tapaan kuin miten ”ihmisroduista” on puhuttu, joissa rasismi pohjautuu väitteille perimän olemuksellisesta erilaisuudesta ja eriarvoisuudesta. (Mt., 54 – 55, 57). Erojen ja niihin liitettyjen ominaisuuksien luonnollistamisella oikeutetaan epäoikeudenmukainen kohtelu (Honkasalo & Souto 2008, 127).

Rasismia määriteltäessä ja arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin ja eri ryhmien mahdollisuuksiin määritellä itseä ja muita (Rastas 2009, 50 – 51, 55). Rasismia tuotetaan, ylläpidetään ja uusinnetaan arjen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa, rutiineissa, totunnaisissa käytänteissä ja asenteissa, joita yhteiskunnalliset valtasuhteet ja hierarkiat kehystävät. Puhuttaessa suomalaisnuorista, monikulttuurisista ja maahanmuuttajanuorista, tarkastelunäkökulman tulisi olla niin ryhmien välisessä kuin ryhmien sisäisissä vuorovaikutus- ja valtasuhteissa. (Souto 2011, 26, 28).

Rasismi koskettaa yksilön ohella koko yhteisöä niin koulussa kuin nuorisotoiminnassa (mt., 200 – 201). Nuorten yhteisöjen sosiaaliset järjestykset muotoutuvat monenlaisten erontekojen ja luokittelujen kautta ja rasismien vastustaminen edellyttää näiden tarkastelua, miten eroja tehdään, merkityksellistetään ja arvotetaan ja, millaisia seurauksia tästä aiheutuu. (Honkasalo & Souto 2008, 127; Souto 2011, 29, 199). Työ edellyttää myös niiden nuorten kuuntelua, jotka joutuvat kohtaamaan rasismia (Honkasalo & Souto 2008, 127). Ennen kaikkea rasismi tulee tunnustaa ongelmaksi ja rasismien ja syrjinnän moninaisiin ilmenemismuotoihin tulee kiinnittää huomiota. Rasismi on sensitiivinen, kielteisesti latautunut ja vaikeasti käsiteltävä ilmiö, mutta tämä ei saa johtaa ongelmien sivuuttamiseen, eikä siitä tule yrittää ”puhua ulos” kaunistelemalla tai puhumalla vähättelevään sävyyn. (Mt., 128 – 129; Souto 2011, 199).

Suvaitsevaisuuden edistäminen ja rasisminvastaisuus ovat rakentuneet suomalaisessa nuorisotyössä pitkälti ajatukselle kohtaamisista ja yhdessä tekemisestä (kerhoja, leirejä, retkiä jne.), jotka lisäävät suvaitsevaisuutta ja vähentävät erojen merkityksiä ja enakkoluuloja puolin ja toisin. Näistä on saatu hyvä kokemus ympäri Suomen. (Honkasalo & Souto 2008, 128 – 129). Pelkät kohtaamiset eivät kuitenkaan itsestään lisää nuorten keskinäistä vuorovaikutusta, eivätkä nuorille tarjolla olevat antirasistiset resurssit, esimerkiksi ”ihmisoikeuskehys” ja ”kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia” -

sloganit, tarjoa välttämättä konkreettisia välineitä ja näkökulmia monikulttuurisessa arjessa askarruttaviin tilanteisiin (Souto 2011, 197). Keskeisiä onnistumisen elementtejä tämän tyyppisessä työssä ovat olleet eri kulttuureja edustavat nuorisohjaajat, toimintojen pitkäjänteisyys, avoimuus, selkeät tavoitteet ja osallistujien sitoutuminen niihin sekä nuorten ottaminen mukaan toimintaan jo suunnitteluvaiheessa (Honkasalo & Souto 2008, 128; ref. Keskisalo & Perho 2002). Kaisla Löyttyjärvi (2009, 126) kirjoittaa, että nuorisotaloilla on tärkeä tehtävä myös tilan antajana, jossa nuori voi olla vapaa erilaisista määrittelyistä edes hetken ja jossa hän voi jakaa ja toteuttaa omia toiveitaan ja unelmiaan.

2.5 Tyttöjen Talo® -konsepti ja Tampereen Tyttöjen Talo®

Tyttöjen Talo on Kalliolan Nuoret ry:n rekisteröimä ”tuotemerkki”, jonka alla paikalliset Tyttöjen Talot eri puolella Suomea (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu) toimivat, sitoutuen noudattamaan Tyttöjen Talo -konseptin mukaista nuorisotyötä. Tyttöjen Taloilla tehdään nuorten sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä edistävää nuorisotyötä ja ennen kaikkea setlementtityötä, jonka arvopohja perustuu mm. yhteisöllisyydelle, erilaisuuden hyväksymiselle, yksilön kunnioittamiselle ja tasa-arvolle. Tyttöjen Talo -konseptille on keskeistä sukupuolisensitiivinen tyttötyö, ihmisen arvokas kohtaaminen, naiseutta arvostava ilmapiiri, moniammatillisuus ja yhteisöllisyys. (Eischer 2011, 12 – 13).

Tutkimukseni sijoittuu Tampereen Tyttöjen Talolle, jonka ovet avautuivat vuonna 2004, toisena Tyttöjen Talona Suomessa (Tampereen Tyttöjen Talo 2013). Ensimmäinen Tyttöjen Talo on perustettu vuonna 2000 Helsinkiin (Eischer 2011, 13). Tampereen Tyttöjen Talolle ovat tervetulleita 12 – 28 – vuotiaat tytöt ja nuoret naiset, jotka ovat kiinnostuneita tytöille järjestetystä toiminnasta, erilaisista ryhmistä, kaipaavat juttukaveria, uusia ystäviä tai luottamuksellista kuuntelijaa. Tyttöjen Talo on osa Setlementtiyhdistys Naapurin toimintaa (Tampereen Tyttöjen Talo 2013). Setlementtiyhdistys Naapuri on vuonna 1994 perustettu yhdistys, joka on osa 1880-luvulla alkunsa saanutta maailmanlaajuista setlementtiliikettä. Toiminnan osa-alueita ovat mm. kriisityö, maahanmuuttajatyö ja erityisnuorisotyö. Yhdistys on oma itsenäinen organisaationsa, joka noudattaa Suomen Setlementtiliiton periaateohjelmaa. (Setlementtiyhdistys Naapuri 2013a; 2013b).

Setlementtiliitto on vuonna 1918 perustettu kirkollisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, joka sijaitsee Helsingissä. Toiminnan perustana on 1800-luvun lopun Englannissa, Itä-Lontoon köyhillä asuinalueilla kansalaiskeskuksissa tehty yhteisöjen kehittämistyö. Setlementtiliiton muodostavat 32 paikallista setlementtiä ja 7 setlementtinuorten piirijärjestöä. Toimintamuodot koostuvat vanhusten ja lasten ja nuorten kanssa tehtävästä työstä monikulttuuriseen työhön, kehitysvammaisten palveluista päihdekuntoutuspalveluihin, koulutukseen, kansalaistoimintaan ja jne.

Setlementtiliikkeessä työskentelee noin 4000 työntekijää sekä lisäksi suuri määrä vapaaehtoistoimijoita. (Suomen Setlementtiliitto 2013). Kansainvälisellä setlementtiliitolla (IFS) on jäseniä noin 50 maassa ja se on sekä YK:n että Euroopan Neuvoston virallinen yhteistyöjärjestö. (Setlementtiyhdistys Naapuri 2013b).

Suomalaisen setlementtityön lähtökohtina ovat yksilön toimijuus ja mahdollisuudet oman elämän suhteen sekä ihmisenä ja lähimmäisenä kasvun tukeminen. Keskeisiä arvoja ovat mm. yksilön oikeuksien kunnioittaminen, erilaisuuden hyväksyminen, tasa-arvo sekä sitoutuminen työhön heikommassa asemassa olevien tilanteen parantamiseksi. (Setlementtiyhdistys Naapuri 2013b). Myös Tampereen Tyttöjen Talon toiminta perustuu setlementtiarvoille. Työtä tehdään tyttöjen ja nuorten naisten parissa, jotka kaipaavat tukea mm. naiseksi kasvamiseen ja identiteettiin liittyvissä kysymyksissä. Työmuotoja ovat mm. vuorovaikutteiset tyttö- ja tukiryhmät, monikulttuurinen työ ja yksilötyö. Rahoittajina toimivat RAY ja Tampereen kaupunki. Tampereen Tyttöjen Talo toimii myös kehittämissyhteistyössä muiden kaupunkien, kuten Helsingin, Oulun ja Turun Tyttöjen Talojen kanssa. (Setlementtiyhdistys Naapuri 2013c).

Setlementtiyhdistys Naapuri ja Tampereen Tyttöjen Talo toteuttavat käytännössä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä työtä (Tampereen Tyttöjen Talo 2014). Näitä lähestymistapoja ja työmuotoja, olen kuvannut tarkemmin edellisissä alaluvuissa. Tyttöjen Talo -verkosto asettuu osaltaan osaksi monimuotoista nuorisotyön kenttää. Tyttöjen Talo -verkostossa tehdään monipuolisesti yhteistyötä kaupunkien nuoriso-, sosiaali-, terveys- ja koulutoimen kanssa sekä muiden nuoriso- ja sosiaalityötä tekevien kansalaisjärjestöjen kanssa. Tyttöjen Talot toteuttavat sosiaalisen nuorisotyön muotoa, jossa pyrkimyksenä on tavoittaa myös erityistä tukea tarvitsevia tyttöjä, joilla on elämänhallinnallisia vaikeuksia, riski pudota toimeentuloon ja näköalattomuuteen ja joilla on vahva aikuisen tuen tarve. (Eischer 2011, 12 – 13).

Tyttöjen Talo ei ole vain tytöille tarkoitettu *nuorisotila*, vaan yhteisöllinen paikka, jonne tytöt voivat kiinnittyä ja, jossa tyttöjä ja nuoria naisia tuetaan kasvamaan omannäköisikseen voimaantuneiksi naisiksi. (Eischer 2011, 12). Vuorovaikutteiset tyttöryhmät ja ohjaajat ovat merkittävässä roolissa yhteisöllisyyden ja kohtaamisten rakentajina. Tyttöjen Taloilla puhutaan joskus ns. jatketusta äitiydestä, sillä tytöt hakevat työntekijöistä erilaisia asioita, ”varaäitiä”, kuuntelijaa, rohkaisijaa ja hoi-vaajaa. (Eischer 2011, 12 – 13, 24; Tuppurainen 2011, 61).

Fyysisen tilan ohella, Tampereen Tyttöjen Talo *tilana* tarkoittaa myös siis moniulotteista ja merkityksellistä sosiaalista paikkaa, joka muodostuu Tyttöjen Talolla toimivien puheessa, mielipiteissä ja käsityksissä. Tila (Tyttöjen Talon ”kulttuuri”) saa muotonsa sosiaalisten käytäntöjen, jaettujen kokemusten ja fyysisen paikan kohtaamisissa. Yhdessä kulttuuristen konventioiden kanssa tila (Tyttö-

jen Talo) tuottaa sen, miten sitä käytetään, miten siellä liikutaan ja millaisiksi toimijoiden suhteet siellä muodostuvat. Tämän lisäksi Tyttöjen Talo on liitoksissa laajempiin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Anttila & Ojanen & Saarikoski & Timonen 2011, 135 – 138; ref Saarikangas 2002; 2006). Tyttöjen Talon toimintaa yhteiskunnallisena instituutiona ohjaavat sille määritellyt tehtävät ja tavoitteet, jotka perustuvat edellä kuvatuille Setlementtiliikkeen arvoille sekä sukupuoli- ja kulttuurisensitiiviselle työlle.

2.5.1 Kunniakulttuuri Pirkanmaalla – hanke

Olen toteuttanut pro gradu -tutkielmani yhteistyössä Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeen (nyk. DIDAR -hanke) kanssa. Hanke on Setlementti Naapuri ry:n hallinnoima ja RAY:n rahoittama, keväällä 2013 käynnistynyt hanke, jonka tavoitteena on tuoda näkyviin kunniakulttuuriin ja väkivaltaan liittyviä ilmiöitä sekä kehittää toimintamalleja, joiden avulla kunniaan liittyvää väkivaltaa voidaan ehkäistä. Hankkeelle on myönnetty rahoitus vuoden 2016 loppuun saakka. Hankkeessa työskentelee kaksi työntekijää, projektikoordinaattori ja -työntekijä. (Setlementtiyhdistys Naapuri 2014).

Hanke on osa Tampereen Tyttöjen Talon yksikköä ja tutkimukseni ajan hankkeen toimitilat sijaitsivat Tyttöjen Talolla, jossa tutkimukseni on konkreettisesti toteutettu. Yhteistyömme näiden toimijoiden kesken on ollut tiivistä koko tutkimusprosessini ajan. Minulla on ollut mahdollisuus seurata uuden kehittämishankkeen käynnistymistä ja työskentelyä kolmannella sektorilla. Hankkeen kautta olen osallistunut esimerkiksi Pirkanmaalla toimivan Kunniakulttuuri-verkoston tapaamisiin, joissa on vierailut muun muassa yhteisötyön koordinaattori Ihmisoikeusliiton Kitke! -hankkeesta.

Opiskelijayhteistyön kehittäminen on hankkeen yksi tärkeä osatavoite, josta tämä pro gradu -tutkielma toimii esimerkkinä. Tavoitteenani on tuottaa tietoa monikulttuuristen nuorten tyttöjen ja naisten identiteettineuvotteluista ja ryhmäjäsenyyksiä erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa ja ympäristöissä, erityisesti Tyttöjen Talon ja tyttötyön kontekstissa. Tutkimukseni tulee sekä Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeen että Tampereen Tyttöjen Talon käytettäväksi.

Tulevien toimintavuosien aikana Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeessa kehitetään erilaisia matalan kynnyksen työmuotoja ja -malleja yksilöiden ja perheiden tueksi ja avuksi. Työmuotoja ja tukea perheille kehitetään myös kunniaan liittyvän väkivallan kysymyksissä. Hankkeen kautta tuotetaan ja jaetaan asiallista tietoa ja materiaalia aiheesta sekä koulutetaan eri toimijoita, tunnistamaan ja ymmärtämään kunniakulttuuria ilmiönä. Tavoitteena on myös kehittää puheeksiottamisen mallia osaksi viranomaistyötä. Vaikuttamistyötä viranomaisten suuntaan tehdään myös asiakasohjausjärjestelmän rakentamiseksi. (Setlementtiyhdistys Naapuri 2014).

3 IDENTITEETTI JA IDENTITEETIN RAKENTUMINEN

Tässä luvussa siirrän tarkastelunäkökulmaani tutkimustani taustoittavista nuorisotutkimuksellisista keskusteluista identiteetin käsitteeseen, mitä identiteetillä tarkoitetaan ja kuinka identiteetti tai ”identiteetit” rakentuvat. Tutkimuksessani olen kiinnostunut niistä sosiaalisen identiteetin puolia, jotka liittyvät ikään, sukupuoleen, etnisyyteen ja kulttuuriin ja siitä, miten ne määrittävät yksilön identiteettiä ja ryhmäjäsenyyksiä. Nämä teemat linkittyvät osaltaan myös edellä käsiteltyihin keskusteluihin sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisistä nuoriso- ja tyttötyöstä. Tarkoitukseni on syventää tutkimuksellista näkökulmaa nuorten identiteettineuvotteluihin tyttötyön kontekstissa. Eero Suonista (2012, 90) lainaten, en tarkastele identiteettiä staattisena tai elämänkaaren aikana kehittyvänä asiana, vaan jatkuvasti (kielen avulla) rakentuvana ilmiönä. Persoonallisen ja henkilökohtaisen identiteetin kartoittamisen sijasta kiinnostukseni kohdistuu toimintojen mukaan vaihtelevan sosiaalisten identiteettien kirjon analyysiin. Kysyn, millaisia neuvotteluja identiteeteistä käydään ja, millaisilla kentillä ja elämän eri osa-alueilla niitä käydään.

3.1 Monimuotoinen identiteetti – keskusteluja ja näkökulmia

Tässä alaluvussa lähdän paikantamaan aluksi niitä yleisiä keskusteluja ja määrittelyjä, joita identiteetistä on käyty. *Identiteetti* on jotain nykyajasta ja maailmasta tavoittava sana, sillä sitä käytetään yleisemmin, sekä populaarissa julkisuudessa että tieteessä, kuin esimerkiksi toista nykyepookin tunnussanaa, *globalisaatiota* (Ruuska 2013, 95, 99). Identiteetti on yleinen ilmaus sille, mitä me olemme, koskien käsityksiä itsestämme ja niitä ihmisryhmiä, joihin samaistumme, sisältäen myös kaikki ne ”leimat” tai ”nimilaput”, joita kiinnitämme itseemme ja joita muuta kiinnittävät meihin (Liebkind 1998, 106 – 110; Talib & Lipponen 2008, 48). Identiteetin määrittely saa kuitenkin erilaisia painotuksia riippuen eri teoriasuuntauksista (Suoninen 2012, 89; ks. myös Côté & Levine 2002).

Toisinaan identiteetillä tarkoitetaan melko pysyvää tai hitaasti kehittyvää itseymmärrystä, toisinaan taas ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja vuorovaikutuksessa kehittyvää ja nopeasti vaihtuvaa käsitystä siitä, millaisina ihmiset ymmärtävät toinen toisensa (Suoninen 2012, 89). Karmela Liebkindin (1998, 106) mukaan henkilökohtainen identiteettimme muodostuu kaikista niistä asioista, jotka erottavat meidät muista saman ryhmän jäsenistä, kun taas tarkasteleman *sosiaalinen identiteetti*, koostuu kaikista niistä ryhmistä, joihin kuulumme, esim. sukupuoli- ja ikä-, ammatti-, kansallisuus-, uskonto- ja kieliryhmä.

Psykologisessa tulkinnassa identiteetin käsite kytkeytyy läheisesti minän, minuuden (*self/selfhood*) ja egon käsitteisiin (Talib & Lipponen 2008, 48; Suoninen 2012, 89). Muita identiteetin sukulaiskäsitteitä ovat esimerkiksi persoona/persoonallisuus (*person/personality*) ja subjekti/subjektiivisuus

(*subjectivity*) (Suoninen 2012, 89). Identiteetti-käsitteen vahvuutena nähdään sen kyky tavoittaa ja purkaa sosiaalisten, poliittisten, taloudellisten, ideologisten rakenteiden (*structure*) ja toimijuuden (*agency*) monimutkaisia suhteita, joissa ihmiset toteuttavat, uusintavat ja neuvottelevat erilaisista identiteeteistä (Bhavnani & Phoenix 1994, 5-6, 9).

Eurooppalainen historia ja *länsimainen*¹⁰ identiteetin kehitys nivoutuvat toisiinsa. Tämän kehityskaaren tiedostaminen on edellytyksenä tämän hetken identiteettiin liittyvien tulkintojen ymmärtämiselle. (Talib & Lipponen 2008, 47 – 48). Stuart Hall (1999, 20 – 23) erottaa kolme erilaista käsitystä identiteetistä, (a) valistuksen subjekti, (b) sosiologinen subjekti ja (c) postmoderni subjekti, jotka ovat rakentuneet historian eri aikakausina. Länsimaisen individualistisen subjektin synty ajoittuu 1700-luvun valistusajattelun, protestanttisen uskonpuhdistuksen ja kirkollisen hegemonian kritiikin aikakaudelle, jotka muokkasivat uudenlaisia käsityksiä ihmisestä (Hall 1999, 21; Talib & Lipponen 2008, 50; Ruuska 2013, 100). Valistuksen subjekti perustui käsitykseen ihmisyyksilöstä, joka oli varustettu järjellä, tietoisuudella ja toimintakykyisyydellä ja tämä yksilö omasi eräänlaisen sisäisen ytimen tai keskuksen (Hall 1999, 21).

Uusien, eri tieteenaloihin jakautuneiden yhteiskuntatieteiden synty ja kehitys muokkasivat edelleen käsityksiä identiteetistä. Kehittyvä länsimainen kulttuuri korosti tiedettä ja järkeä (hengellisen henkilökohtaisen kokemuksen sijasta), joiden avulla ihminen kykeni saavuttamaan uudenlaista vapautta ja vaikutusvaltaa. (Talib & Lipponen 2008, 51). Sosiologinen subjektikäsitys heijasti Hallin (1999, 21 – 22) mukaan modernin maailman kasvavaa mutkikkuutta ja tietoisuutta siitä, että identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Subjektilla oli yhä sisäinen ydin tai olemus, ”tosi minä/sisäpuoli”, mutta se muotoutuu jatkuvassa dialogissa ”ulkopuolella” olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa. Samalla kun ihminen jäsentää omaa suhdettaan ympäröivään maailmaan, tämä ympäröivä maailma auttaa yksilöä ymmärtämään itseään (Talib & Lipponen 2008, 51 – 52).

Hallin (1999, 22 – 23) postmodernilla subjektilla ei sitä vastoin ole enää kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä, vaan sen nähdään olevan pirstoutunut. Tutkimuksessani sitoudun Hallin näkemykseen siitä, että identiteetti koostuukin monista identiteeteistä (jotka voivat olla myös ristiriidassa keskenään), historiallisesti eri tavoin eri aikoina. Muuttuvassa maailmassa ihminen joutuu jäsentämään identiteettiään (tai identiteettejään) useasti elämänsä aikana (Talib & Lipponen 2008, 55). Yhtenä ajatuksena on, että modernien identiteettien murtuminen ja pirstoutuminen liittyy siihen

¹⁰ Stuart Hall (1999, 78, 80, 83) nostaa esiin sen, että länsi ja ”lännen idea” syntyivät tietyissä ajallisissa, paikallisissa ja historiallisissa prosesseissa ja oloissa. Lännen idea alkoi tuottaa itse itseään. Länsi ei ole yhdenmukainen paikka tai termi, vaan länsi on aina sisältänyt moninaisia sisäisiä eroja. Länsi on historiallinen ei maantieteellinen rakennelma.

rakenteelliseen muutokseen, joka muokkaa modernien yhteiskuntien muotoa 1900-luvun lopussa (Hall 1999, 20). Jälkimodernissa maailmassa epävarmuus ja muutos ymmärretään pysyviksi, tätä kautta myöskään identiteetillä ei uskota olevan pysyvää ja muuttumatonta perustaa. Globaali maailma, jälkimoderni elämänmuoto, verkostoitunut yhteiskunta ja media muokkaavat identiteettejä kaikkialla ja tarjoavat erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia muokata omaa minäkuvaa. (Talib & Lipponen 2008, 55 – 56). Ennen vankkoja sosiaalisia asemia antaneet luokka, sukupuoli, seksuaalisuus, etnisyys, rotu ja kansallisuuden kulttuuriset maisemat ovat tämän muutoksen myötä pirstoutuneet (Hall 1999, 20).

Identiteettien sijaan voidaan puhua myös *identifikaatiosta*, sillä merkitysten ja kulttuuristen representaatioiden lisääntyessä, ihmisten on mahdollista, joustavasti ja tilanteisiin mukautuen, identifioitua erilaisiin identiteetteihin (Hall 1999, 23, 39; Talib & Lipponen 2008, 56). Vakaan ”minätunnon” katoaminen (suhteessa itseen ja sosiaaliseen ja kulttuuriseen maailmaan) voi muodostaa yksilölle niin sanotun ”identiteettikriisin”¹¹ (Hall 1999, 20). Nykyään identiteettiin liittyvät ongelmat ovat niin yleisiä, että niitä pidetään monilta osin ”normaaleina” (Côté & Levine 2002, 2).

Petri Ruuskan (2013, 99 - 109) mukaan identiteetti käsittelee muutosta. Se on liikkuvan maailman synnyttämä sana, käsite, ilmiö ja kategoria, jonka pyrkimyksenä on pysäyttää liike niin, että kohdetta voi tarkastella rauhassa. Tätä kautta se pyrkii yhdistämään useita muuttuvia asiantiloja yhtenäiseksi asiakokonaisuudeksi, samuudeksi. Käsite rakentaa ja jäsentää kohdettaan, minkä seurauksena kohde tulee ymmärretyksi jollakin erityisellä tavalla. Riskinä on kohteen esineellistäminen ja jähmettäminen, vaihtoehtojen ymmärtämisen tapojen poissulkeminen. Taustalta saattaa löytyä modernin yhteiskunnan pyrkimys hallita todellisuutta, mikä tuottaa yhä tarkempia määriteltyjä ”identiteettejä” ja rajanvetoja. (Mt.)

Identiteetti ei ole määrittelyissään selkeä käsite (Côté & Levine 2002, 87 - 89). Käsite selittää ja avaa näkökulmia yhteiskuntaan ja sitä koskevaan, tietyssä ajassa ja paikassa elävien ihmisten käytännölliseen tietoon. Toisinaan se toimii myös nimilappuna maailmassa ”sellaisenaan” ilmeneville seikoille tai eräänlaisena merkkivälineenä, jolla viitataan muihin asioihin. Tuleekin kysyä, millaisista lausumista identiteetti-ilmiö koostuu, mihin tällä sanalla ja käsitteellä viitataan ja mitä sillä tavoitellaan. (Ruuska 2013, 95 – 97, 105 – 109) ja, onko identiteetti käyttökelpoinen käsite koskettamaan kaikkia ihmisiä kaikissa kulttuureissa, ei vain kulttuureissa, jotka korostavat individualismia ja yksilön valintaa (Côté & Levine 2002, 88 – 89).

¹¹ *Identiteetin ja identiteettikriisin käsitteet* on tuonut yhteiskuntatieteisiin sosiaalipsykologi Erik H. Erikson (Ruuska 2013, 101).

3.2 Sukupuoli identiteetin määrittäjänä

Yksilön sosiaalisen identiteetin muodostumisessa *sukupuolella* on keskeinen merkitys muita ryhmäjäsenyyksiä kuvaavien iän, etnisyyden, uskonnon, kielen, sosiaaliluokan ja maantieteellisen paikan ohella (Wager 1998, 81; Liebkind 1998, 106; Talib & Lipponen 2008, 78, 161). Sukupuoli ei ole vain biologinen ominaisuus, vaan myös juridinen, sosiaalinen sekä psyykkinen ja aistinen kokemus (Vilkkä 2010, 17). 2000-luvun tyttötutkimuksen ymmärrys sukupuolista nojaa performatiivisen sukupuoliteoriaan, jonka mukaan jakoa kahteen sukupuoleen tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa käytännöissä (Ojanen 2011, 11 – 12). Historiallisesti tarkasteltuna mieli ja ruumis, henki ja materia on nähty länsimaisessa ajattelussa sekä erillisinä että samoina. Tätä biologisen ja sosiaalisen suhdetta on nykytutkimuksessa pohdittu ja jäsenneilty muun muassa 1980-luvun naistutkijoiden kehittämän käsiteparin *sex* ja *gender* kautta. (Oinas 2011, 312).

Biologinen näkemys jakaa ihmiset anatomisesti miehiin tai poikiin, tyttöihin tai naisiin (Forsberg 2005: 23; Oinas 2011, 312). *Biologinen sukupuoli (sex)* muodostuu eri osa-alueista, geneettisestä, anatomisesta ja hormonaalisesta sukupuolesta. Sukupuolella on siis biologinen perusta, kun tarkastelemme sitä biologisten piirteiden tai lääketieteen näkökulmista. Näiden perusteella tehty luokitus naispuolisiin ja miespuolisiin on kuitenkin jo sosiaalisesti rakentunutta. (Vilkkä 2010, 17, 21).

Tarkasteleman *sosiaalinen sukupuoli* muodostuu ajassa ja paikassa (Oinas 2011, 312). Se viittaa sukupuolen kokemuksellisiin, persoonallisiin, sosiaalisiin, kulttuurisiin ja juridisiin ominaisuuksiin. Sosiaalinen sukupuoli on kokemus ja tunne omasta sukupuolesta, jolloin sukupuolia ei olekaan vain kaksi, vaan yhtä monta kuin on sukupuoleen liittyvää kokemusta. Sosiaalinen sukupuoli muodostuu käyttäytymiseen liittyvistä ominaisuuksista, kuten roolista, pukeutumisesta, puhetavasta, eleistä, ilmeistä ja tyylistä, jotka vaihtelevat kulttuureittain. Sosiaalinen sukupuoli on yksilöllinen, valittu, rakennettu ja muuttuva. Se on tapa tehdä sukupuolta. (Vilkkä 2010, 18 - 19).

Materialistisesta ja postmodernista feminismistä kimposi 1970-luvulta lähtien ajatuksia feminististen ja maskuliinisten ominaisuuksien kulttuurisesta luonteesta. Sukupuoliseksi tulemisessa on aina iso merkitys kulttuurin sisäisillä sosiaalisilla rakenteilla, kuten perheellä, kasvatuksella, koululla, koulutuksella ja työelämällä. Sukupuoleen ei siis synnytä, vaan sukupuoliseksi tullaan kasvamisen avulla ja esittämällä toistuvasti sukupuolisia piirteitä. (Mt., 19). *Sukupuoli-identiteetillä* viitataan niihin merkityksiin ja tulkintoihin, jotka kulttuurisesti määrittävät meidät miehiksi ja naisiksi (Talib & Lipponen 2008, 92). Sosiaalinen sukupuoli on kulttuurisesti tuotettu niistä merkityksistä, joita sukupuolitettu keho omaksuu ja sukupuolta tehdään näkyväksi tekemisen ja esittämisen kautta (Vilkkä 2010, 19 – 20). Sukupuoli ja sukupuoliset asemat ovat konstruoituja, alati jatkuvan ”raken-

tamisen” ja ”purkamisen” tuotoksia. Näin käsitykset sukupuolesta, naisista ja miehistä vaihtelevat myös paljon eri aikakausina. (Forsberg 2005, 22 - 23).

Sukupuoli on ollut vahvasti esillä 1970-luvulle asti sukupuolijaon (*gender divisions*) kautta, niin valtavirta-ajattelussa kuin tutkimuksessakin. Sukupuoli on osa yhteiskunnan rakenteellisia kysymyksiä, jotka liittyvät sukupuolirooleihin sekä vallan ja talouden jakautumiseen sukupuolten mukaan yhteiskunnassa. Sukupuolijärjestelmä on yhteiseen sopimukseen perustuva toiminnan malli ja hierarkia, jonka mukaan sosiaalistumme yhteiskunnassa ja kohtaamme toiset ihmiset eri tilanteissa. (Vilkkä 2010, 44 – 46). Sukupuolijärjestelmä ulottuu siis rakenteelliselta ja kulttuuriselta tasolta aina yksilölliselle tasolle (Wager 1998, 83).

Näillä eri tasoilla valta on jatkuvasti läsnä luoden hauraita normaaliusjärjestelmiä, joita täytyy jatkuvasti suojella ja vahvistaa. Luonnollistava *essentialismi* esittää sukupuolijärjestelmän kaksi erillään pidettyä ryhmää, tytöt/naiset ja pojat/miehet sisäisesti samankaltaisina ja toisistaan erilaisina. Essentialismi voi olla sekä *biologisoivaa*, jolloin mikä tahansa palautuu biologiaan ja ruumiiseen, joka on annettu ja muuttumaton, tai sitten *individualisoivaa*, jolloin selityksenä on yksilön erityisyys. Nämä ajattelut johtavat väistämättä yksinkertaistuksiin. (Oinas 2011, 310 – 311, 333). Esi-merkkinä historialliset ajatukset, jossa mies toteuttaa (julkista) yhteiskunnallista ja älyllistä toimintaa ja naiset luontaisesti hellyyteen perustuvaa (yksityistä ja kodin alueella tapahtuvaa) toimintaa (Vilkkä 2010, 46; Keskinen & Vuori 2012, 13).

Sex/gender-käsitepari on sekin tutkimuksellisesti ongelmallinen, koska biologista ja sosiaalista ei voida kuitenkaan pitää erillään. Ruumiillisuus on puhuttanut tutkimuksessa erityisesti 1980-luvulta lähtien. Esimerkiksi nuoren keho kuvastaa ruumiillisuuden sosiaalisuutta. Kasvava keho on sekä yksityinen kokemus, ruumiin aktiivinen muutos, että kulttuurisilla merkityksillä ladattu kokemus. (Oinas 2011, 306, 312 – 313). Sukupuoli voi olla myös aistittu kehollinen kokemus, jolloin lähtökohtana voidaan puhua biologisesta miehen tai naisen kehosta, mutta tästä ei kuitenkaan välttämättä seuraa aistikokemus miehenä, naisena, ei-naisena, ei-miehenä tai moninainen sukupuolikokemus. Yhdessä biologinen, sosiaalinen ja aistittu kokemus sukupuolesta muodostavat perustan sukupuoli-sena olemisen taidolle. (Vilkkä 2010, 25).

Sukupuolen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kannalta on tärkeää, että sukupuolen tekemisen moninainen luonne tulee otetuksi huomioon kaikissa tilanteissa: sukupuoli biologisena, sosiaalisena ja kokemuksellisenä ominaisuutena. Tätä kautta annetaan tilaa myös vaihtoehtoisille (transsukupuoliset, intersukupuoliset, homoseksuaalit ja transvestiitit) määrittelyille ja kokemuksille sukupuolesta. (Mt., 22). Sukupuoli jäsentää yhteiskuntaa mm. iän, etnisyyden ja yhteiskunnallisen aseman tyyppisten valtaerojen ohella. Sukupuoleen liittyvistä käsityksistä käydään jatkuvia neuvotteluja erilai-

sisä sosiaalisissa, kulttuurisissa ja poliittisissa prosesseissa. (Keskinen & Vuori 2012, 23). Sukupuolisena suuntaudumme maailmaan, samalla kantaen kulttuurisia kerrostumia. Sukupuolidentiteetti muodostuu moninaisten tiedostettujen ja tiedostamattomien sukupuoleen liittyvien tapojen, tekojen, tunteiden, vuorovaikutusprosessien avulla. Sen kehittymiseen vaikuttavat samanaikaiset biologiset ominaisuudet, sosiaalinen sukupuoli, juridiset asiat sekä aistinen ja psyykinen kokemus. (Vilka 2010, 46).

3.3 Kulttuuri, etnisyyden ja identiteetti

Tässä alaluvussa tarkastelen kulttuurin, yksilön etnisen taustan ja sosiaalisen identiteetin suhdetta. Kulttuurien nähdään olevan jaettuja merkityksiä, joiden kautta neuvotellaan ja tuodaan esiin jäsenyyttä erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä (Korteweg & Yurdakul, 2009, 19), tai eräänlaisia ”koodeja” (Reddy, 2008, 310) ja ”työkalupakkeja” (Côté & Levine 2002, 123), joita ihmiset käyttävät ja hyödyntävät ilmaistessaan itseään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Stuart Hallin (1999, 224 - 227) mukaan kulttuurista identiteettiä on historiallisesti jäsennellyt ainakin kahdella eri tavalla. Kulttuurisen identiteetin on nähty muodostuvan ”yhden, yhteisen kulttuurin kautta”, jolloin kulttuuriset identiteetit heijastavat yhteisiä historiallisia kokemuksia ja kulttuurisia koodeja ja merkityksiä (”jonakin oleminen”), saaden ihmiset kokemaan itsensä yhteiseksi, ”yhdeksi kansaksi”. Tässä tutkimuksessa jaan Hallin jäsenyyksen, jossa kulttuurinen identiteetti muodostuu tiedostamalla monien samankaltaisuuksien lisäksi moninaiset erot, jolloin ”yhteisen identiteetin” käänköpuolella onkin murtumia ja epäjatkuvuuksia. Kulttuuriset identiteetit tulevat jostakin, niillä on historiansa ja kaiken historiallisen tavoin ne läpikäyvät muutoksia (”joksikin tuleminen”). Identiteetit ovat itse antamiamme nimiä niille eri tavoille, joilla menneisyyden kertomukset asemoivat meitä ja joihin me asemoimme itsemme. (Mt.)

Kulttuurisen identiteetin lisäksi puhutaan usein etnisestä ja kansallisesta identiteetistä¹². Näitä käytetäänkin toisinaan toistensa synonyymeina, vaikka ne eivät merkityksiltään ole aivan samanlaisia. (Talib & Lipponen 2008, 78 - 79, 161). Kulttuuri-identiteetti viittaa laajempaan järjestelmään (mt., 79), joka kuvaa identiteettiemme eri puolia, kuulumista joihinkin etnisiin, rodullisiin, kielellisiin, uskonnollisiin tai kansallisiin kulttuureihin (Hall 1999, 19). Kulttuurin nähdään olevan kollektiivisen etnisen identiteetin voimavara (Liebkind 1998, 113).

Etnis-kansalliset identiteetit ovat usein luokitteluiden, rajanvetojen ja erontekojen systeemejä (Haikkola 2010, 220; Huttunen 2005, 117; Forsberg 2005, 47). Ihmiset erottautuvat itse muista ja

¹² Etnisyys ja kansallisuus ovat samankaltaisia käsitteitä. Laura Huttunen (2005, 132) esittelee niitä keskusteluja, joissa muodolliseksi eroksi on luonnehdittu suhdetta valtioön.

tekevät eroja muiden välille kulttuurisin välinein. Jotta joku ryhmä tulisi määritellyksi etnisenä, sillä oletetaan yleensä olevan tavalla tai toisella yhteinen alkuperä (Huttunen 2005, 17), joka voi perustua samaan maantieteelliseen alueeseen tai kulttuuriseen taustaan (Forsberg 2005, 47). Etnisen identiteetin voi lyhyesti määritellä tunteeksi kuulumisesta tiettyyn etniseen ryhmään. Kuuluminen voi perustua edellä kuvattuihin ulkoisiin määreisiin tai yksilön ja ryhmän sisäiseen, omakohtaiseen kokemukseen. (Cantell 2000, 24). Vaikka etnisen identiteetin nähdään olevan suhteellisen pysyvä ilmiö, on se kuitenkin jatkuvan itsemäärittely- ja itsearviointiprosessin tulos (Liebkind 1998, 133 – 115).

Hallin (1999, 45 – 56) mukaan kansalliset kulttuurit, joihin synnymme, ovat modernissa maailmassa yksi kulttuuristen identiteettien keskeisistä lähteistä. Kansakunta on sekä poliittinen yksikkö että merkityksiä tuottava kulttuurinen representaatiojärjestelmä; diskurssi, joka rakentaa ja tuottaa merkityksiä. Kansallista yhteenkuuluvuutta ja identiteettiä rakennetaan mm. kansakunnan historioissa ja kertomuksissa, kirjallisuudessa, mediassa ja populaarikulttuurissa. Näissä kansallinen identiteetti esitetään usein alkuperäisenä ja jatkuvana, korostaen traditioita, arvoja ja tiettyjä käytösnormeja, vaikka todellisuudessa kaikki modernit kansakunnat ovat kulttuurisia sekasikiöitä, koostuen etnisiä ryhmistä, eri yhteiskuntaluokista ja sukupuoliryhmistä. Sen sijaan, että ajattelisimme kansallisia kulttuureja yhtenäisinä, tulisikin tarkastella kansallisia kulttuureja läpäiseviä jakoja ja eroja. (Mt.).

Kuuluminen johonkin kulttuuriryhmään on osa yksilön sosiaalista identiteettiä. Etnisen ja kansallisen identiteetin voidaan nähdä kuvaavan ryhmäidentiteetin eri puolia, joiden painotukset vaihtelevat sen mukaan, mitä halutaan korostaa. Esimerkiksi maahanmuuttajille identiteetti voi sisältää identifi-kaation omaan etniseen ryhmään tai alkuperäiskulttuuriin (etninen identiteetti) ja samalla laajempaan yhteisöön (kansallinen identiteetti). (Talib & Lipponen 2008, 79). Margareta Forsberg (2005, 53) hahmottelee identiteetin muotoutumista käsitteiden ”roots” ja ”routes” kautta. Yksilön taustat ja juuret sekä ne tiedot, joita hän elämässä kulkee, vaikuttavat monin eri tavoin yksilön kokemuksiin identiteetistä.

Etnisyys on ongelmallinen käsite, mikäli etnisyys ymmärretään objektiivisena, tietyistä piirteistä koostuvana yhteisenä kulttuurina (Haikkola 2010, 220). Arkipuheessa etnisyydestä on tullut ”rodun” käsitettä korrektimpi tapa puhua kulttuurisista tai ulkonäköön liittyvistä asioista. Etnisyys liitetään usein vähemmistöihin ja esimerkiksi maahanmuuttajien käytöstä eri tilanteissa selitetään kulttuurilla tai etnisyyden avulla. (Huttunen 2005, 119 - 120). Etnisyys koskettaa yleensä ”toisia” ei ”meitä itseämme” (Forsberg 2005, 47). Lotta Haikkola (2010, 220) määrittelee etnisyyden yksilöiden ja ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa syntyvänä (ryhmä) identiteettinä. Etnisyys ei saa merkitystään tietystä kulttuurista, vaan ryhmärajoista ja niihin liittyvistä sisään- ja ulossulkemisista se-

kä rajoja ylläpitävistä sosiaalisista ja poliittisista tekijöistä. Rajojen eri puolilta löytyvät niin valta-
väestöt kuin vähemmistöt ja etnisyysskäsitettä tuleekin soveltaa sekä enemmistö- kuin vähemmistö-
ryhmien tarkastelussa. (Huttunen 2005, 119).

Kuten edeltävissä alaluvuissa on kuvattu, yksilön sosiaalinen identiteetti rakentuu monista eri osa-
alueista. Sukupuoli, kulttuuri ja etnisyys ovat osa-alueita, joita voi subjektiivisesti tehdä, tuottaa,
neuvotella, esittää ja ymmärtää monella eri tavalla ja niiden ulottuvuudet ovat eri ihmisille eri lailla
merkityksellisiä (Haikkola 2010, 233). Seuraavaksi tarkastelen vielä niitä keskusteluja, jotka jäsen-
tävät identiteettien ja ryhmäjäsenyyksien neuvottelullista luonnetta ihmisten arkipäiväisissä vuoro-
vaikutustilanteissa.

3.4 Neuvotteluja identiteeteistä

Muutos, epävarmuus ja liike kuvaavat jälkimodernia aikaa, jossa (globaalit) verkostoituneet yhteis-
kunnat, erilaiset elämäntyyli ja media muokkaavat identiteettejä kaikkialla (Talib & Lipponen
2008, 55 – 56). Merkitysten ja kulttuuristen järjestelmien lisääntyessä, ihmisten on mahdollista,
joustavasti ja tilanteisiin mukautuen, identifioitua erilaisiin identiteetteihin (Hall 1999, 23, 39; Talib
& Lipponen 2008, 56). Tämä muodostaa taustan ja kontekstin niille neuvotteluille, joissa nuoret
tytöt ja naiset määrittelevät omaa identiteettiä ja kuulumista ja rakentavat omaa tulevaisuutta.

Anna Kulmala (2006, 58 - 62) jäsentää muuttuvaa, vuorovaikutuksellista ja kontekstisidonnaista
identiteettiä henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin yhteenkietoutumana, jossa henkilökohtainen
identiteetti on se, mitä kukin itsestään määrättyssä tilanteessa tuo esille ja sosiaalinen identiteetti on
taas eräänlainen ulkoapäin tuotettu määritelmä, jossa ihmiseen liitetään ennakkokäsityksiä ja hänel-
le annetaan ominaisuuksia, jotka ovat yleisesti johonkin ryhmään liitettäviä. Sosiaalista identiteettiä
tuotetaan vuorovaikutuksessa kielen ja puheen avulla. Identiteetin rakentamista tapahtuu jatkuvasti
tilanteissa, joissa ihmisille tarjoutuu mahdollisuus puhua tai kirjoittaa itsestään. Huomattavaa on,
että yksilön puheessa jo yksittäisen kertomuksen sisältä on löydettävissä erilaisia identiteettejä.
(Mt.)

Näitä erilaisia identiteettejä tuottaessamme käymme jatkuvia identiteettineuvotteluja, sekä yksilö-
että ryhmätasolla, muiden ihmisten kanssa siitä, keitä tai mitä olemme. Neuvotteluja voidaan käydä
sekä identiteetin sisällöstä (MITÄ me olemme) tai identiteetin arvosta (MINKÄ arvoista on olla
sitä, mitä me olemme). Neuvotteluissa yksilö tai ryhmä esittää identiteettinsä tietyssä valossa, jol-
loin ympäristö heijastaa saman tai vaihtoehtoisen kuvan takaisin. (Liebkind 1998, 106 – 110). Neu-
vottelut siitä, mitä me olemme tai minkä arvoista on olla sitä, mitä me olemme, voivat liittyä kysy-

myksiin iästä ja sukupuolesta, tyttöydestä ja naiseudesta ja niihin liittyvistä asemista tai esimerkiksi etnisistä ja kulttuurisista jäsenyyksistä ja paikoista (Litja 2009; Oksanen 2010; Haikkola 2010).

Identiteettien rakentuminen kietoutuu monin tavoin kysymyksiin vallasta sekä siihen, kenellä ja millä ryhmällä on mahdollisuuksia osallistua keskusteluihin ja kamppailuihin merkityksistä ja jäsenyyksistä. Erilaisissa arkipäiväisissä ja institutionaalisissa käytännöissä tuotetaan ja uusinnetaan keskusta ja marginaalia, käsityksiä ”meistä” ja ”toisista”. Näissä käytännöissä ihmiset tekevät eroja suhteessa toisiin, rakentavat identiteettiä sekä asemia ja paikkoja niin itselle ja kuin toisille. (Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 10 – 11). Ryhmäjäsenyydet ovatkin identiteettineuvottelujen pääaiheita (Liebkind 1998, 106 – 110).

Kulttuurieroista puhuminen on yksi keskeisiä ryhmäjäsenyyksien ja toiseuttamisen areenoita sekä tapoja tuottaa hierarkkisia valtasuhteita (Huttunen ym. 2005, 28; Löytty 2005, 186). Myös norminmukaisessa sukupuolijäntelussa nainen voi olla toinen suhteessa mieheen. *Toiseuttamisen* käsitteellä jäsentetään suhdetta tutun ja vieraan tai normin ja poikkeuksen välillä. Esimerkiksi maahanmuuttajista puhuttaessa korostuu usein se, miten maahanmuuttajat poikkeavat ja eroavat kantaväestöstä, samalla esittäen heidät toisina, vähempiarvoisena. Toiseutta tuottaville eroille on tyypillistä myös se, että yhden eron (esim. ihonvärin) tunnistaminen aktivoi myös muita eroja, jotka esiintyvät tuohon eroon liitettyinä stereotyyppisinä käsityksinä. (Löytty 2005, 162 – 163).

Se, mitä sanotaan, tuotetaan ja kirjoitetaan, tapahtuu aina jossakin kontekstissa, jostakin positioista. Kulttuuriset identiteetit ovat siten asemointia, positioimista. (Hall 1999, 223 – 224). Marginaali on tilallinen vertauskuva sivulla ja reunalla olemisesta. Erilaiset marginaalit sijaitsevat aina eri tavoin syrjässä suhteessa keskuksiin, sillä marginaaliksi määrittyvät ryhmät ovat erilaisia. Myöskään keskus ei ole koskaan yhtenäinen, sillä kun keskuksia katsotaan marginaalista, niiden heterogeenisyys ja marginaalisuus nousee esiin. Huomattavaa on, että ihminen voi olla marginaalissa jollakin elämäntilanteella ja jollakin toisella taas ei. (Jokinen ym. 2004). Toisaalta ihminen saattaa olla myös kaksinkertaisessa marginaalissa, esimerkiksi ”maahanmuuttajanainen” (Keskinen & Vuori 2012, 13 – 15, 20 – 24).

Keskusten ja marginaalien väliset rajat ovat siis liikkuvia, neuvoteltavia ja valtaan kytkeytyneitä. Näissä neuvotteluissa neuvotellaan identiteeteistä ja jäsenyyksistä arjen yhteisöissä, konkreettisista oikeuksista ja materiaalisista kysymyksistä. Rakennusaineina toimivat yhteiskunnallinen asema, etninen tausta, sukupuoli, sukupolvi, seksuaalinen suuntautuminen tai jonkin organisaation asiakkuus. (Jokinen ym. 2004, 10 – 11, 15). Me jaamme ihmisiä, itseämme ja muita, eri tavoin. Edellä kuvatulla nuoriso- ja tyttötyön kentällä monikulttuurisista taustoista tuleva nuori saattaa tulla kutsutuksi ulkomaalaiseksi, maahanmuuttajaksi, monikulttuuriseksi nuoreksi, pakolaiseksi jne. Nämä

ovat luokitteluja ja kategorioita, jotka tuottavat ja ylläpitävät omalta osaltaan sosiaalista järjestystä ja näin kategoriat myös tuottavat ihmisille sosiaalisia identiteettejä. (Juhila 2004, 21).

Kulttuurisesti annetut kategoriat eivät kuitenkaan suoraviivaisesti määrää sitä, miten ihmiset toimivat. Kasvokkaisen vuorovaikutuksen tasolla tulee mahdolliseksi esimerkiksi vastustaa annettuja määrittelyjä (Suoninen 2012, 112, 130). Vastapuhe on hienovaraista neuvottelua (puhetta, tekoja ja toisaalta myös hiljaisuutta ja vetäytymistä¹³), jossa kyseenalaistetaan vakiintuneita määrittelyjä ja viritellään vaihtoehtoisten identiteettien mahdollisuuksia (Juhila 2004, 20, 29). Esimerkiksi Kaisla Löyttyjärvi (2009, 126) kirjoittaa, että hänelle tuottaa vaikeuksia käyttää nimitystä ”toisen polven maahanmuuttaja” tai ”uussuomalainen”. Hänen mukaansa, kun puhumme maahanmuuttajataustaisesta nuoresta, puhumme suurelta osin nuoresta, joka on syntynyt täällä ja joka on myös tai ainoastaan Suomen kansalainen. Hän ei ole siis tulossa mistään tai muuttamassa mihinkään.

Määrittelyt, luokittelut ja kategorisoinnit ovat erojen tekemistä (Juhila 2004, 25), esimerkiksi esittämällä stereotyyppisiä, yksinkertaistavia ja yksipuolisia kuvauksia (Hall 1999, 122). Ihmisten kategorisointi ja sosiaaliset identiteetit tuottavat sekä yhteiskunnallista ja kulttuurista harmoniaa ja toisaalta eriarvoisuutta. Leimattu identiteetti on kategoria, johon kiinnittyy poikkeuksellisen vahvoja, negatiivisia luonnehdintoja. (Juhila 2004, 20, 24 – 25). *Maahanmuuttaja-kategorian* voidaan sanoa monin tavoin olevan yksi tällainen *leimattu identiteetti*. Esimerkiksi Suvi Keskinen (2009) ja Zenia Hellgren ja Barbara Hobson (2008) ovat tutkineet pohjoismaista mediakeskustelua ”kunniaan liittyvästä väkivallasta”, jossa etnisyys ja sukupuoli risteävät. Näissä tutkimuksissa nousee esille pohjoismaisen hyvinvointivaltion eetos, jonka keskeisiä arvoja ovat demokratia, tasa-arvo ja naisten oikeuksien puolesta puhuminen. Mediakeskusteluissa on rakennettu kuvaa kahdesta, toisistaan eroavasta ja vastakkaisesta kulttuurista; tasa-arvoisesta pohjoismaisesta kulttuurista ja *maahanmuuttajien* patriarkaalisesta kulttuurista. Kunniaväkivalta liitetään näissä keskusteluissa ”toiseen” patriarkaaliseen kulttuuriin, joka ei kuulu pohjoismaiseen hyvän yhteiskunnan imagoon. (Hellgren & Hobson 2008, 386, 390–393; Keskinen 2009, 17–20).

Maahanmuuttajat, vähemmistöryhmät ja kulttuurit eivät muodosta homogeenista joukkoa, emmekä myöskään voi edelliseen esimerkkiin liittyen puhua yhtenäisestä länsimaisesta tai esimerkiksi pohjoismaisesta kulttuurista. Ihmiset voivat myös omata samaan aikaan erilaisia kulttuurisia identiteettejä ja jäsenyyksiä (Korteweg & Yurdakul 2009, 219, 227). Neuvottelut kulttuurisesta identiteetistä ja jäsenyydestä eivät ole yksinkertaisia. Esimerkiksi maahanmuuttoa koskevissa kysymyksissä integroitumisen valtaväestöön voidaan nähdä sisältävän vaatimuksen, jossa maahanmuuttajan odote-

¹³ Veronika Honkasalon (2011b, 2010) tutkimuksessa monikulttuuristen tyttöjen toimijuus tuki esiin vetäytymisenä ja kieltäytymisenä toiminnasta, jota ei koeta mielekkääksi tai joka lokeroi heidät tietyn tyyppisiksi tytöiksi.

taan luopuvan omasta kulttuurisesta identiteetistä ja omaksuvan vallitsevat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset arvot ja normit. Toisaalta, jos maahanmuuttaja omaksuu liian voimakkaasti uuden yhteiskunnan arvot, hänen voidaan katsoa pettävän oman kulttuurinsa ja yhteisönsä. Todellisuudessa maahanmuuttajat integroituvat uuteen yhteiskuntaan hyödyntäen moninaisia kulttuurisia aineksia. (Hellgren & Hobson 2008, 391–392, 395, 399; Korteweg & Yurdakul 2009, 219–220, 227, 234–235).

Hall (1999, 71) kirjoittaa hybridisistä kulttuureista. Globaalissa maailmassa ihmiset ja identiteetit ovat usein siirtymätilassa. Ihmiset säilyttävät yhteyden paikkoihin ja traditioihin, mutta heidän on pakko tulla toimeen asuttamiensa uusien kulttuurien kanssa ilman, että he vain sulautuisivat niihin tai menettäisivät täysin identiteettinsä. He kantavat mukanaan jälkiä kulttuureista, traditioista, kielistä ja historioista. Parhaimmassa tapauksessa hybridit kulttuurimuodot ja identiteetit yhdistävät entisen ja nykyisen kulttuurin siten, että ne energisoivat ja ohjaavat uusiin vaihtoehtoihin. Toimivat identiteettineuvottelut ovat osallisuuden väline. (Talib & Lipponen 2008, 161 - 163). Nuorisotyön kontekstissa tasa-arvoisempi ja moniarvoisempi nuorisotyö, tässä tutkimuksessa erityisesti sukupuolisensitiivinen tyttötyön näkökulmasta, voi tarjota paikkoja erilaisille identiteettikokeiluille ja identiteettineuvotteluille, joissa nuoret voivat löytää itselle sopivia olemisen ja kuulumisen muotoja (Punnonen 2008, 522 – 523).

Tässä luvussa olen paikantanut tutkimuksellisia keskusteluja ja teorioita identiteetistä ja identiteetin rakentumisesta. Olen kohdentanut teoreettista tarkastelunäkökulmaani sosiaalisen identiteetin moninaisuuteen ja neuvoteltavuuteen, jolloin voidaan puhua ennemminkin tilanteittaisesti vuorovaikutuksessa rakentuvista identiteeteistä. Sosiaalisen identiteetin eri puolet, niin sosiaalinen sukupuoli kuin etninen ja kulttuurinen tausta näyttäytyvät tarkastelemissani tutkimuksissa identiteettineuvotteluiden ”rakennuspalasina”. Olen kiinnostunut siitä, miten näitä käytetään ja millaisia painotuksia ne vuorovaikutuksessa saavat. Seuraavaksi siirryn esittelemään tutkimukseni toteuttamista ja käyttämiä menetelmiä, joiden avulla pyrin tavoittamaan kuvausta siitä, miten tutkimukseni monikulttuuriset nuoret neuvottelevat identiteeteistä ja ryhmäjäsenyyksistä, ja millaisissa sosiaalisissa ympäristöissä ja tilanteissa neuvotteluja käydään.

4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen toteuttamista ja tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Aluksi esittelen tutkimukseni tehtävän ja tutkimuskysymykset. Olen toteuttanut tutkimukseni tiedonhankinnan ja aineiston keruun etnografisen lähestymistavan mukaisesti käyttäen tutkimusmetodeina ryhmäkeskusteluja ja teemahaastatteluja sekä osallistuvaa havainnointia. Aluksi kuvaan tutkimuksen alkuvaiheita ja paikannan ja perustelen tutkimustani suhteessa yleisiin etnografisen tutkimuksen perusteisiin. Kuvaan tutkimuksen konkreettista toteuttamista tutkimuskentällä ja esittelen tutkimukseni aineiston. Pohdin ja reflektoin myös omaa rooliani tutkijana ja tutkimuksen toteuttajana sekä toisaalta yhtenä ryhmän jäsenenä suhteessa tutkimuksen toteutukseen, aineistoon ja tulkintaan. Tämän luvun lopuksi siirryn tutkimukseni analyysiin. Tutkimusmetodologisena lähtökohtana tutkimuksessani toimii etnometodologinen lähestymistapa, johon käyttämäni analyysimetodi, jäsenkategoria-analyysi pohjautuu. Analyysin kuvauksen jälkeen pohdin lopuksi vielä tutkimukseni eettisyyteen ja validiteettiin liittyviä kysymyksiä.

4.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää ja kuvata, kuinka erilaisista monikulttuurisista taustoista tulevat nuoret tytöt ja naiset neuvottelevat ja rakentavat identiteettiä tai ennemminkin identiteettejä, suhteessa sellaisiin demografisiin tekijöihin, kuten ikä, sukupuoli ja etnisyys. Tarkastelen, miten ikää, sukupuolta ja etnistä taustaa tuotetaan ja puhutaan esiin. Lähestymistapani tarkastelee identiteettejä jatkuvien tilanteisten, ajallisesti ja paikallisesti tapahtuvien neuvotteluiden kautta rakentuvina. Identiteettejä rakennetaan, niistä neuvotellaan ja niitä kyseenalaistetaan erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä ja erilaisilla vuorovaikutusareenoilla, kuten kotona, koulussa, vapaa-ajan ympäristöissä, perhe- ja ystävyys-suhteissa. Myös Tampereen Tyttöjen Talo muodostaa tutkimuksessani yhden vapaa-ajan sosiaalisen ympäristön, johon omaa suhdetta ja jäsenyyttä rakennetaan.

Tutkimukseni ei tuo tietoa sukupuolesta, etnisyydestä ja monikulttuurisuudesta sinänsä, vaan tutkimukseni on pyrkii ymmärtämään tyttöjen ja nuorten naisten kertomusten avulla identiteetin muotoutumista ja niitä, painotuksia ja merkityksiä, joita he iälle, sukupuolelle ja monikulttuurisuudelle antavat. Lähestymistapani antaa mahdollisuuden myös kysyä, ovatko sukupuoli sekä etninen ja monikulttuurinen tausta merkityksellisiä identiteetin muotoutumisessa. Identiteetin ohella tytöt ja nuoret naiset rakentavat ja kuvaavat erilaisia jäsenyyksiä tai toisaalta erontekoja ja ulossulkemisia. Tätä kautta rakennan kuvaa siitä, miten tytöt järjestävät ja jäsentävät arjessa omaa elämäänsä ja kulttuurista todellisuuttaan ja, miten he sijoittavat itsensä ja muut osaksi sosiaalista maailmaa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Miten nuoret tytöt ja naiset rakentavat ja tuottavat sukupuolista ja monikulttuurista identiteettiä erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä, kuten kotona, koulussa, vapaa-ajalla? Rakentuvatko ikä, sukupuoli ja etnisyys osaksi identiteetin rakennustyötä, ja miten?*
2. *Millaisia neuvotteluja identiteeteistä tytöt ja nuoret naiset käyvät? Miten he tätä kautta puheessa rakentavat ja kuvaavat jäsenyyksiä tai erontekoja ja ei-jäsenyyttä suhteessa erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin?*

4.2 Tutkimuksen alkuvaiheet ja käynnistyminen

Tutkimukseni on rakentunut ja jäsentynyt parin vuoden aikana. Itse tutkimusprosessi on edennyt ”lumipallon” lailla, jossa yksi asia on johtanut toiseen. Pariin vuoteen sisältyy niin yllättäen eteen avautuneita mahdollisuuksia kuin pitkäjänteistä suunnittelua. Orientoituminen tutkimukseni tematiikkaan alkoi keväällä 2012 valmistuneen kandidaatin tutkielmani myötä, jossa tarkastelin erilaisia teorioita ja näkökulmia, joissa ”kunniaan liittyvää väkivaltaa” on määritelty. Tätä kautta heräsi kiinnostukseni tarkastella kriittisesti, mitä kulttuurin käsitteellä tarkoitetaan, miten asioita ja ilmiöitä selitetään kulttuurilla ja kuinka erilaiset kuulumisen ja toisaalta ulossulkemisen ja toiseuden paikat määrittyvät. Näitä pohdintoja siivittivät myös sosiaaliantropologian sivuaineopintoni ja jo aiemmin Nepaliin ja Afrikkaan suuntautuneet vapaaehtoistyö- ja opintomatkat sekä syventävien opintojen harjoittelu sosiaalityön tutkinto-ohjelmassa.

Pro gradu -työni suunnittelu alkoi kevättalvella 2013. Sain tietää tutkimukseni ohjaajalta juuri käynnistyvästä Setlementti Naapurin hallinnoimasta Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeesta ja otin yhteyttä hankkeen projektikoordinaattoriin. Ensimmäinen yhteinen tapaaminen hankkeen projektikoordinaattorin ja Tampereen Tyttöjen Talon johtajan kanssa pidettiin huhtikuussa 2013 ja tästä yhteistyömme käynnistyi. Tutkimusprosessin osalta jäsenmän ensimmäiset yhteiset tapaamiset projektikoordinaattorin ja Tyttöjen Talon johtajan kanssa virallisiksi neuvotteluiksi ja keskusteluiksi kentälle pääsystä, John D. Breweria (2000, 82 – 83) mukaillen ”*negotiating access with the formal gatekeepers.*”

Ensimmäisessä tutkimussuunnitelmassani tutkimukseni aihe fokusoitui vielä viranomais- ja järjestöimijoihin, jotka mahdollisesti kohtaavat työssään ”kunniaan liittyvän väkivallan” kysymyksiä. Huhtikuussa 2013 sain tietää sosiaalityön harjoitteluni ohjaajalta meneillään olevasta Nuorisotutkimusverkoston koordinoimasta tutkimushankkeesta GENESO:sta (*Generational negotiations, social control and gendered sexualities*), jossa tutkimusta tehdään monikulttuuristen nuorten ja nuorten vanhempien parissa. Näiden tutkimus- ja kehittämishankkeiden ja Tampereen Tyttöjen Talon yh-

teistyön kautta kiinnostuin ja sain mahdollisuuden tehdä tutkimusta monikulttuuristen nuorten parissa. Tätä kautta myös tutkimukseni fokus on siirtynyt kunniaan liittyvän väkivallan kysymyksistä nuorten identiteettiä koskeviin kysymyksiin.

Keväästä 2013 asti suunnittelutyö eteni niin, että pidimme Tyttöjen Talolla kuukausittaisia palaveria Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeen projektikoordinaattorin sekä Tyttöjen Talon monikulttuurisen tyttötyön ohjaajan kanssa. Tänä aikana alkoi myös tutustumiseni ja syventymiseni tutkimukseni aihepiiriin, Tyttöjen Talon toimintaan, eri toimijoihin kentällä (mm. verkostotapaamiset) sekä kehittämishankkeessa tehtävään työhön. Huolellinen suunnittelutyö ja valmistautuminen ovat keskeisiä tekijöitä etnografisessa tutkimuksessa (Brewer 2000, 82). Pro gradu -seminaarin ja GENESO -hankkeen kautta olen saanut työnohjausta tutkimukseeni. GENESO -hankkeen kokousten ja seminaarien kautta olen myös saanut erinomaisen mahdollisuuden lisätä ja syventää tutkimuksellista ja teoreettista tietouttani tutkimustematiikkaani liittyen.

Elokuussa 2013 saimme valmiiksi suunnitelmat Tyttöjen Talolla syyskuussa 2013 alkavaa vapaaehtoistyön jaksoani ja samalla aineiston hankintaa varten. Suunnittelimme osaksi syksyn toimintaohjelmaa kerran viikossa kokoontuvan monikulttuurisen tyttöjen keskusteluryhmän, jossa toimin vapaaehtoisohjaajana. Ryhmä kokoontuisi aina keskiviikkoisin, jolloin Tyttöjen Talolla toimii avoin monikulttuurinen ryhmä tytöille. Tätä kautta tutkimusaineistoni rajautui koskemaan monikulttuurisista taustoista tulevia nuoria tyttöjä. Yhdessä Tyttöjen Talon kanssa ja myös GENESO -hankkeen kohderyhmän mukaisesti, rajasimme tavoitelluksi kohderyhmäksi noin 13 – 20-vuotiaat tytöt ja nuoret naiset.¹⁴

Keskusteluryhmä nimettiin Violaksi. Viola-ryhmän sisältö suunniteltiin niin, että ryhmä on Tyttöjen Talon tytöille suunnattua toimintaa, sisältäen keskustelujen ohella myös toiminnallisia osuuksia tyttöjen kanssa. Samanaikaisesti ryhmäkeskustelut ja havaintoni ryhmässä muodostaisivat tutkimukseni aineiston. Suunnittelin Viola-ryhmälle esitteen (Liite 1), jolla ryhmää esiteltiin tytöille Tyttöjen Talolla. Talon internet-sivuilla tiedot oli löydettävissä syksyn lukujärjestyksestä. Kävin kertomassa ja esittelemässä ryhmää ja tutkimustani sekä talolla että eräällä koululla yhdessä monikulttuurisen tyttötyön ohjaajan kanssa. Ohjaajan panos tiedottamisessa oli merkittävä ja hän kävi esittelemässä ryhmää myös toisella koululla. Näiden toimien lisäksi otimme sähköpostitse yhteyttä opettajiin ja koulukuraattoreihin, jotka opettavat ja työskentelevät monikulttuuristen luokkien nuor-

¹⁴ Kesän aikana tapasin myös monikulttuurisen poikatyön eli KÖLVIN työntekijöitä. Pidin tärkeänä sekä tyttöjen että poikien kokemusten tavoittamista tutkimuksessani. Aineistonhankintaprosessi KÖLVISSÄ olisi vaatinut vastaavalla tavalla sitoutuneen työskentelyn vapaaehtoisena nuorten poikien parissa. Pitkän harkinnan jälkeen päädyin rajaamaan tutkimukseni Tyttöjen Taloon, koska kahden tutkimuskentän yhdistäminen pro gradu -tutkielmassa olisi ollut liian suuri kokonaisuus toteutettavaksi. Liian suuri tutkimusalue olisi saattanut johtaa myös aiheen pintapuoliseen käsittelyyn.

ten kanssa. Tämän suunnitteluprosessin ja valmisteluiden myötä tutkimusjaksoni Tyttöjen Talolla saattoi alkaa syyskauden käynnistyessä heti syyskuun alussa.

4.3 Aineiston hankinta ja kuvaus – etnografista tutkimusprosessia paikantamassa

Tässä alaluvussa esittelen yleisen etnografisen tutkimuksen piirteitä ja oman etnografisen tutkimukseni suhdetta niihin. Olen toteuttanut tutkimukseni soveltaen aineiston hankinnassa etnografisen tutkimuksen metodia. Taina Rantalan (2006, 216) mukaan etnografinen lähestymistapa on perusteltua kun tutkijalla on aidosti halu ymmärtää tutkittavaa kohdetta yhdessä heidän kanssaan, heidän näkökulmastaan. Myös Honkasalo (2005, 145) kirjoittaa, että etnografinen kenttätutkimus monikulttuuristen nuorten parissa antaa mahdollisuuden tavoittaa heidän arkielämän näkemyksensä, tulkintansa ja ilmauksensa huomioiden myös moninaiset valtasuhteet, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä ja myös itse tutkimusprosessissa. Etnografisen tutkimuksen piirissä on viime vuosikymmeninä tutkittu moninaisia erojen ulottuvuuksia, kuten sukupuolta ja yhteiskuntaluokkaa ja näiden yhteen kietoutumia (Lahelma & Gordon 2007, 23) sekä identiteettiin liittyviä kysymyksiä (Brewer 2000, 174 – 181).

Sana etnografia (*ethnography*) tarkoittaa ihmisistä kirjoittamista (Metsämuuronen 2006, 94). Etnografian juuret ovat löydettävissä antropologiasta, kasvatopsykologiasta ja sosiologisesta kenttätyöstä. Antropologia tieteenä on perinteisesti tutkinut vieraita ja kaukaisia kulttuureja ja pyrkinyt ymmärtämään ihmisten toimintaa ja kulttuurisia piirteitä siinä ympäristössä, jossa he elävät. (Rantala 2006, 217). Tällaista klassista sosiaaliantropologista tutkimusta ovat tehneet mm. Malinowski, Boas, Radcliffe-Brown ja Evans-Pritchard (Brewer 2000, 11). Tässä yhteydessä myös etnografia on saanut alkunsa (Rantala 2006, 217; Metsämuuronen 2006, 94). Thomas Hylland Eriksenin (2004, 43) mukaan etnografisella kenttätyöllä on ollut antropologiassa keskeinen merkitys yhteiskuntaa ja kulttuuria koskevan uuden tiedon lähteenä ja tuottajana.

Antropologian lisäksi sosiologiassa on tehty perinteisesti etnografista tutkimusta (Rastas 2010, 65; Deegan 2001, 11 - 25). Yhdysvalloissa Chicagon koulukunta kehitti 1920 – 30-luvuilla metodeja, joiden avulla tehtiin paikallistutkimusta ja tarkasteltiin teollistuneen yhteiskunnan marginaalissa eläviä ihmisiä, yhteisöjä ja ryhmiä (Brewer 2000, 12; Deegan 2001, 11 – 25). Näin etnografinen tutkimus laajentui kaukaisista tutkimuskohteista ”läheemmäs” oman kulttuurin ja paikallisyhteisöjen tutkimusta. Nykypäivänä etnografiat ja etnografisen tutkimuksen lähtökohdat ovat moninaiset (Hakala & Hynninen 2007, 213; Tolonen & Palmu 2007, 96, 110 – 112). Etnografiset tutkimusmenetelmät ovatkin vakiintuneet sosiaalityöiden tutkimukseen (Huttunen 2010, 39) ja tätä kautta myös sosiaalityön (Brewer 2000, 13) ja nuorisotyön (Honkasalo 2005) tutkimukseen. Tutkimusta voidaan

tehdä laaja-alaisesti eri näkökulmista, kuten feministinen etnografia (Skeggs 2001) ja kasvatustieteellinen ja kouluetnografia (Lahelma & Gordon 2007; Gordon & Holland & Lahelma 2001), erilaisten yhteisöjen sekä osa- ja alakulttuurien parissa sekä instituutioissa, kuten kouluissa, sosiaali- ja terveysalojen laitoksissa sekä yrityksissä ja työpaikoilla (Lappalainen 2007a, 11; Rastas 2010, 66).

Etnografiaa on määritelty eri tavoin eri aikoina riippuen muun muassa tieteenaloista. Martyn Hammersleyn ja Paul Atkinsonin (1995, 1) mukaan sanalla etnografia voidaan viitata erityiseen tutkimusmenetelmään tai määrättyihin tutkimusmenetelmiin. Toisaalta myös itse tutkimus voidaan ymmärtää etnografiaksi, kun sen tarkoituksena on tuottaa kuvausta esimerkiksi jostain yhteisöstä tai kulttuurista (Lappalainen 2007a, 9). Itse ymmärrän etnografisen tutkimuksen Anna Rastaa (2010, 64 – 65) tavoin erityisenä tiedon tuottamisen tapana ja metodologisena lähtökohtana, jossa tieto rakentuu dialogisessa suhteessa osallistumisen, erilaisten aineistojen hyödyntämisen, aineistojen ja teorian vuoropuhelujen sekä tutkijan näistä tekemien tulkintojen kautta.

Etnografisen tutkimuksen keskeisimpänä piirteenä voidaan pitää osallistuvan havainnoinnin prosessiin perustuvaa kenttätöitä, jonka aikana voidaan kerätä erilaisia aineistoja, kuten haastatteluja (Huttunen 2010, 39, 58). Etnografialle on eduksi, mikäli tutkija kykenee tutkimuksessaan ns. tiheään kuvaamisen (Rantala 2006, 255). Etnografi tekee tutkimustyötä ihmisten parissa ja ihmisten kanssa (Hakala & Hynninen 2007, 213) erilaisissa luonnollisissa ympäristöissä ja tapahtumapaikoissa (Brewer 2000, 10). Etnografi ottaa osaa tutkittavien ihmisten elämään tietyn ajanjakson ajan, kyselee, kuuntelee ja kerää monipuolisesti aineistoa (Hammersley & Atkinson 1995, 1). Erilaisia havaintoja ympäristöstä ja keskusteluista kirjataan ylös kenttäpäiväkirjaan ja näitä havaintoja rikastutetaan haastatteluilla ja muilla mahdollisilla aineistoilla (Huttunen 2010, 41, 43). Rastas (2010, 65) kirjoittaakin, että: ”etnografinen tutkimusote on katsottu perustelluksi erityisesti silloin, kun on haluttu saada mahdollisimman laaja ja monipuolinen kuva tutkimuskohteesta ja pyritty ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevien ihmisten tapoja hahmottaa asioita ja ympäröivää maailmaa.” Tutkimuksella pyritään tavoittamaan ja kartoittamaan ihmisten tavallista toimintaa tutkittavissa ympäristöissä ja erilaisia sosiaalisia merkityksiä, joita näihin liittyy (Brewer 2000, 10).

Etnografialle tyypillistä on suhteellisen pitkä aineistonkeruu-aika (Huttunen 2010, 46; Tolonen & Palmu 2007, 89) sekä sitoutuminen pitkäkestoiseen tutkimusprosessiin ja varautuminen eteen tuleviin yllättäviinkin käänteisiin (Gordon ym. 2007, 43). Tutkimustyöni jaksottuu keväällä 2013 alkaneeseen suunnitteluprosessiin ja varsinaiseen kenttäjaksoon ajalla 4.9. – 30.10.2013. Kenttäjakson jälkeen olen käynyt talolla keskiviikkoisin lähes viikoittain ja vapaamuotoisemmissa merkeissä aina syyslukukauden loppuun 3.12.13 saakka. Etnografinen tieto rakentuu ja muodostuu vähitellen, havainnoinnin ja osallistumisen, kysymysten ja keskustelujen sekä erilaisten tutkimusmateriaalien ja

haastattelujen keräämisen kautta (Hakala & Hynninen 2007, 214). Kenttäjakson aikana olen kirjannut ylös havaintojani ja ajatuksiani, jotka ovat osaltaan jäsentäneet ja suunnanneet työtäni kenttäjakson aikana. Sirpa Lappalainen (2007a, 13) kirjoittaakin, että etnografiselle tutkimukselle ominaista on, että aineiston tuotanto, analyysi, tulkinnat tai teoretisointi kulkevat limittäin. Tutkija tekee jo kentällä ollessaan alustavaa analyysia, joka suuntaa ja tarkentaa tutkijan katsetta.

Tutkimuksessani Tyttöjen Talo muodostaa tutkimuskentän ohella tutkimukseni sosiaalisen kontekstin, jota vasten tutkimusaineistoa tulee tarkastella ja analysoida (Huttunen 2010, 40 – 41, 43). Etnografisessa tutkimuksessa on tärkeää identifioida ne kontekstit, joissa ihmiset toimivat ja tunnistaa, että nämä ovat enemmän sosiaalisia konstruktioita kuin fyysisiä lokaatioita (Hammersley & Atkinson 1995, 52). Tämä tarkoittaa siis, että Tyttöjen Talo on paikkana sekä fyysinen että sosiaalinen tila. Talolla on oma institutionaalinen tehtävänsä, siellä työskentelee ja sen toimintaan osallistuu ihmisiä erilaisista yhteiskunnallisista, sosiaalisista ja kulttuurisista taustoista ja he antavat talolle ja siellä tapahtuvalle toiminnalle erilaisia merkityksiä. Tyttöjen Taloa tuleekin tarkastella laaja-alaisesti huomioiden ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa erilaiset taustat, asemat ja valta-suhteet sekä, ketkä lähtökohtaisesti osallistuvat ja pääsevät talon toimintaan mukaan.

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijalla on merkittävä rooli ja hän vaikuttaa tutkimuksensa tuloksiin halusi hän sitä tai ei (Rantala 2006, 229). Ylipäänsä voidaan sanoa, ettei ole olemassa neutraalia laadullista tutkimusta, joka tuottaisi objektiivisia tutkimustuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 166). Tutkija kantaa mukanaan oma historiaansa, tunteitaan ja tietämystään (Rantala 2006, 229) sekä arvolähtökohtiaan (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 161). Hän tutustuu kohteeseensa, opettelee toimimaan siinä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä, suodattaa ja paikantaa kokemuksiaan ja tulkitsee tuloksia (Lappalainen 2007a, 10). Yksi etnografisen tutkimuksen keskeisistä piirteistä on *refleksiivinen* tutkimusote, mikä tarkoittaa tutkijan paikantamista tutkimuksessa yhtenä tiedon lähteenä tutkittavien lisäksi (Huttunen 2010, 57).

4.3.1 Tutkimuskentällä

Etnografinen kenttätö on keskeinen aineiston muodostamisen ja keräämisen keino (Rantala 2006, 245 – 250), jolloin kenttätöön tarkoituksena on käydä keskustelua ja rakentaa dialogia ihmisten kanssa sekä kartoittaa toimijoiden erilaisia näkökulmia (Rastas 2010, 67), sosiaalisia merkityksiä sekä päivittäisiä toimintoja (Brewer 2000, 56). Tutkijan ruumiillinen ja emotionaalinen läsnäolo tutkimuskentällä tekee etnografisesta tutkimusprosessista erityisen, sillä hän astuu erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin, jota kehystävät niin yhteiskunnalliset rakenteet ja viralliset suhteet kuin sosiaaliset asemat ja arkiset sosiaaliset ja kulttuuriset järjestykset (Lappalainen 2007a, 10; Tolonen & Palmu

2007, 89). Tutkimuksessani kenttätyö Tampereen Tyttöjen Talolla jäsentyy suhteessa talon institutionaaliseen tehtävään. Talolla tehdään sosiaalista ja sukupuolisensitiivistä nuorisotyötä yhteistyössä sekä julkisen sektorin toimijoiden että muiden järjestötahojen kanssa. Sen tehtävänä on tukea nuoria naisia kasvamaan omannäköisikseen, voimaantuneiksi naisiksi ja lähtökohtana on käytännön työstä nousevat tyttöjen tukemisen tarpeet. (Eischer 2011, 12 – 17).

Tutkimukseni varsinainen kenttätyövaihe kesti noin pari kuukautta 4.9. – 30.10.2013 aina keski- viikkoisin. Kenttätyövaiheen alussa tutkijan täytyy päästä sisälle tutkittavaan yhteisöön (Rantala 2006, 245). Sisäänpääsy tutkimuskohteeseen ei tarkoita vain fyysistä läsnäoloa, sillä fyysinen läsnäolo ei vielä takaa pääsyä itse aineistoon. Erilaiset tapahtumapaikat ovat eri tavoin julkisia ja avoinna tutkijalle ja ihmisillä on myös erilaisia valmiuksia, mahdollisuuksia ja halua saattaa tietoa tutkijalle. (Hammersley & Atkinson 1995, 55 – 57, 79). Tutkijan omaa roolia suhteessa tutkittavaan kenttään voidaan kuvata niin sanottujen kentälle pääsykertomusten kautta (Huttunen 2010, 57).

Kenttäkokemusten erittelyssä koin avaavana jäsentelynä Tuula Gordonin ym. (2007, 44 – 53) käyttämät analyttiset käsitteet ”*virallinen tutkija*” ja ”*fyysinen tutkija*” ja ”*informaali tutkija*”. Virallisenä tutkijana neuvottelin sisäänpääsystä tutkimuskentälle, omasta tutkijan paikastani, kenttätyön eri vaiheista, kuten haastatteluista, osallistumisesta ja havainnoista. Fyysinen tutkija on kentällä omaan tilan ja ruumiillisuuteen liittyvien kokemusten kautta. Liitän tähän konkreettiset fyysiset kokemukset uuteen paikkaan menemisestä ja oman paikan etsimisestä ja määrittymisestä. Minun oli aluksi opeteltava Tyttöjen Talon toimintatavat, säännöt ja tilat, esimerkiksi mihin tiloihin minulla oli pääsy, mitä tavaroita sain käyttää ja missä ne sijaitsivat. Alku oli konkreettisesti uuteen sosiaali- seen yhteisöön tutustumista ja oman paikan löytämistä osana sekä työyhteisöä että nuorisoyhteisöä, eräänlaista jatkuvaa opettelua ja tunnustelua ja myös oman epävarmuuden kohtaamista. Käsite informaali tutkija kuvaa tutkijaa kentällä ja myös kentän ulkopuolella kaikkine kokemuksineen, tunteineen ja erilaisine rooleineen. (Mt., 44 – 53).

Ensimmäinen päiväni tutkimuskentällä oli viikkoa ennen ryhmien alkua, kun Tyttöjen Talon syys- toimintakausi käynnistyi. Osallistuin keskiviikon monikulttuuriseen avoimeen tyttöjen ryhmään iltapäivän ajan. Tarkoitukseni oli tutustua tyttöihin, esitellä itseni ja tutkimukseni sekä alkava Viola-ryhmä, jossa toimin vapaaehtoisena ohjaajana. Jaoin kiinnostuneille myös Viola-ryhmän esitteitä (Liite 1).

Tyttöjen Talo on paikkana hyvin kodinomainen, viihtyisä ja turvallinen. Tyttöjen Talojen suunnitte- lussa kiinnitetäänkin huomiota erityisesti sisustukseen (Eischer 2011, 13). Tytöt saavat aukioloaiko- jen, avoimen toiminnan ja ryhmien puitteissa tulla, mennä ja olla melko vapaasti. Erilaista toimintaa ja keskustelua on tarjolla monipuolisesti. Kenttäjaksoni keskittyy vain keskiviikkoihin, jolloin talo

on auki klo.12 – 19 ja toiminta on suunnattu erityisesti monikulttuurisen avoimen ryhmän myötä maahanmuuttajataustaisille tai muutoin monikulttuurisista taustoista tuleville tytöille. Maanantaina ja tiistaina talo on auki kaikille avoimen toiminnan ja ryhmien myötä, torstaisin kokoontuvat erilaiset teemaryhmät. Perjantai on kohdennettu etupäässä koulutuksille ja tutustumisryhmille. Paikalla on aina ainakin yksi talon työntekijä eli tyttötyön ohjaaja ja lisäksi vapaaehtoisia työntekijöitä. Havaintojeni ja kokemukseni perusteella talon ohjaajat ovat tytöille turvallisia aikuisia ja läsnä juuri heitä varten. Usein tytöt kertoivat ohjaajille niin arkisia kuin henkilökohtaisiakin asioita, minkä uskon kuvastavan heidän välillään vallitsevaa luottamussuhdetta. Kiinnitin huomiota myös siihen, että muutamat tytöt kutsuivat silloin tällöin yhtä ohjaajista jopa ”äidiksi”. Myös fyysinen läheisyys ja halaukset olivat läsnä Tyttöjen talon arjessa.

”Sisäänpääsyneuvotteluni” nuorten pariin pääsystä käynnistyivät ensimmäisen päivän myötä (Hammersley & Atkinson 1995, 54 – 63; Brewer 2000, 82 – 83) ja tunsin, että minut otettiin hyvin vastaan.

Päiväkirjamerkintä:

”Iltapäivä sujui rennosti yhdessä tekemisen ja olemisen myötä. Talolla on helppo olla. Tytöt leipoivat keittiössä täytekekkaa, keskustelivat pöydän ääressä välipalaa syöden, lauloivat Sing Star-peiliä. Avainsanat: yhdessä tekeminen, rentous ja kodikkuus.” (4.9.2013, 1 päivä).

Kerroin ensimmäisenä päivänä paikalla olleille tytöille kuka olen, miksi olen täällä ja millaista tutkimusta olen tekemässä ja minkä vuoksi. Olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman avoin tutkimuksestani ja tutkijan roolistani ja toisaalta myös roolistani vapaaehtoisena ryhmävetäjänä. Rantala (2006, 239 – 251) kirjoittaa, että avoimuus, välittömyys, kunnioitus ja tutustuminen ovat keskeisiä keinoja lähestyä tutkimuskohdetta ja rakentaa luottamusta.

Jo tutkijan läsnäolo tutkimuskentällä on osallistumista ja etnografisessa havainnoinnissa tutkija osallistuu yhteisön arkeen pyrkien mobilisoimaan kaikki aistinsa havainnointiin, katsellen, kuunnellen, haistellen (Lappalainen 2007b, 113). Kaikella ihmisen käyttäytymisellä ja toiminnalla on ilmaisullinen ulottuvuutensa, olipa kyse sitten pukeutumisesta, eleistä ja ilmaisuista tai käytöstavoista. Ne välittävät viestejä ihmisistä. (Hammersley & Atkinson 1995, 126). Havainnoinnin avulla voidaan saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä (Hirsjärvi ym. 2009, 212 – 214). Aloin kirjoittaa havaintoihini liittyviä muistiinpanoja ylös tutkimuspäiväkirjaan, sillä kirjoittaminen kokonaisuudessaan on yksi etnografisen tutkijan keskeisimpiä tehtäviä (Rantala 2006, 249; Hammersley & Atkinson 1995, 175). Havaintoni ja muistiinpanoni ovat kuitenkin lähtökohtaisesti omia tulkintojani tilanteista ja tapahtumista ja Lap-

palainen (2007b, 115) esittääkin, että tutkijan tulee tarkastella omia muistiinpanojaan kriittisesti analysoiden millaiset olettamukset, käsitykset ja uskomukset vaikuttavat mahdollisesti niiden taustalla.

Ensimmäisistä kerroista lähtien katseeni kiinnittyi erilaisiin tiloihin, tapahtumiin ja hetkiin talon sisällä. Tyttöjen Talolla keittiö on eräällä kodin sydän. Monet mielenkiintoiset keskustelut syksyn aikana käytiin keittiön pöydän äärellä ruokailun yhteydessä.

Päiväkirjamerkintä:

”Istuimme välipalalla pöydän ääressä ennen ryhmän alkua ja keskustelut olivat todella mielenkiintoisia. Puhe eteni ja soljui luontevasti ruuan äärellä. Mietin, miten saisin siirrettyä nämä keskustelut ja teemat myös ryhmään, saman rentouden? (11.9.2013, 2 päivä).

Ruokailu oli nähdäkseni jollain tasolla erityinen ja rento sosiaalinen tilanne ja talolla oli lähes aina tarjolla esimerkiksi siellä yhdessä tehtyjä ruokia tai leipomuksia. Keittiön ohella tytöt viettivät aikaa olohuoneen puolella sohvilla löhöillen ja tietokonetta käyttäen. Ryhmäkokouksia varten talossa on oma huoneensa, jonka sai suljettua ovella. Tässä huoneessa tytöillä oli myös mahdollisuus laulaa muun muassa Sing Star -peliä ja katsella elokuvia. Musiikki ja tanssi olivat muutoinkin läsnä näissä kohtaamisissa, kun tytöt kuuntelivat puhelimella YouTube:sta musiikkia. Välillä meno talolla oli hyvinkin eläväistä ja kovaäänistä. Toisaalta tytöillä oli myös käytössään oma pieni huone, jos he halusivat tehdä rauhassa esimerkiksi läksyjä. Näiden ”julkisten” tilojen ohella talolla oli myös työntekijöiden omia työhuoneita, jotka olivat ”suljetumpia” henkilökunnan tiloja.

Viola-keskusteluryhmän tapaamiset käynnistyivät keskiviikkona 11.9. Minulla ei ollut ennakoon varmuutta siitä, kuinka moni tyttö tulisi osallistumaan ryhmään ja tämä oli myös tutkimukseni suurin epävarmuustekijä. Ryhmätoiminta kokonaisuudessaan yllätti kaikki odotukseni. Ensimmäiseen ryhmätapaamiseen osallistui viisi tyttöä, lisäksi tyttötyön ohjaaja ja projektikoordinaattori Kunnia-kulttuuri Pirkanmaalla -hankkeesta. Viiden tapaamiskerran aikana tyttöjä osallistui ryhmään kahdesta kuuteen tyttöä. Viola-ryhmästä muodostui melko lailla oma tyttöryhmänsä, johon tytöt sitoutuivat hyvin, mutta toki tapaamiskerroilla oli jonkin verran myös vaihtuvuutta.

Päiväkirjamerkintä:

”Ensimmäinen ryhmätapaaminen takana, se meni oikein hyvin ensimmäiseksi kerraksi. Puolitoista tuntia on aika pitkä aika, joten seuraavissa tapaamisissa pitää kiinnittää huomiota toiminnallisuuteen, jotta keskittyminen säilyy. Tytöt ovat eri-ikäisiä ja kaikille tulisi olla kiinnostavia asioita ja teemoja ryhmässä. Ryhmädynamiikka ei ole ihan helppo juttu, osa tytöistä on puheliaampia ja osa

hiljaisempia. Ideoita jo seuraavaa tapaamista varten... oi, mikä päänsärky, jännitys ehkä laukesi.”
(11.9.2013, 2 päivä).

Ryhmämme kokoontui syksyllä viitenä keskiviikkona. Yhden ryhmätapaamisen kesto oli puolitoista tuntia klo.16 – 17.30. Ryhmäpäivinä menin Tyttöjen Talolle yleensä iltapäivästä valmistelemaan ryhmää ja odottamaan tyttöjen saapumista. Ryhmätapaamisten jälkeen jäin vielä Talolle viettämään aikaa nuorten kanssa talon ollessa auki klo.19 saakka. Ryhmätapaamisissa keskustelimme erilaisista teemoista ja usein tytöt myös nostivat itse keskusteluteemoja. Keskusteluja virittämään ja mielenkiinnon ylläpitämiseksi ryhmissä tehtiin myös kirjoitustehtäviä, katseltiin lehtiä ja erilaisia kuvia, yhdelle kerralle toin mukaan vaatteita, esimerkkinä perinteinen naistenvaate ”sari”. Tämän lisäksi pääsin osallistumaan Tyttöjen Talon ja nuorten kanssa Pelastakaa Lapset ry:n järjestämään Dome Karukosken elokuvan Leijonasydän ennakkoensi-iltaan ja siihen liittyvään keskustelupaneeliin, jossa pohdittiin teemoja rasismista lasten ja nuorten arjessa. Tämä tilaisuus oli minulle erittäin merkittävä.

Päiväkirjamerkintä:

”Tulin elokuvasaliin, joka oli jo melkein täynnä ja etsin katseellani vapaata istumapaikkaa. Samalla huomasin, että ryhmämme tyttöjä viittaili minua kohti, he olivat varanneet minulle istumapaikan luotaan. Menin tyttöjen luokse. He olivat iloisella tuulella ja huudahtivat, että mukavaa, kun tulin myös. Olin todella iloinen ja yllättynyt tästä eleestä. Minulle tuli tunne, että kuulun nyt porukkaan.”
(24.9.2013, 4 päivä).

Tämä tilanne merkitsi minulle eräänlaista ”sisäänpääsyä” tutkimuskentälle. Seuraavana päivänä ryhmässä meillä oli mahdollisuus jatkaa keskustelua ja elokuvan herättämiä ajatuksia ja tässä vaiheessa minulle heräsi myös tutkijan varmuus siitä, että tutkimusaineistoni tulee olemaan hyvin rikasta. Rantala (2006, 235) kirjoittaa tutkijan luomasta suhteesta tutkittaviin, joka saattaa vaihdella etäisestä ja liialliseen läheisyyteen. Nämä tekijät vaikuttavat tutkimusaineiston saatavuuteen ja tutkijan tulee olla myös tarkkana, millä tavoin suhteet vaikuttavat myös tutkimustuloksiin. Kenttäjakson aikana minulla muodostui hyvät välit ryhmäni nuorten kanssa, mutta pyrin myös ylläpitämään ryhmän tutkimuksellista luonnetta ja omaa tehtävääni talolla.

Viimeisellä ryhmäkerralla järjestimme ryhmäläisille pienimuotoisen kiitoskerran, jolloin katoimme pöydän herkuilla ja katsoimme yhdessä elokuvan. Itselläni oli hyvä tunne ryhmän onnistumisesta. Tytöt olivat jaksaneet ylläpitää kiinnostusta ryhmään ja keskusteluihin ja palaute heiltä koskien ryhmää ja omaa toimintaani oli positiivista. Uskoisin, että he olisivat äänestäneet pian jaloillaan eivätkä olisi käyneet ryhmässä, mikäli se ei olisi antanut heille mielenkiintoista toimintaa.

Kenttätöyövaiheeni oli kaiken kaikkiaan intensiivinen jakso ja etnografisessa tutkimuksessa hallittu ja neuvoteltu ”tutkimuskentältä poistuminen” on myös erityisen tärkeää (Hammersley & Atkinson 1995, 120 – 122; Brewer 2000, 101 - 102). Viola-ryhmällä oli suunniteltu kesto, joka oli tiedossa jo ryhmän alkaessa. Ryhmä päättyi Tyttöjen Talon syyslomaan, jonka jälkeen käynnistyisi uusi luku-järjestys. Tämä oli eräällä tavalla luonnollinen päätös keskusteluryhmälle. Tutkimuksen osalta jatkoin ryhmäkeskusteluista vielä yksilöhaastatteluihin ja päätin jatkaa syysloman jälkeen osallistumista keskiviikon vapaamuotoiseen toimintaan, jolloin voisin tavata vielä nuoria ja mahdollisesti keskustella, jos jotkin ryhmässä tai haastatteluissa käydyt teemat olivat herättäneet tytöille kysymyksiä. Minulle oli erityisen tärkeää, että varsinaisen aineistonkeräämisen jälkeen pystyin olemaan vielä läsnä talolla. Monet etnografit, erityisesti feministisen etnografian piirissä, ylläpitävät solmittuja yhteyksiä ja tuttavuuksia vielä pitkään kenttätöjakson jälkeenkin (Hammersley & Atkinson 1995, 122; Brewer 2000, 101).

Tyttöjen Talon syyskausi päättyi 3.12. pikkujoulujuhlaan ja siitä käynnistyvään joululomaan, joka toimi samalla luonnollisena fyysisenä ja osin myös emotionaalisena päätepisteenä omalle kenttätöyövaiheelleni Tyttöjen Talolla. Täytyykin huomioda, että poistuminen kentältä tapahtuu näillä molemmilla kahdella tasolla (Berg 1998, 153; ref. Brewer 2000, 101) ja poistuminen voi herättää kaikissa tutkimuksen osapuolissa erilaisia tunteita (Hammersley & Atkinson 1995, 122).

4.3.2 Ryhmätoiminta ja yksilöhaastattelut

Tutkimukseni analysoitavan aineiston muodostavat nauhoitetut Viola-ryhmän ryhmäkeskustelut sekä yksilöhaastattelut. Tutkimuspäiväkirjan havainnot ovat olleet enemmän tutkimusprosessia suuntaavia ja syventäviä. Sekä ryhmäkeskustelut että yksilöhaastattelut ovat lähtökohtaisesti vuorovaikutustilanteita, joissa rakennetaan vuoropuhelua ja ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa osallistujien kesken (Tolonen & Palmu 2007, 97; Hirsjärvi ym. 2009, 204). Kielen avulla ymmärrämme itseämme ja rakennamme identiteettiämme, mutta myös jaamme merkityksiä ja tietoa muiden kanssa. Kieli ei ole tällöin vain yksityinen ja oma vaan yhteinen ja jaettu. (Raunio 1999, 80 – 82; Burr 2003, 4).

Arkikeskusteluihin nähden nämä molemmat ovat suunnitelmallisia keskusteluja, sisältäen erityisen tiedon intressin ja tutkimuksellisen päämäärän. Haastatteluja ja keskusteluja ohjaavat osallistujaroolit, joissa tutkija on kysyvä osapuoli ja tieto on lähtökohtaisesti haastateltavalla. (Ruusuvuori & Tiitula 2005, 22 – 23; Hirsjärvi & Hurme 2008, 42). Haastattelu yleisenä tiedonkeruumenetelmänä antaa mahdollisuuden tutkittavien osallisuudelle ja toimijuudelle ja tätä kautta heidän näkökulmiansa ja merkitystensä esiin tuomiselle, tiedostaen, että merkitykset syntyvät kuitenkin osapuolten kes-

kinäisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelutilanteessa tutkija voi havainnoida puheen lisäksi tutkittavien ilmeitä ja eleitä, syventää ja selventää tietoa lisäkysymyksillä ja pyytää perusteluja esitettyihin näkemyksiin. Haastattelumenetelmien avulla voidaan muodostaa monipuolista tietoa, myös vähemmän tunnetuista ja vaikeistakin aiheista. (Hirsjärvi ym. 2009, 205 – 206).

Tarja Tolosen ja Tarja Palmun (2007, 90 – 92) mukaan kaikissa tutkimuksellisissa ryhmäkeskusteluissa ja haastatteluissa, erityisesti etnografisessa tutkimuksessa, sosiaalinen konteksti, keskustelu ja haastattelutilanne, -aika ja paikka ovat merkityksellisiä. Tutkimukseni aineistot, ryhmäkeskustelut ja yksilöhaastattelut ovat lähtökohdiltaan erilaisia tiedonkeruumenetelmiä ja haastattelutyyppejä. Anu Valtonen (2005, 223) viittaa ryhmäkeskustelulla: ”järjestettyyn keskustelutilaisuuteen, johon on kutsuttu joukko ihmisiä keskustelemaan tietyistä aiheista fokusoidusti, mutta vapaamuotoisesti, tietyksi, yleensä noin kahdeksi tunniksi”. Valtosen mukaan ryhmäkeskustelumetodissa keskeistä on ryhmän vetäjän eli moderaattorin rooli ja läsnäolo, jonka pääasiallinen tehtävä on virittää otollinen ilmapiiri, ohjata keskustelua tavoitteiden mukaisesti ja kannustaa osallistujia keskustelemaan aiheesta. Hän (mt., 223 – 224) tekee kuitenkin eron ryhmähaastattelujen ja ryhmäkeskustelujen välille. Ryhmähaastatteluissa ryhmän vetäjä esittää samat kysymykset vuorotellen kaikille osanottajille eräällä tavalla yksilöhaastatteluiden mukaisesti, pitäen vuorovaikutuksen itsellään, vetäjän ja osallistujan välillä eikä rohkaisten osanottajia keskinäiseen keskusteluun. Ryhmäkeskusteluissa taas vetäjä antaa tutkimuksen kohteena olevia teemoja osallistujien keskenään keskusteltaviksi ja kommentoitaviksi. (Mt).

Viola-ryhmä asettuu Valtosen määrittelyiden pohjalta keskusteluryhmäksi. Viola-ryhmä oli osa Tampereen Tyttöjen Talon syyskauden ryhmätoimintaa ja sitä ohjasivat lähtökohtaisesti Tyttöjen Talon toimintaperiaatteet ja toisaalta myös tutkimukselliset lähtökohdat. Tyttöjen Talon tyttöryhmät ovat usein tukiryhmiä, jotka muodostuvat halukkaista valituista osanottajista tietyn teeman tai päämäärän ympärille, esimerkkeinä naiseksi kasvamisen tai tässä tapauksessa, millaista on olla monikulttuurinen nuori (Eischer 2011, 22). Ryhmäkeskusteluja onkin hyödynnetty juuri esimerkiksi kulttuuristen kategorioiden tutkimuksessa (Valtonen 2005, 226). Viisi ryhmätapaamista jäsenyi kukin eri teemojen ympärille, joiden pohjana hyödynsin GENESO -hankkeen haastatteluteemarakoa (Liite 2). Keskeisenä tavoitteenani ryhmässä oli tutustua nuoriin, tarjota heille mielekästä vapaa-ajan toimintaa ja osallisuutta sekä selvittää osallistujien mielipiteitä, asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia keskustelun kohteena olevia teemoja kohtaan.

Viola-ryhmä kokoontui viisi kertaa, joista tallennettuja ryhmäkeskusteluja muodostui neljä kappaletta. Kokoonnuimme noin puolitoista tuntia kerrallaan. Viola-ryhmä, seitsemän nuorta tyttöä ikäkaumaltaan 13 – 19 -vuotta, muodostui halukkaista vapaaehtoisista tytöistä. He muodostivat hetero-

geenisen ryhmän erilaisin taustoin ja elämäntarinoin. Ryhmäläisten juuret ja taustat olivat laajalti Afrikassa, Länsi-, Itä- ja Etelä-Aasiassa. Osa tytöistä oli syntynyt Suomessa tai asunut täällä jo pienestä pitäen, toiset vasta parin vuoden ajan. Kaikki tytöt osasivat suhteellisen hyvin suomen kieltä, joten kaikki ryhmäkeskustelut käytiin suomen kielellä. Kaikille tytöille Tyttöjen Talo paikkana oli ennalta tuttu ja he olivat osallistuneet talon toimintaan ennenkin.

Valtosen (2005, 229) mukaan ryhmän koostamisessa korostetaan, että ryhmän jäsenten tulisi jossain mielessä edustaa ”samaa”, jotta ryhmällä olisi jonkinlainen yhteinen pohja ja jotta ryhmä kykenee muodostamaan yhteisen tehtävän ja tavoitteen. Käytännössä samanlaisuus määritetään suhteessa esimerkiksi yhteiseen keskustelun aiheeseen, kuten Viola-ryhmässä yhteinen paikka Tyttöjen Talo ja sitä kautta jaettu sukupuoli, teemoina monikulttuurinen nuoruus, naiseksi kasvaminen, perhe- ja ystävyys-suhteet, koulu ja vapaa-aika. Rastaan (2005b, 101) mukaan tulee kuitenkin huomioida, että tällaiset oletetut samankaltaisuudet eivät ole takeita samanlaisuudesta ja toisaalta myös erot keskustelun aiheena saattavat olla kiinnostavia ja innostavia.

Ryhmäkeskusteluissa ryhmän vetäjällä on keskeinen rooli ja ryhmän alkaessa hän tekee moderointityötä eli luo edellytykset, ehdot ja säännöt keskustelulle ja mahdollistaa keskustelun käynnistymisen. Ryhmäpuhetta muokkaavat myös laajemmat, kulttuuriin kirjoitetut metasäännöt. Ryhmäkeskustelu luokitellaan usein ”ei-luonnolliseksi” puheentuottamisen tavaksi, koska puhetta ei olisi olemassa ”luonnostaan” ilman tutkijan järjestämää tilaisuutta. (Valtonen 2005, 230 – 231). Ensimmäistä ryhmäkeskustelua ympäröi eräänlainen jännitys ja tarkkailun tunnelma, mistä tässä on kyse, mikä on normaalia ryhmäkeskusteluissa (mt., 231 – 232). Monet tytöistä tunsivat jo entuudestaan toisensa Tyttöjen Talolta, joten sinänsä tunnelma oli rento. Jännitys näyttäytyi ehkä enemmän kokemattoman ryhmänvetäjän ja tutkijan toiminnassa. Minulle ensimmäinen ryhmätapaaminen merkitsi myös tutustumista tyttöihin, muutamien kanssa olimme nähneet aiemmin esitellessäni ryhmää talolla. Valtosen (mt., 232) mukaan aloituspuheenvuorolla on keskeinen osa. Hyvä moderointikäytäntö motivoi osallistujia puhumaan, osoittaa kiitollisuutta osallistumisesta sekä arvostusta ja kunnioitusta osallistujille.

Pidin yleensä ryhmän alussa yleensä esittelykierroksen, varsinkin jos mukana oli uusia tyttöjä. Kerroin Viola-ryhmästä ja sen tarkoituksesta, omasta itsestäni ja taustastani, sovittavista säännöistä esimerkiksi kännykän käytön suhteen ja niin edelleen. Kerroin tytöille, mistä olen tutkimuksessani kiinnostunut ja miksi olen tätä tutkimusta tekemässä. Pyrin siihen, että kaikki osalliset ymmärtävät, mistä ryhmässä ja tutkimuksessa on kyse ja miksi olen Tyttöjen Talolla. Tämä kuvastaa pyrkimystäni rakentaa avointa ja luottamuksellista suhdetta ryhmän sisällä (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41).

Johanna Ruusuvuoren ja Liisa Tiittulan (2005, 32 -34) tutkimushaastatteluiissa episteemiset oikeudet ovat keskeisiä, jolloin tiedon nähdään olevan yleensä haastateltavalla. Tämä näkyy siinä, miten osallistujat asettautuvat rooleihinsa ja millaisia odotuksia heillä on. Ryhmäkeskusteluissa lähtökohtanani oli, että tieto on nuorilla itsellään ja kaikki heidän jakamansa tietämys ja kokemukset ovat arvokkaita ja olen niistä kiinnostunut. Omalla kohdallani koetin pitää oman puheeni ja olemukseni mahdollisimman rentona ja helposti lähestyttävänä ja välttää akateemista kielenkäyttöä. Kerroin tytöille aina ryhmän aluksi alustavista keskusteluteemoista, mutta halusin myös kerätä tyttöjen mielipiteitä, mitä he haluaisivat ryhmässä tehdä ja mistä he haluaisivat keskustella, jotta ryhmästä muodostuisi heidän näköisensä. Ryhmätapaamisissa tytöt rakensivat keskustelua annettujen teemojen pohjalta moniin eri suuntiin. Välillä yllätyin, kuinka rikasta ja pohdiskelevaa keskustelua he tuottivat, välillä meno saattoi myös mennä villiksi, kännykät tulivat esille ja jouduin rauhoittelemaan ja ohjaamaan keskustelua takaisin lähemmäksi keskusteluteemoja.

Ryhmätapaamisten myötä kiinnitin huomiota erilaisiin tunnelmaa ja yhteisyyttä lisääviin tekijöihin, kuten viihtyisän tilan luomiseen. Istuimme rennosti säkkituoleilla lattialla, sytytin huoneeseen kynttilöitä, toin tarjolle teetä, mehua ja pientä syötävää. Näin pyrin tuomaan keittiön henkeä ja rentoutta ovelle suljettuun ryhmätilahuoneeseemme. Myös Valtonen (2005, 234) kirjoittaa yhteisen pöydän sitovasta vaikutuksesta ja ruuan ja juoman kulttuurisesti yhdistävästä roolista. Hyödynsin myös erilaisia virikemateriaaleja virittämään ja rytmittämään keskustelua. Katselimme muun muassa lehtiä ja mainoksia, jotka ovat Valtosen (mt., 238) mukaan hyviä keskustelun virittäjiä ja ladattu täyteen erilaisia kulttuurisia merkityksiä. Toin mukani myös vaatteita ja kaikenlaisia pieniä esineitä, joiden kautta tytöt pystyivät kertomaan itsestään ja itselle tärkeistä asioista. Myös katselemamme elokuvat toimivat keskeisinä keskustelun virittäjinä.

Ryhmäkeskusteluissa vuorovaikutus on moninaista ja useamman ihmisen välistä. Viestimme ja tulkitsemme toisiamme puheen sekä moninaisten vihjeiden ja merkkien kautta. Ryhmäkeskustelujen ideaali on saada kaikki osallistujat mukaan keskusteluun. (Mt., 236, 241). Välillä ryhmäkeskustelumme etenivät enemmän luonnollisen keskustelun mukaisesti ja välillä taas enemmän kysymysvastaus- tyyppisesti. Ryhmän vetäjä pyrkii viemään keskustelua haluttuun suuntaan erilaisten verbaalisten ja non-verbaalisten käytäntöjen avulla. Hän voi käyttää erityyppisiä kysymyksen asettelua, kuten luonteeltaan avoimia, kertomuksia kutsuvia kysymyksiä, antaa palautetta ja kannustusta. Myös nyökkäilyt, tauot, katsekontaktit ja huomiotta jättäminen ovat keinoja säädellä vuorovaikutusta. Ryhmän vetäjä vaikuttaa keskustelun sisältöön kokonaisuudessaan oman kulttuurisen, ruumiillisen ja sukupuolisen toimijuutensa kautta. (Mt., 234 – 237; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 51 – 55).

Sekä Valtosen (2005, 226, 234) että Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 44 - 51) mukaan neutraaliutta on pidetty haastattelijalle ja ryhmän vetäjälle tärkeänä ominaisuutena. Näkökantojen johdattelua ja osallistujien mielipiteisiin vaikuttamista tulisi varoa. Tämä on perusteltu pyrkimys ja tutkimuksen tulee olla aina objektiivista ja luotettavaa. Ryhmätilanteet ovat kuitenkin vuorovaikutustilanteita ja joissakin tilanteissa haastattelijan/vetäjän on osallistuttava tavallista aktiivisemmin keskusteluun ja vastausten tuottamiseen (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 51). Omalla kohdallani tämä tulee esiin ryhmänohjaajan roolini kautta, sillä koin, että minun on osallistuttava keskusteluihin ja jaettava asioita myös omaan elämään ja kokemuksiini liittyen.

Ryhmäkeskustelut olivat kiinnostavia, mutta haastavia. Näissä tilanteissa sain laittaa koko persoonallisuuteni ja huomiokykyni peliin. Tyttöjen kiinnostuksen ja ryhmädynamiikan ylläpitäminen oli oma taitolajinsa, välillä keskustelu eteni soljuen, välillä takkuisasti. Erilaiset luonteenpiirteet ja persoonallisuudet vaikuttivat siihen, että osa oli äänessä enemmän ja osa vähemmän. Pyrin keskustelussa huomioimaan esimerkiksi katsekontaktilla ja kysymyksen asetteluilla myös hiljaisemmat ja antamaan heille tilaa. Välillä he saattoivat jäädä keskustelemaan kanssani vielä ryhmän jälkeen. Näiden keskustelujen pohjalta kiinnostuin yksilöhaastatteluista. Ryhmätilanteissa toiset ryhmäläiset ja vetäjä vaikuttavat siihen, miten vuorovaikutus rakentuu ja millaista puhetta ryhmässä syntyy. Ryhmä voi toimia sekä puheen mahdollistajana että estäjänä. Ryhmässä kertomukset ovat myös tyypillisesti kestoaltaan lyhyempiä, eikä niissä mennä syvälle henkilöhistoriallisiin kokemuksiin. (Valtonen 2005, 226 – 235). Lisäksi esille nousi teemoja, joita olin kiinnostunut syventämään.

Viola-keskusteluryhmän päätteeksi kysyin kolmelta ryhmässä säännöllisesti käyneeltä tytöltä kiinnostaisiko heitä osallistua ryhmäkeskustelujen lisäksi vielä yksilöhaastatteluun. Hammersley ja Atkinson (1995, 133 – 139) korostavat, että haastatteluotannon ja valintojen tulee perustua huolelliseen arviointiin huomioiden ympäröivät olosuhteet. Valintani perustui jo käytyihin ryhmäkeskusteluihin, joihin tytöt olivat ottaneet aktiivisesti osaa. He olivat tuottaneet mielenkiintoista ja pohdiskelevaa puhetta ja nostaneet esiin teemoja, joista olin kiinnostunut. Tytöt olivat 17–19 -vuotiaita eli jo hieman vanhempia kuin ryhmän nuorimmat osallistujat. Heidän kanssaan pystyin keskustelemaan yksilöhaastatteluiden tarkoituksesta niin, että he ymmärsivät mistä tutkimuksessa ja haastattelussa on kyse ja tätä kautta he saivat vapaaehtoisesti päättää haluavatko he olla mukana. Kaikki kolme tyttöä ilmaisivat halukkuutensa, joskin he epäilivät aluksi, olisiko heillä niin paljoa kerrottavaa. Tallennetut yksilöhaastattelut, kolme kappaletta, olivat lopulta rikkaita ja antoisia keskusteluja kestoaltaan 1,5 tuntia tai hieman alle. Ne käytiin Tyttöjen Talolla tutussa ympäristössä sellaisina päivinä ja kellonaikoina, että talolla ei ollut muita tyttöjä, mikä takasi haastattelutilanteiden rauhallisen ympäristön.

Yksilöhaastattelut erosivat ryhmäkeskusteluista toki niin, että osanottajia oli vain kaksi, mutta myös niin, että molemmat osapuolet tunsivat toisensa jo viiden kuuden viikon ajalta. Tänä aikana olimme jakaneet yhteisiä kokemuksia ja rakentaneet keskinäistä luottamussuhdetta. Koen näiden haastatteluiden täyttävän etnografisen haastattelun kriteerit läsnäolosta, tuttuudesta ja tutkimussuhteen laadusta (Sherman Heyl 2001; ref. Tolonen & Palmu 2007, 91 – 110; Brewer 2000, 66). Kokonaisuutena tämä näkyi haastattelutilanteessa rentoutena ja dialogisena keskusteluna. Tytöt kertoivat ja jakoivat monipuolisesti kokemuksia, mielipiteitä, merkityksiä ja tunteita arjestaan ja elämästään ja myös tutkimuskentästä eli Tyttöjen Talosta. Toisaalta tytöt osasivat rajata ja sanoa, mistä asioista he eivät halunneet puhua.

Hyödynsin haastatteluissa edelleen GENESO -hankkeen (Liite 2) haastattelurunkoa, mutta keskustelut etenivät luontaisesti ja vapaamuotoisesti ja eri kysymykset ja teemat korostuivat eri haastatteluvaiheiden kanssa. Puolistrukturoitu haastattelu aineistonkeräysmetodin antaa tilaa ja joustavuutta, sillä kysymyksen asettelu, muodot ja järjestys eivät ole tarkasti määriteltäviä, vaikka haastattelun aihepiirit ovat kaikille samoja (Hirsjärvi ym. 2009, 208; Hirsjärvi & Hurme 2008, 47 - 48). Etnografisessa tutkimuksessa tyypillistä on myös haastattelukysymysten ja teemojen muotoutuminen kenttätöön ohessa (Tolonen & Palmu 2007, 92). Monet keskustelunaiheet liittyivätkin aiemmin ryhmäkeskusteluissa virinneisiin aiheisiin.

Kokonaisuudessaan tutkimusaineistoa muodostui siis neljä ryhmäkeskustelua, kestoaltaan 75 – 100 minuuttia ja kolme tallennettua yksilöhaastattelua, kestoaltaan noin 75 – 90 minuuttia. Yhteensä Viola-ryhmään osallistui siis seitsemän tyttöä, joista kolme osallistui lisäksi haastatteluihin. Olen litteroinut ja samalla anonymisoinut kaikki tallenteet, jolloin litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 150 sivua (A4). Kiinnostukseni kohdistuu etupäässä haastatteluiden asiasisältöihin, jolloin Johanna Ruusuvooren (2010, 425) mukaan kovin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen. Olen litteroinut tekstit pääpiirteittäin sen mukaisesti, kuinka keskustelut ja haastattelut etenevät, huomioiden myös jonkin verran taukoja, naurahduksia ja muita ilmauksia, jotka antavat viittauksia siitä, mitä tilanteessa on tapahtunut ja kuinka vuorovaikutus on edennyt. Olen sujuvoittanut tekstiä siltä osin, että olen poistanut toistuvia täytesanoja, siis, sillai, tota ja jne. Kaikki keskustelut on käyty suomen kielellä, joka ei kuitenkaan ole kaikkien osallistujien äidinkieli. Olen pyrkinyt litteroimaan puheen niin kuin asiansaisiset sen kertovat, mutta välillä tekstin sujuvoittamiseksi olen kirjannut sanan lähemmäksi puhekielistä muotoa. Huomioitavaa on, että puheesta tekstiksi muutettu litteraatio on lähtökohtaisesti jo kertaalleen tulkittu versio analysoitavasta tilanteesta ja tukija tekee jatkuvaa valintaa sen suhteen, mikä kuultavissa oleva informaatio on relevanttia meneillään olevan vuorovaikutuksen ymmärtämisen kannalta (mt., 427).

4.3.3 Tutkijan erilaiset positiot tutkijana ja ryhmän jäsenenä

Lappalainen aloittaa kuvauksensa etnografisesta kenttätutkimuksesta ja liikkumisesta institutionaalisen varhaiskasvatuksen kontekstissa Amanda Coffeyn (2005; ref. Lappalainen 2007c, 65) sanoilla: ”Tutkijan tehtävänä on hakeutua tutun ja vieraan väliselle rajamaalle – yrittää ymmärtää ympäristöjä, jotka eivät ole tuttuja ja samalla analyttisesti vieraannuttaa niitä sosiaalisia konteksteja, joita olettaa tuntevansa.” Nämä sanat kuvaavat myös minulla etnografisen kenttätutkimuksen kokemuksia ja tunteita tutkimuksen alkuvaiheilla; jännitystä, innostusta, odotusta ja jopa hieman pelkoa. Gordon ym. (2007, 48 – 50) lähestyvät ”*informaalin tutkijan*” käsitteellä kaikkia näitä tunteita, joita tutkija voi kokea tutkimusprosessin aikana. Mielessäni pyörivät erilaiset kysymykset kuten, osaanko kohdata nuoria vielä teini-iässä olevia tyttöjä, ovatko tytöt kiinnostuneita Viola-ryhmästä, osaanko käsitellä ja kohdata monikulttuurisuutta? Nuorisotyö ja nuorten kanssa toimiminen olivat minulle sekä tutkimuksellisesti että henkilökohtaisesti uuteen ympäristöön astumista.

Tutkimusta tehdään aina yhdessä tutkittavien kanssa vuorovaikutteisessa suhteessa ja myös tutkimustieto syntyy ja muodostuu vuorovaikutteisesti. Hammersley ja Atkinson (1995, 21 – 22) huomauttavat, että tutkija on myös itse osa sitä sosiaalista maailmaa, jota hän tutkii ja tutkijan tulee tarkastella omaa rooliaan ja osallisuuttaan tutkimuksessa. Paikantamalla tutkijan roolia suhteessa tutkittavaan kenttään, voidaan myös arvioida, millaista tutkijan tuottama tieto on, mikä hänen suhteensa tutkittaviin ihmisiin on ja millaiseen tietoon hänellä on tätä kautta ollut mahdollisuus päästä osalliseksi (Huttunen 2010, 57).

Pro gradu -tutkielmaa tekevänä opiskelijana ja tutkijana lähtökohtani läsnäololle Tyttöjen Talolla olivat tutkimukselliset. Pidän tutkimusaiheittani erittäin tärkeänä ja kiinnostavana, nuorten tyttöjen ja naisten kohtaaminen ja pyrkimys ymmärtää heidän arkeansa ja elämäänsä olivat keskeisiä lähtökohtiani. Pyrin kaikissa tilanteissa ja vuorovaikutuksessa kunnioittavaan ja vastavuoroiseen kohtamiseen, tiedostaen kuitenkin, että tutkijana minulla on valta-asema kysyä kysymyksiä, tulkita eri tilanteita ja keskusteluja sekä kirjoittaa niistä. Erilaisten valtapositioiden tunnistaminen on tärkeää, sillä tutkimustieto syntyy näiden valtapositioiden kautta (Tolonen & Palmu 2007, 104 - 110).

Tilanteiden tekijöiden ja henkilöiden välisten suhteiden lisäksi tutkimustieto rakentuu aina tietyissä materiaalisissa ja sosiaalisissa yhteiskunnallisissa suhteissa (mt., 104 - 110). Näissä kohtaamisissa vaikuttavat paljolti jokaisen kyvyt ja halu osallistua määrittämään kohtaamistilannetta, kuinka siis määrittelee oman toimijuutensa näissä tilanteissa ja laajemmin, kuinka osapuolet näkevät oman yhteiskunnallisen asemansa. Koen oman yhteiskunnallisen asemani henkilökohtaisessa elämässäni sekä opiskelijana ja tutkijana suhteellisen vahvana. Tutkimuksellisista lähtökohdista minulla oli enemmän mahdollisuuksia määritellä tilanteita ja vuorovaikutusta. Toisaalta tulin mukaan Tyttöjen

Talon yhteisöön ulkopuolelta. Monille tytöille talo paikkana oli tuttu ja he tunsivat tätä kautta myös toisia ryhmän tyttöjä. Esimerkiksi juuri ryhmäkeskustelujen ja -haastatteluiden nähdään olevan yksi keino pienentää aikuisten ja nuorten välistä valtaeroa (Nieminen 2010, 37). Nuoret ovat näissä tilanteissa enemmistönä ja vaikka he muodostivat hyvin heterogeenisen ryhmän, he pystyivät ehkä jakamaan yhteisen kokemuksen tyttöjen talon jäsenyydestä.

Vuorovaikutuksessa ja kielikysymyksissä minulla oli lähtökohtaisesti vahvempi asema, koska keskustelut käytiin omalla äidinkielelläni. Olin todella yllätynyt ja ylpeä tyttöjen suomen kielen taidoista, mutta ymmärsin oman valta-asemani luettuani Ilkka Pietilän (2010) ja Pirjo Nikanderin (2010a) artikkelit vieraskielisten aineistojen litteroinnista, analyysistä ja raportoinnista. Ryhmäkeskustelut ja haastattelut sekä näiden otteiden litterointi pohjautuvat vahvasti myös minun ymmärtämykselleni ja tulkinnoilleni siitä, mitä toinen osapuoli sanoillaan tarkoittaa ja toisaalta, miten toinen ymmärtää minut. Toisaalta ymmärrykseen vaikuttaa myös se, että eri osapuolet antavat samoille sanoille eri merkityksiä (Rastas 2005b, 82). Mietin, olenko tavoittanut keskusteluissa esimerkiksi erilaisia abstraktisia ilmauksia ja kielikuvia puhuttaessa tunteista ja elämäkokemuksista. Usein kysyin ja tarkistin tytöiltä, mitä he ovat puheellaan tarkoittaneet tai toistin heidän sanansa, pitäen keskustelun kuitenkin luonnollisesti etenevänä.

Nikander (2010a, 439) kysyy artikkelissaan, onko perusteltua, että tutkija esimerkiksi joissain tapauksissa litteroidessaan korjaa maahanmuuttajataustaisen ihmisen puheen lähemmäksi puhekieltä itse puheen sisältöön, ei sen muotoon keskittyäkseen? Jäin pohtimaan tätä paljon, sillä olin itse jonkin verran litteroidessani korjannut sanoja puhekieliseen muotoon. Olin käyttänyt omaa valtaani tässä asiassa, jopa tiedostamattani. Nikander (mt., 441 – 442) huomauttaa kuitenkin, että lähes jokainen laadullista aineistoa purkanut tuntee riittämättömyyttä ja mitä valintoja tutkija tekeekin, aineistotteiden purkaminen tuottaa aina epätäydellisiä representaatioita alkuperäisestä puhutusta vuorovaikutuksesta, jossa tutkija on myös ollut osaltaan vaikuttamassa. Tutkijan refleksiivisyys tarkoittaa omien valintojen ja niiden tuomien rajoitusten selkeää esille tuomista ja perustelua. (Mt.)

Tutkijan roolin lisäksi läsnäolonani perustui myös vapaaehtoisena ryhmänvetäjänä toimimiseen. Tässä roolini muodostui niin virikkeitä, toimintaa ja keskustelua tarjoavasta ryhmänvetäjän roolista kuin luottamuksellisesta, kuuntelevasta ja tukevasta aikuisesta aina ”yhdeksi tytöistä” Välillä tunsin myös itse nuortuvani 31-vuotiaasta jälleen teini-ikäiseksi. Tunnistan itsessäni samaa, mistä Honkasalo (2011b, 55) kirjoittaa. Pyrin välillä olemaan ryhmässä yksi tytöistä ja lähtemään siitä, että olemme nuorten kanssa tasavertaisessa asemassa. Toisaalta tiedostin myös erilaiset roolini ja sitoumukseni ja ymmärsin, että valtasuhteet ja tasavertaisuus ovat hyvin haastavia käsitteitä ja tekijöitä ihmisten välisissä suhteissa. Näiden erilaisten roolien ja sitoumusten yhdistäminen vaati tasapai-

nottelua, työstämistä ja pohdiskelua siitä, missä menee sopiva raja sitoutumiselle, eläytymiselle ja läheisyydelle ja toisaalta etäisyydelle ja objektiivisuudelle. Pohdin paljon omaa vaikutustani tutkimukseen ja kenen äänet tutkimuksessa lopulta nousevat esiin (Rantala 2006, 229 – 233, 235, 243 – 245). Olen ollut vahvasti läsnä ja mukana ryhmätapaamisissa ja keskusteluissa ja huomion tämän analysoidessani näitä keskusteluja.

Erilaiset pysyviksi katsotut ”ominaisuutemme”, kuten sukupuoli, ikä tai ihonväri, ovat toisaalta liitoksissa fyysisiin kehoihimme, mutta ennen kaikkea ne ovat sosiaalisten ja kulttuuristen merkitysten ilmentäjiä. Nämä merkitykset ovat aina tilannesidonnaisesti rakentuneita sosiaalisia rakennelmia. (Rastas 2005b, 90). Minä edustin tutkimuskentällä lähtökohtaisesti koulutettua, 31-vuotiasta, etniseltä taustaltani suomalaista valkoista naista. Moninaisissa Tyttöjen Talon kohtaamisissa neuvottelimme samanlaisuudesta ja erilaisuudesta ja mahdollisuuksista ymmärtää toisiamme. Monet meistä olivat eläneet ja kasvaneet eri kulttuurien piireissä, toisaalta osa oli elänyt pitkälti saman kulttuurin piirissä kuin minä. Tyttöjen Talolla edustimme kaikki samaa sukupuolta, joka muodostaa laajemman kehyksen ja jonkinlaisen yhteisen identifioitumisen paikan näille kohtaamisille. Tämä on osaltaan varmasti edesauttanut keskustelujen avoimuutta, puhuttaessa esimerkiksi seurustelusta ja seksuaalisuudesta.

Ikä ja sukupolvierot näyttäytyivät eri tilanteissa eri tavoin. Monet tytöistä kokivat minut nuorempana ja olivat yllättyneitä siitä, minkä ikäinen jo olin. Kuten välillä kuvasin, liikuin itsekin kentällä tyttöyden ja aikuisuuden kokemusten välillä. Toisaalta puhuttaessa iästä ja elämäntilanteista, nousivat myös muunlaiset merkitykset esiin. Välillä edustin myös aikuista naimisissa olevaa naista ja minulta kysyttiin esimerkiksi, eikö minulla ole vielä lapsia. Itse koin jonkinlaista sukupolvien välistä eroa esimerkiksi siinä, miten kokonaisvaltaisesti sosiaalinen media, tietokoneet ja älypuhelimet ovat läsnä nuorten elämässä. En selvästikään hallinnut tätä maailmaa ja sanastoa samalla tavalla kuin nuoret tekivät. Päiväkirjamerkinnöistä löytyy myös niitä merkintöjä, joissa olen tuntenut itseni jo hieman ”kalkkikseksi” nuorten rinnalla.

Pohdiskelin ennen ryhmien ja haastatteluiden alkamista kulttuurisia kohtaamisia, samanlaisuutta ja erilaisuutta, joista muun muassa Rastas (2005b) kirjoittaa. Viola-ryhmässä me edustimme eri kansallisuuksia ja kulttuurisia taustoja. Pyrkimyksenäni on ollut avoimuus ja myös omien ennakkokäsitysteni tunnistaminen ja toisaalta sen selvittäminen, mitä tytöt ajattelevat ja odottavat ryhmältä ja tutkimukselta. Sinänsä kulttuuriset kohtaamiset ja kokemukset ovat minulle jollain tasolla tuttuja ulkomailla viettämäni ajan puitteissa. Minulla on kokemusta siitä, millaista on navigoida yhteiskunnassa ja kulttuurissa, jonka piirteitä ja rakenteita ei tunne. Toisaalta tunnistan tietämykseni ja kokemusteni rajat, kun ryhmissä puhuttiin esimerkiksi sodan kokemuksista tai ihonväriin ja muihin teki-

jöihin liittyvästä rasismista. Rastaan (mt., 93 – 97) mukaan tutkijan refleksiivisyys tarkoittaa paikantamisen ja sosiaalisen asemoitumisen lisäksi tutkijan oman tiedon rajojen erittelyn. Tutkijan ja tutkittavien välisiä erilaisuuksia ja samanlaisuuksia sekä näiden merkityksiä tutkimusaineistolle voi etsiä haastatteluteksteistä. Rastaan tavoin, olen omassa tutkimuksessani kiinnostunut siitä, miten nuoret sijoittavat itsensä että minut ”meiksi” tai ”teiksi”. Erojen (yleisemmin) tai kulttuurierojen ja yhtäläisyyksien huomioiminen on tärkeää, mutta ajatus jostain kulttuurista, jonka voisimme hallita, on mahdoton. Kulttuuri käsitteenä on laaja, alati muuttuva ja eri sisältöinen niin ryhmien välillä kuin sisällä. Perusteellisempi tutustuminen tutkittaviin ja heidän elämäänsä on etnografisessa tutkimuksessa perusteltu tapa tarkastella näitä kysymyksiä laajemmin. Minimissään kulttuurierojen huomioiminen tarkoittaa tietoisuutta mahdollisista olemassa olevista eroista kohtaamisissa ja valmiutta kyseenalaistaa oletuksia eroista ja niiden merkityksistä sekä tietoista varovaisuutta sen suhteen, millaisia tulkintoja tutkimusaineistosta ja haastatteluista tehdään. (Mt., 92 – 93, 102).

Kokonaisuudessaan tutkimusprosessi kaikkine valmisteluineen oli pitkä ja monivaiheinen ajanjakso. Mukaan mahtuu niin onnistumisia kuin epätoivon hetkiä, jolloin tuntui, ettei tutkimus kerta kaikkiaan etene. Kenttätyövaihe Tyttöjen Talolla oli antoisa ja rikas kokemus niin tutkimuksellisesti kuin henkilökohtaisesti. Gordon ym. (2007, 44 – 53) kuvaavat juuri kentällä olon ihanuutta ja hurjuutta. Toisaalta kenttätyövaiheen aikana heräsi myös ristiriitaisia tunteita. Kentän imu ja kiinnostavuus olivat mukaansatempaavia, mutta toisaalta mukana kulkivat välillä myös väsymys ja prosessin raskaus. Tutkimus, kenttä ja erilaiset roolit kentällä kulkivat mukana monesti myös vapaa-ajalle. Rantala (2006, 237) kirjoittaa ”kokemuksen etnografiasta”. Monien roolinsa kautta tutkija voi olla myös osa niitä kokemuksia, joita tutkii. Rantalan mukaan kokemusta tutkivan etnografin kenttä ei rajoitu vain yhteen paikkaan, sillä kokemukset kulkevat tutkijan mukana kaikkialle. Koko tutkimusprosessin ajan olen saanut työnohjauksellista tukea niin Tyttöjen Talon henkilökunnalta, Kunnakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeen projektikoordinaattorilta kuin tutkielmani ohjaajalta yliopistolta. Esimerkiksi Viola-ryhmän tapaamisten jälkeen pyrimme pitämään Tyttöjen Talolla monikulttuurisen tyttötyön ohjaajan ja projektikoordinaattorin kanssa jälkipalaverin, jossa kävimme lyhyesti läpi ryhmän tapahtumat.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksen aineiston analyysimetodina olen käyttänyt jäsenkategoria-analyysiä (*membership categorization analysis* eli MCA), joka nojaa vahvasti etnometodologiseen tutkimusperinteeseen (Juhila & Jokinen & Suoninen 2012a, 17; Nikander 2010b, 243). *Kategorisointi* tarkoittaa lyhyesti ihmisten ja asioiden nimeämistä ja luokittelua. Luokittelun pohjalta syntyneitä nimeämisiä kutsutaan taas *kategorioiksi*. (Juhila ym. 2012a, 18, 42). Jäsenkategoria-analyysin avulla on mahdollista

tarkastella, miten ihmiset järjestävät ja jäsentävät kulttuurista todellisuuttaan, miten he sijoittavat itsensä ja muut osaksi sosiaalista maailmaa, tekevät hienovaraisia erotteluja ja eri tavoin moraalisesti arvottavat eri ryhmiin ja kategorioihin kuulumista sekä niihin liittyviä kulttuurisia normeja ja merkityksiä (Nikander 2010b, 242).

4.4.1 Etnometodologiseen tutkimusperinteeseen nojaava jäsenkategoria-analyysi

Etnometodologisen tutkimusperinteen luoja Harold Garfinkelin 1950- ja 1960-lukujen kirjoitukset rakentavat monella tapaa kategoria-analyysin perustaa, josta Harvey Sacks jatkoi 1960- ja 1970-luvuilla kategoria-analyysin käsitteistön ja välineiden kehittelyä (Juhila ym. 2012a, 18, 24; Suoninen 2001, 365 – 366). Termi *etnometodologia* tulee englanninkielen sanoista *ethno-method-ology*, joka tarkoittaa tavallisten ihmisten arkipäivän tuottamisen metodien tutkimusta (Suoninen 2001, 356), eli tutkimuksen kohteena on ihmisten keskinäinen toiminta tässä ja nyt (Juhila ym., 2012a, 42). Garfinkelin ajattelussa keskeistä on arkielämän järkeilytapojen nostaminen tutkimuksen keskiöön: kuinka monin tavoin arkisina toimijoina tukeudumme, usein myös huomaamattamme, tilanteisesti tulkittuun tietoon ja, millaisia kategorioita herätämme henkiin (Suoninen 2001, 356 – 366; Juhila ym. 2012a, 24). Arkipäivän kohtaamisissa ihmiset tuottavat erilaisten kategorioiden avulla sosiaalista järjestystä (Juhila ym. 2012a, 20, 24). Ihmiset ikään kuin tietävät, tuntevat ja rakentavat yhteiskunnan sisältäpäin, käytännöistä käsin (mt., 20), eikä toimintaa pyritä selittämään heidän itsensä ulkopuolelta, esimerkiksi arvojen ja normien noudattamisena (Suoninen 2001, 366).

Etnometodologian keskusteluissa esiintyvät painokkaasti käsitteet, arkielämä (*everyday life*), arkielämän metodit ja käytännöllinen järkeily (*everyday methods, practical reasoning*), selonteot ja selontekovelvollisuus (*accounts, accoountability*), sosiaalinen järjestys (*social order*) sekä ideksiikaalisuus (*indexicality*) ja refleksiivisyys (*reflexivity*). Jokapäiväisessä arkielämässä ihmiset kohtaavat toisiaan ja he käyttävät erilaisia tapoja, joilla orientoituvat keskinäiseen toimintaan ja toisiinsa. Selonteoilla, eli erilaisilla kuvauksilla ja selityksillä tehdään asioita ja tekoja ymmärrettäviksi ja näkyviksi, ja esimerkiksi poikkeaviin asiantiloihin ja tekoihin liittyy korostunut selontekovelvollisuus. (Juhila ym. 2012a, 20 – 22). Etnometodologiassa ihmisen toiminta ei näyttäydy mekaanisena sääntöjen noudattamisena, vaan tekemisenä, joka perustuu sosiaalista ympäristöä koskevaan arvioivaan järkeilyyn (*refleksiivisyys*) (Suoninen 2001, 374). Erilaiset normit ja säännöt nähdään joustaviksi ja tulkinnallisiksi resursseiksi (Juhila ym. 2012a, 22). Sosiaalinen järjestys muotoutuu ensisijaisesti ihmisten toiminnassa (Suoninen 2001, 381) ja sen nähdään olevan tilanteisesti tulkittujen ja tarkentuvien käytäntöjen ylläpitoa (Juhila ym. 2012, 22). Indeksikaalisuuden käsite kuvaa juuri tätä ympäristön havainnoimisen ja sääntöjen käyttämisen tilannesidonnaisuutta (Suoninen 2001, 374 – 375).

Garfinkelin etnometodologia on vaikuttanut (ja jakautunut) syntymänsä jälkeen eri tutkimussuuntauksiin, kuten keskusteluanalyysiin, diskurssianalyysiin sekä sosiaaliseen konstruktionismiin ja laadulliseen tutkimusotteeseen yleisemminkin. Nykykielessä *sosiaalinen konstruktionismi* (jonka keskeinen idea on tarkastella, miten ihmiset rakentavat sosiaalisen todellisuutensa), on sillä tavoin väljä ja moniaineksinen käsite, että esimerkiksi etnometodologiaa, keskusteluanalyysiä, diskurssianalyysiä jne., on kaikkia mahdollista nimittää konstruktionistiksi. (Suoninen 2001, 377 – 381).

Yksi Garfinkelin etnometodologian pohjalta rakentunut suuntaus on Harvey Sacksin kehittämä jäsenyysskategorisoinnin analyysi tai lyhemmässä muodossa jäsenkategoria-analyysi (Juhila ym. 2012a, 24; Nikander 2010b, 243). Sacks oli myös kiinnostunut arkitodellisuudesta ja siinä tapahtuvasta kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta. Garfinkelin tavoin hänen tutkimuksellinen kiinnostuksensa kohdistui sosiaalisen järjestyksen paikalliseen tuottamiseen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Ruusuvuori 2001, 383). Molempia kiinnosti siis ihmisten toiminnan tutkiminen siitä näkökulmasta, millaisena se ilmenee toiminnan osanottajille itselleen (Juhila ym. 2012a, 24 - 25).

Sacksin tuotanto jaetaan usein kahteen osaan: varhaisempaan jäsenyysskategorisoinnin analyysiin (*membership categorization analysis eli MCA*) ja myöhäisempään keskusteluanalyysiin (*conversation analysis eli CA*). Erona näiden välillä mainittakoon se, että jäsenyysskategorisoinnin analyysiä voidaan soveltaa mihin tahansa puhe- ja tekstiaineistoihin kun taas keskusteluanalyysi vaatii aineistokseen keskustelun. (Mt., 25). Tutkimuksissaan Sacks kiinnostui kategorioiden arkikäytöstä ja siitä, *miten* ihmiset tuottavat tunnistettavia ja kulttuurisesti jaettavia kuvauksia ja kategoriavalintoja (Nikander 2010b, 243). Hän kritisoi sosiaalitieteilijöiden tapoja käyttää vakiintuneita arkikielen kategorioita, kuten ikä tai sukupuoli, ihmisten käyttäytymistä selittävinä tekijöinä niitä problematisoimatta (Ruusuvuori 2001, 293). Sacks halusi luoda työvälineen, jolla voitaisiin löytää säännöt, joita ihmiset käyttävät erilaisia kategorioita valitessaan ja luodessaan kulttuurista järjestystä puheen ja kielen avulla (Nikander 2010b, 243).

Sacksin jäsenyysskategorisoinnin analyysin keskeisiä käsitteitä ovat: kategoria (*category*), kategoriasidonnaiset toiminnot (*category bound activities*), kategoriakokoelma (*collection of categories*), tiimi (*team*), kategoriapari (*standardized relational pair*), jäsenyysskategorisointiväline (*membership categorization device*) ja jäsenyysskategorisoinnin soveltamissäännöt: taloudellisuus-sääntö (*economy rule*), johdonmukaisuus-sääntö (*consistency rule*) ja kuulijan maksiimi (*viewer's maxim*) (Juhila ym. 2012a, 26 – 27).

Kategoria on luokittelun väline (Nikander 2010b, 244). Sacks tarkoittaa kategorioilla ihmistä kuvaavia ilmauksia (Juhila ym. 2012a, 27), jollaisia voivat olla esimerkiksi nainen, maahanmuuttaja, tyttö, kristitty, opiskelija, nuori jne. Jokaista ihmistä voidaan kuvata monella eri kategorialla eli

heillä voi olla jäsenyys useassa eri kategoriassa (mt., 27), mutta tilanteesta riippuen jokin kategoria valikoituu relevantiksi tavaksi kuvata häntä (Nikander 2010b, 244). *Kategoriasidonnainen toiminta* viittaa siihen, että yksittäisen kategorian kuullessamme liitämme siihen kulttuurisesti tyypillisiä toimintoja ja toimintaan liittyviä kategorioita ja odotuksia (mt., 244 – 245).

Saksin kuvailema *jäsenyyskategorisointi-väline* tarkoittaa kokoelmaa kategorioita ja joukkoa sääntöjä, joilla näitä kategorioita sovelletaan (Ruusuvuori 2001, 394). *Kategoriakokoelmia* ovat esimerkiksi nainen ja mies (sukupuoli), protestantti, katolinen ja muslimi (uskontokunta) ja vauva, leikki-ikäinen ja teini (elämänvaihe) Osa kokoelmista on *tiimin* kaltaisia, esimerkiksi äiti, isä, lapsi kuuluaan osana *kokoelmaa/tiimiä* perhe. Kategoriat muodostavat usein myös *pareja*, kuten *mies – nainen* tai *äiti – lapsi*. (Juhila ym. 2012a, 27 – 28; Ruusuvuori 2001, 394). Kokoelmiin kuuluvat ja toisiinsa liittyvät kategoriat positioituvat herkästi hierarkkisesti suhteessa toisiinsa.

Saksin ajattelussa jäsenyyskategorisointi koostuu säännöistä ja periaatteista, jotka ohjaavat ymmärrystämme. *Taloudellisuussääntö* tarkoittaa sitä, että jo yhden kategorian käyttäminen riittää hyväksyttävään kuvaukseen jostakin ihmisestä. *Johdonmukaisuus/yhdenmukaisuus* kuvaa sitä, kuinka yhden ihmisen kuvaus jossakin tilanteessa jotain kategoriaa käyttäen, johdattaa kategorisoimaan muut ihmiset saman kokoelman kategorioiden kautta. *Kuulijan maksimi* viittaa siihen, että ihmistä ja ihmisen toimintoja voidaan kuvata useammalla kuin yhdellä kategorialla ja usein monet toiminat kuullaan kytkettyinä tiettyihin kategorioihin, esimerkkinä itkeminen, vauva, elämänvaihe, jolloin yhdistelmä ”vauva itkee” tuottaa vauvan osana elämänvaihe-kokoelmaa. Näitä erilaisia sääntöjä käytetään selittämään toimintojen keskinäistä järjestystä ja tunnistamaan relevantit kategoriat, joiden avulla kuvataan ja tunnistetaan kategoriasidonnaisia ja tilanteisiin sopivia toimintoja. (Ruusuvuori 2001, 394 – 396).

Kirsi Juhila, Arja Jokinen ja Eero Suoninen (2012b, 45 – 87) käsittelevät ja syventävät kategoria-analyysin soveltamisessa tärkeitä näkökulmia erilaisten nimeämiensä teesien kautta. Heidän mukaansa teesit ohjaavat kategoria-analyysiä etnometodologisen hengen mukaisesti tutkimusaineistojen lukemisen ja jäsentämisen periaatteisiin. Heidän mukaansa *kategoriat ovat kulttuurista tietoa*. Keskiössä on ihmisten keskinäisessä arkisessa toiminnassa läsnä oleva kulttuurinen tietovaranto ja sen käyttö, muokkaaminen ja muodostaminen, valikoiminen, kyseenalaistaminen (kategorisaatio ja partikularisaatio). *Kategoriat ovat myös tekemistä*. Kulttuurisen, kategorioihin kytkeytyvän tiedon tunnistaminen ja kategorioiden käyttäminen ovat ihmisten välisiä vuorovaikutuksellisia tapahtumia. Kategorioita voidaan tutkia kuvaamisen tekemisinä ja tunnistamisina, valintoina ja seurauksellisina tekoina. Juhilan ja kumppaneiden kolmannen teesin mukaan *me kategorisoimme sekä ihmisiä* (itse-

ämme ja muita) että *muista ei-personoituja objekteja* (fyysiset objektit, paikat, yhteiskunnalliset järjestelmät ja rakenteet jne.). (Mt.).

Kategorioiden tutkimuksessa on tärkeää eritellä niihin kytkeytyviä määreitä, sillä Juhilan ja kumppaneiden (mt., 60 - 63) mukaan *oletamme kategorioille täsmentäviä määreitä*. Kategorioiden nähdään kantavan mukanaan kulttuurisia merkityksiä ja vihjeitä mahdollistaen moniin suuntiin avautuvan päättelyn siitä, mitä muita ominaisuuksia, vastuita ja velvollisuuksia tai esimerkiksi motiiveja, taitoja, tietoa ja osaamista tai näiden puuttumista kategoriaan nimettyyn ihmiseen liittyy (Nikander 2010b, 245). Erilaiset *määreet myös vihjaavat kategorioista* (Juhila ym. 2012b, 63 – 69). Sijoittaessa itsemme tai toiset tiettyihin kategorioihin ja valitessamme kuvaustapoja *rakennamme ja tuotamme samalla moraalista järjestystä* (Nikander 2010b, 246; Juhila ym. 2012b, 69 – 74). Juhilan ja kumppaneiden (2012b, 75 – 87) viimeisten teesien mukaan *kategorioita on kaikkialla* ja kategoria-analyysi soveltuu erilaisiin aineistotyyppeihin (institutionaaliset, ei -institutionaaliset, luonnolliset, ei-luonnolliset, puheet, keskustelut ja tekstit). Kaikkia *kategorioita tulee kuitenkin ymmärtää ja tarkastella aina kontekstissaan ja tilannesidonnaisesti*.

4.4.2 Analyysin toteutus

Etnometodologinen viitekehys ja jäsenkategoria-analyysi ovat ohjanneet analyysiani ja tulkintojani, mutta en ole soveltanut niitä tiukan analyttisesti. Kategoria-analyttisen lähestymistavan mukaisesti ymmärrän identiteetin tässä tutkimuksessa eräänlaiseksi jatkuvaksi, arkielämän kielellisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaksi kategoriatyöksi tai toisin sanoen identiteettityöksi. Kun kategorioimme ihmisiä, on kyse identiteettien rakentamisesta eli sen tulkitsemisesta, millainen itse tai joku toinen on (Suoninen 2012, 89). Kuten edellä on kuvattu, kategoriat ovat kulttuurista tietoa. Erilaiset identiteettikategoriat pitävät sisällään kulttuurisia oletuksia ja piirteitä, jotka kytkeytyvät moraalisiin arvostuksiin. Näin identiteettikategoriat eivät ole vain neutraaleja kuvauksia vaan vahvasti sidoksissa oman aikakautensa käsityksiin ja tietoon siitä, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. (Mt., 93 – 94; Antaki & Widdicombe 1998, 3).

Hyödynnän analyysissäni myös Eero Suonisen (2012, 96 – 98) käyttämää Don Zimmermanin (1998, 87 – 106) jakoa mukana kulkevaan (*transportable*), tilanteiseen (*situational*) ja vuorovaikutukselliseen identiteettiin (*discourse*). *Mukana kulkevat identiteetit* viittaavat useimmiten siihen, mitä identiteetillä tarkoitetaan sekä arkipuheessa että tieteellisessä kielenkäytössä. Ne ovat usein ulkoisesti havaittavia, tilanteesta toiseen mukana kulkevia piirteitä, kuten tässä tutkimuksessa tarkastelemani ikä, sukupuoli ja etnisuus. Kiinnostukseni suuntautuu siihen, miten näitä kategorioita käytetään ja miten ne toimivat käytännössä. *Tilanteiset identiteetit* nousevat esiin tietyn tyyppisissä

toiminnoissa, esimerkiksi tässä tutkimuksessa tyttöryhmän osallistujien ja vetäjien erilaiset roolit ryhmätoimintatilanteissa. Toimijat orientoituvat näihin identiteetteihin tilanteen mukaisesti, he enakoivat tietynlaista kanssakäymistä ja toimivat tämän ennakkointinsa mukaisesti. Viimeisimpänä *vuorovaikutukselliset identiteetit* ovat ihmisten vuorovaikutuksessa, vihjeissä, puheessa, kysymyksissä, puolusteluissa ja vastusteluissa jatkuvasti rakentuvia ja muuntuvia vuorovaikutusasetelmia ja asemoitumisia. (Suoninen 2012, 96 – 98; Zimmerman 1998, 90 – 95).

Tarkastelemani ikä, sukupuoli ja etnisyys/kansallisuus ovat vahvoja kategorioita. En ole niinkään kiinnostunut näistä kategorioista itsestään, vaan Suonisen (2012, 96) sanoin, keskeisempää on, millälainen painoarvo näille kategorioille annetaan. Jokainen ihminen voi kuulua ja tulla kuvailluksi usean eri (identiteetti) kategorian kautta (Antaki & Widdicombe 1998, 2). Kategoria-analyysissä on olennaista, mihin henkilöille mahdollisiin identiteetteihin vuorovaikutuksen osapuolet orientoituvat ja millaisia identiteettejä he rakentavat olemassa oleviksi (Suoninen 2012, 129; Antaki & Widdicombe 1998, 2). Tärkeä analyttinen tutkimuskysymys on, *miten* identiteettejä ja kulttuurisia peruskategorioita, kuten ikä, sukupuoli, etnisyys, puhutaan ja tuotetaan esiin ja, miten niitä käytetään (Nikander 2010a, 248; Widdicombe 1998, 191).

Analyysin kannalta olennaista on, että tutkijan omat oletukset kategorioiden käytöstä tulisi sulkeistaa pois (Nikander 2010b, 248). Identiteetti nähdään tutkimukseen osallistuvien ”resurssina” (Widdicombe 1998, 203). Tämä tarkoittaa sitä, että analyysi etenee puhujien tekemiä jäsennyksiä ja jakoja etsien, ei tutkijan ennalta lukkoon lyötyjen merkityssisältöjen kautta. Toisaalta myös tutkijan esittämät kysymykset ovat tutkimusaineiston resurssi, sillä tätä kautta toiset osapuolet saavat vihjeitä, mitä heiltä mahdollisesti odotetaan, ja millaisia kategorioita ja muotoiluja keskusteluun kutsutaan, ja kuinka niitä käytetään kysymykseen vastattaessa. (Nikander 2010b, 249, 255 - 256).

Tutkimukseni aineisto on muodostunut tietyssä ajassa ja paikassa, tutkimukseen osallistuvien ja tutkijan (minun) välisessä vuorovaikutuksessa, jossa sekä tutkija ja tutkimukseen osallistuvat käyttävät kulttuuristen merkitysten varantoaan ja yhteistoiminnassa tuottavat arkijärkeilyä ja jäsennyksiä keskustelun aiheena olevista teemoista (mt., 242). Edellä kuvatut vuorovaikutustason neuvoteltavat identiteetit ovat läsnä tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien välissä vuorovaikutuksessa ja analyttisesti tarkasteltuna tilanteiset ja mukana kulkevat identiteetit rakentuvat pitkälti juuri vuorovaikutusidentiteettien kautta (Suoninen 2012, 97 – 98, 129).

Kuten olen tutkimukseni teoreettisissa jäsentelyissä tarkastellut, identiteeteistä ja kategorioista käydään neuvotteluja. Yksilö voi kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa vastustaa tai kieltäytyä vastaanottamasta tarjottua kategoriaa ja määrittelyä ja hän voi valita muita kuvauksen tapoja, hän voi olla hyväksymättä esitettyä kysymystä tai määrittää sen uudelleen, hän voi tasapainoilla rinnakkaisten

kategorioiden välillä ja annostella sitä tasoa, millä avaa tiettyjä kategorioita keskusteluissa tai hän voi käyttää monia muita vuorovaikutuksen kanavia, kuten nyökkäyksiä, vihjeitä, katseen suuntia ja puheen sävyjä varioimalla. (Nikander 2010b, 255 – 256; Suoninen 2012, 112 – 121, 130). Tällöin päästään suoraan kulttuuristen kategorioiden neuvottelun ja tilanteisen määrittelyjen tarkastelemiseen (Nikander 2010b, 256).

Aloitin analyysin vaihe vaiheelta, ensin tutustumalla litteroituun aineistoon useamman lukukierroksen kautta. Hyödynsin muun muassa Elizabeth Stokoen (2012) ja Pirjo Nikanderin (2010b) jäsenkategoria-analyysin periaatteita sekä Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen (2012) teosta. Identifioin aineistosta ensin niitä kohtia, joissa (identiteetti)puhe rakentui suoraan sukupuoleen, etnisyyteen, ikään (*mukana kulkevat identiteetit*) liittyvillä kategoriatermeillä, kuten tyttö, nuori, nainen, ulkomaalainen, suomalainen, maahanmuuttaja. Jatkoin analyysin syventämistä rakentamalla kategorioista pareja ja kokoelmia, kiinnittäen huomiota kategoriasidonnaisiin toimintoihin ja puheeseen. Kategorioiden tarkastelu ei ole vain niiden listaamista tai luettelointia, vaan huomion tulee kiinnittyä tehdyn kuvauksen tai kategorisoinnin paikantumiseen (missä tilanteessa se esitetään) sekä kuvauksien ja kategorisoinnin tehtäviin vuorovaikutuksessa (Nikander 2010b, 259; Stokoe 2012, 280). Analyysissä tarkastelin, kuinka puhujat orientoituvat eri kategorioihin ja kuvauksiin, millaisia kategoriasidonnaisia lisämääreitä he antavat niille ja erityisesti, millaisia neuvotteluja he käyvät näistä kategorioista ja kuvauksista; eli kuinka he rakentavat, soveltavat tai vastustavat annettuja kategorioita ja identiteettejä (*vuorovaikutusidentiteetit*) (Stokoe 2012, 280; Suoninen 2012, 90 – 92).

Mielenkiintoinen tarkastelunäkökulma on, kuinka aikakauden kulttuuriset (osittain itsestään selvät) kategoriat vaikuttavat osapuolten ymmärrykseen ja kategorisoinnin tapoihin (Suoninen 2012, 91 – 92). Jäsenkategoria-analyysi voi toimia metodologisena linkkinä demografisten kategorioiden ja rakenteellisten makrotason tarkastelujen sekä tilanteisen mikrokontekstin välillä (Nikander 2010b, 263). Toisaalta analyysi tulisi fokusoida sille tasolle, missä aineisto rakentuu. Näin ollen on aina harkittava, missä määrin analyysiä on mielekästä siirtää yksityiskohtaisesta tarkastelusta yleiselle kulttuuriselle tasolle. (Suoninen 2012, 107). Analyysini fokus on Tyttöjen Talon arkisissa ja institutionaalisissa, siinä hetkessä tapahtuneissa kohtaamisissa. Analyysissäni tarkastelen miten, tutkimuksen osapuolet rakentavat identiteettiä ja neuvottelevat identiteeteistä ja, kuinka ikää, sukupuolta, etnisyyttä tuotetaan ja puhutaan esiin. Analyysissäni käyn jatkuvaa vuoropuhelua aiemman tutkimuksen kanssa (mm. Haikkola 2010; Oksanen 2010; Huttunen 2004).

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja validiteetti

Erilaiset eettiset kysymykset ja lähtökohdat ovat keskeisiä etnografisessa tutkimuksessa ja erityisesti omassa tutkimuksessani, joka on toteutettu nuorten parissa. Tutkija tekee tutkimustaan kentällä, on läsnä, vaikuttaa osaltaan tutkimuskohteeseensa ja käyttäen tutkimuksessaan hyväkseen toisten ihmisten elämää. (Gordon ym. 2007, 61). Jo aiemmin kuvaamani huomiot erilaisista valtapositioista sekä materiaalisista ja sosiaalisista eroista tutkijan ja tutkittavien välillä ovat keskeisiä tutkimuseettisiä tekijöitä (Tolonen & Palmu 2007, 104 – 112).

Hammersley ja Atkinson (1995, 264 - 273) nostavat esille etnografisen tutkimuksen eettisistä kysymyksistä yhtenä keskeisimpänä tutkimukseen osallistuvien suostumuksen, joka perustuu perusteelliseen ja tarkkaan informointiin tutkimuksesta. Tutkimuksen ja ryhmätoiminnan käynnistyessä olen kertonut avoimesti kaikille osallistujille ryhmän tarkoituksesta ja sen kestosta, tutkimuksestani, luottamuksellisuudesta ja omasta roolistani tutkijana, sosiaalityön opiskelijana ja toisaalta vapaaehtoistyöntekijänä. Avoimuus ja luottamuksellisuus ovat olleet minulle tärkeitä tutkimustani ohjaavia periaatteita. Nuorisotutkimuksessa eettisesti kestävä tutkimuksen kulmakivenä pidetään usein luottamuksellisen suhteen luomista nuorten ja aikuisen tutkijan välille (Vehkalahti ym. 2010, 16).

Tutkimukseen osallistuminen on perustunut vapaaehtoisuuteen ja olen kertonut myös mahdollisuudesta jättäytyä pois tutkimuksesta. Olen pyytänyt kirjalliset suostumukset kaikilta tytöiltä ja alaikäisten tyttöjen vanhemmilta (Liite 3). Tämän lisäksi olen pyytänyt suostumuksen (myös Tyttöjen Talolta) siihen, että anonymisoidut ja litteroidut aineistot ovat GENESO -tutkimushankkeen käytävissä. Olen painottanut tyttöjen omaa suostumusta, sillä ajattelen, että nuoret ovat aktiivisia toimijoita ja voivat itse päättää omasta osallisuudestaan (kts. mt., 14 – 17). Nuorten ikäjakauma ryhmässä oli 13–19 -vuotta, joten halusin toisaalta myös varmistaa, että vanhemmat hyväksyvät erityisesti nuorempien kohdalla osallistumisen tutkimukseen. Tiedote ja lupahakemukset lähtivät tyttöjen mukana kotiin. Kukaan nuorista ei suhtautunut ajatukseen kielteisesti (vrt. Raevaara 2010, 89 - 90), mutta ehkä he eivät pitäneet sitä myöskään kovin tärkeänä. Sain kysellä lupahakemusten perään muutamaan kertaan ennen kuin ne palautuivat minulle. Pohdin toisaalta Vehkalahtien ym. (2010, 14 – 17) mukaisesti, onko tämän tyyppinen lupahakemusten pyytäminen osin ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että tytöt nähdään täysivaltaisina subjekteina ja he saisivat päättää asiasta itse.

Tutkimukseni myöhemmissä vaiheissa olen miettinyt, olisiko minun pitänyt vielä enemmän tuoda esille tutkijan rooliani avoimissa tilanteissa, joissa seurasin talon toimintaa osallistuvan havainnoinnin keinoin. Hammersleyn ja Atkinsonin (1995, 264 – 265) mukaan tutkittavat saattavat unohtaa ajan kuluessa ja tutkijan tullessa tutuksi, että hän on keräämässä tutkimusaineistoa havainnoimalla kaikkea, mitä kentällä tapahtuu. Tyttöjen Talolla vietti aikaa myös muita tyttöjä, jotka eivät osallis-

tuneet Viola-ryhmään. Liikkuvuus talolla nuorten kesken on suurta, he tulevat ja menevät (ks. myös Raevaara 2010, 89 – 90). Ryhmässäkin saattoi piipahtaa vierailijoita, mutta en ole näissä tilanteissa lähtenyt pyytämään erityisempiä lupia. Tutkimusanalyysissä pitäydyn niissä aineistoissa, joihin minulla on kirjalliset luvat.

Toinen Hammersleyn ja Atkinsonin (mt., 267 – 268) esille nostama asia on tutkittavien yksityisyyden kunnioittaminen. Yksityisyyden ja anonymiteetin vuoksi mietin kerronko, että tutkimus on toteutettu juuri Tampereen Tyttöjen Talolla. Keskustelimme Tyttöjen Talon henkilökunnan ja Kunnialakulttuuri Pirkanmaalla -hankkeen kanssa siitä, että näitä kahta tekijää olisi ollut käytännössä vaikea anonymisoida ja Tyttöjen Talolle sopi se, että tutkimuspaikka julkaistaan. Tästä syystä olen kiinnittänyt vielä tarkemmin huomiota tutkittavien anonymisointiin ja anonymiteetin säilyttämiseen. Tutkimusaineiston säilyttämisessä, jatkoluovuttamisessa ja tarpeettomien aineistojen hävittämisessä olen noudattanut hyvän tutkimuksen toteuttamisen periaatteita.

Tutkimuksessani Viola-ryhmän keskustelut ovat luonteeltaan julkisempia kuin yksilöhaastattelut, koska ryhmätilanteessa mukana on jo useampi henkilö. Ryhmätilanteissa pyrin huomioimaan jokaisen oman tilan tarpeen ja sen, kuinka paljon haluaa ryhmässä keskustella. Ryhmäkeskustelut olivat luottamuksellisia ryhmän sisällä, siinä missä yksilöhaastattelut ovat luottamuksellisia tutkijan ja haastateltavan välillä. Yksilöhaastattelutilanteet ja kohtaamiset olivat sekä kestoaltaan että sisällöltään intensiivisiä. Haastatteluissa tytöt kertoivat hyvinkin henkilökohtaisia ja koskettavia asioita elämästään. Arvostin tyttöjä tästä rohkeudesta, avoimuudesta ja luottamuksesta minua ja tutkimusta kohtaan. Toisaalta mietin, millä oikeudella saan tulla Tyttöjen Talolle ja tyttöjen elämään tutkimukseni ja kysymyksieni kanssa, onko tutkimukseni ja toimintani eettistä, ja mitkä toimintani vaikutukset ovat. Tolonen ja Palmu (2007, 103) kirjoittavat, että haastattelutilanteiden jälkeen tutkijalle voi jäädä joskus hämillinen tai epävarma olo. Mielessä voivat pyöriä monet tunteet, kun tutkija joutuu tasapainottelemaan tutkimussuhteeseen liittyvien erilaisten hyväksikäytön, läheisyyden, vierauden tai intiimiyden tunteiden kanssa.

Tutkijan eettiseen vastuuseen liittyy paitsi sen pohtiminen, mitä voi kysyä, myös sen pohtiminen, mitä voi kirjoittaa julkaistavaksi niin, ettei se tuota vahinkoa tai harmia tutkittaville (mt., 102). Korostin sitä, että tytöt saivat kieltäytyä puheenaiheista, jotka eivät tuntuneet itselle sopivilta. Olen jättänyt sellaista haastatteluaineistoa pois tutkimuksesta, jonka koin olevan enemmän henkilökohtaista keskustelua ja tuen tarvetta. Yhden haastattelun kohdalla huomasin, että tilanne ei ollut enää tutkimuksellinen haastattelutilanne vaan olin tilanteessa yhtenä Tyttöjen Talon aikuisena kuuntele-
massa ja tukemassa nuorta vaikean asian parissa. Olen keskustellut kaikkien nuorten kanssa jälkikäteen siitä, millaisia kokemuksia ja tunteita heille on jäänyt näistä tapaamisista. Vaikka olimme muu-

tamien tyttöjen kanssa keskustelleet hyvinkin henkilökohtaisista asioista, he pitivät näitä keskusteluja antoisina. Minulle oli eettisesti tärkeää, että tutkimusaineiston keräämisen jälkeen olin läsnä Tyttöjen Talolla syyskauden päättymiseen saakka, mikäli tytöt halusivat nähdä tai puhua tutkimuksen aikana nousseista asioista. He saivat myös halutessaan lukea jo litteroituja keskusteluja.

Näiden sitoumusten kautta olen pyrkinyt toteuttamaan tutkimukseni mahdollisimman eettisesti ja noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen toteutuksessa ja arvioinnissa keskeisiä kriteerejä ovat tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys (Hirsjärvi ym. 2009, 23, 231). Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta olen pyrkinyt avaamaan omaa rooliani tai paremminkin roolejani tutkimusprosessissa, avaamaan ja perustelemaan tekemiäni valintoja sekä kuvaamaan tutkimuskenttää ja tutkijan ja tutkittavien välisiä suhteita. Etnografisessa tutkimuksessa tutkija on mukana kentällä, mutta kenttä ja aineisto ovat myös mukana tutkijan kokemuksissa ja pään sisällä (Rantala 2006, 264; Hakala & Hynninen 2007, 214). Olen pyrkinyt olemaan havainnoissani ja tulkinnoissa kriittinen, pohtimaan ja purkamaan omaa tietämistäni ja omia ennakkokäsityksiäni sekä niiden mahdollisia vaikutuksia.

Tutkimustieto rakentuu moniäänisesti yhdessä tutkimukseen osallistuvien kanssa, mutta nuorten kertomukset ja kokemukset ovat sanallistuneet minun ymmärrykseni ja tulkintojeni kautta sidottuna tiettyyn aikaan ja paikkaan. Etnografisen kentän moniäänisyys, sekamelska ja kohtaamisten sattumanvaraisuus saa tutkijan konkreettisesti havaitsemaan, ettei ole vain yhtä ainoaa oikeaa totuutta ja tarinaa. (Hakala & Hynninen 2007, 211). Keskeistä on kuuntelemisen taito (mt., 211) ja halu ymmärtää (Rantala 2006, 269).

Olen toteuttanut tutkimukseni sitoutuneesti ja pitkäjänteisesti. Olen halunnut tutustua tutkimusympäristööni ja oppia ymmärtämään sen erilaisia ominaispiirteitä. Olen hyödyntänyt erilaisia tutkimusmenetelmiä (menetelmätriangulaatio), joiden huolellinen käyttö lisää etnografisen tutkimuksen luotettavuutta (Rantala 2006, 271; Hirsjärvi ym. 2009, 233). Tutkimuksen analyysin ja tulosten osalta tulee huomioida, etteivät tulokset ole suoraan siirrettävissä toiseen kontekstiin (Rantala 2006, 273) eikä tutkimus ole sellaisenaan toistettavissa samalla tavalla (reliaabelius). Yleistettävyyden kannalta tulee huomioida tutkimuksen vahva tapauskohtainen rakentuneisuus, tilanteisuus ja aineiston pieni koko. Kaikille tutkimuksen nuorille Tyttöjen Talo oli paikkana ja toimintana tuttu, joten tavoitin jo aktiivisesti toiminnassa mukana olevia nuoria, en niitä nuoria, joille Tyttöjen Talon toiminta olisi uutta tai nuoria, joille talolle tuleminen tuntuu syystä tai toisesta vaikealta.

Tärkeänä tutkimuksen etiikkaan ja luotettavuuteen liittyvänä asiana näen, tutkijan vastuun omasta työstään. Katariina Hakala ja Pirkko Hynninen (2007, 215) kirjoittavatkin, että: ”etnografian tiedoksi kirjoittama tarina on aina lopulta hänen oma tarinansa, versionsa, josta hän on vastuussa”.

5 MUUNTUVAT JA MONINAISET IDENTITEETIT

Tässä luvussa syvennyn kuvaamaan, miten tutkimukseni nuoret neuvottelevat monikulttuurisista identiteeteistä ja millaisia kuvauksia ja jäsenyyksiä he puheen ja kielen kautta tuottavat. Ikä, sukupuoli sekä etninen ja kulttuurinen tausta muodostuvat aineistossa merkittäviksi tekijöiksi identiteettineuvotteluissa, mutta näitä identiteettikategorioita tuotetaan, neuvotellaan ja haastetaan monin eri tavoin suhteessa monipaikkaisuuteen ja monipaikkaisiin ihmissuhteisiin, perheeseen, ystäviin ja arjen ympäristöihin. Kuvaan ensin nuorten elämää määrittäviä transnationaaleja ja translokaaleja ihmissuhteita. Tämän jälkeen kuvaan, miten nuoruus, tyttöys ja naiseus kietoutuvat yhteen, kuinka sukupuolta tuotetaan ja miten tytöt neuvottelevat sukupuolirooleista ja odotuksista. Tästä siirryn niihin monitasoisii neuvotteluihin, joita käydään suhteessa suomalaisuuteen, erilaisuuteen sekä syrjiviin ja rasistisiin käytäntöihin. Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys näyttäytyvät myös perheissä ja sukupolvien välisinä neuvotteluina. Lopuksi paikannan vielä nuorten vertais- ja ystävyys-suhteiden merkitystä sekä tulevaisuuden haaveita ja tavoitteita, erityisesti koulutuksen näkökulmasta.

Olen ottanut analyysiosan alalukuihin mukaan lainauksia haastatteluista. Olen anonymisoinut haastateltavat litterointivaiheessa käyttäen aakkosia. Kunkin lainauksen edessä on merkintä H (=haastateltava) ja henkilöä tarkoittava kirjain. Aineistoesimerkit koostuvat nuorten kertomuksista ja kommenteista, joita olen luettavuuden helpottamiseksi tuonut yhteen eri osista aineistoa. Erityisesti ryhmäkeskustelut muodostivat niin moniäänisen kokonaisuuden, että pyrin löytämään ja esittämään kunkin nuoren kommentit jäseneltyinä kokonaisuuksina.

5.1 Identiteetit ja ihmiset liikkeessä

Tutkimukseeni osallistuneille nuorille oli yhteistä monenlaiset suhteet paikkoihin, ihmisiin ja sosiaalisiin verkostoihin niin Suomessa kuin Suomen ulkopuolella. Osa nuorista oli syntynyt Suomessa tai asunut täällä jo pidempään. Osalla nuorista muuttoreitti oli vienyt maasta toiseen jo ennen Suomeen tuloa ja he kuvasivat asumista, kiinnittymistä ja muistoja monesta maasta. Suurin osa nuorista oli asunut Suomessa puolestatoista vuodesta kuuteen vuoteen. Nuorten elämäntarinat piirtävätkin kuvaa transnationaalien suhteiden maailmasta, jossa arkea jäsentävät sosiaaliset verkostot ulottuvat yli kansallisvaltioiden rajojen ja paikallisten yhteisöjen (Huttunen 2004, 150; ks. myös Honkasalo 2011b, 134 - 137). Niilläkin nuorilla, jotka olivat syntyneet täällä tai asuneet täällä jo pidempään, oli jonkinlainen suhde paikkoihin ja ihmisiin Suomen ulkopuolella.

Jäsennän nuorten kuvaamia sosiaalisia suhteita ja verkostoja juuri transnationaalien käsitteen kautta, jonka näen Laura Huttusen, Olli Löytyn ja Anna Rastaan (2005, 33; ks. myös Huttunen 2004, 138) tavoin väljempänä kuvauksena näistä suhteista. Toinen, diasporan käsite on myös läheinen transna-

tionaalin käsitteelle, viitaten vahvemmin siihen, että lähtömaa toimii ryhmien symbolisena keskuksena, johon erilainen toiminta suuntautuu tuottaen keskuksen ympärille organisoituvan sosiaalisen ympäristön. Tyttöjen puheissa näitä erilaisia keskuksia ja paikkoja on useampi ja perhekartta levittäytyy eri puolille maailmaa (ks. myös Huttunen 2004, 138). Yksi tytöistä kuvaa myös yhteydenpidon katkeamista lähtömaassa asuviin sukulaisiin. Osa nuorista on vierailut lähtömaissa Suomeen tuloon jälkeenkin ja osa taas ei. Ylirajaisten perhesiteiden ja verkostojen ylläpitäminen vaatii perheiltä myös rahallisia resursseja, eikä kaikilla ole siihen varaa (Honkasalo 2011b, 135).

Tutkimukseni nuoret ja heidän perheensä olivat muuttaneet Suomeen erilaisista syistä. Muuttosyy nousi keskusteluissa esille erityisesti niissä tapauksissa, joissa perhe oli joutunut muuttamaan, jopa useampaankin kertaan, sodan ja turvattomuuden vuoksi. Sota ja turvattomuus muodostivat painavat syyt sille, miksi on täytynyt lähteä (ks. myös Huttunen 2004, 144). Yksi nuorista kuvaa syitä lähdölle sekä lähtömaan historiaa ja sosiaalista ja poliittista tilannetta:

HI: *"...meidän sota perustuu siihen, että jotakin ihmisiä vainotaan ja vihataan. Just siirtomaa-ajalta... Et niin ku vihollisheimoja pakotettiin asuu samassa maassa ja sit niin ku sitä kautta on syntynyt se...viha...joka jatkuu vielä nykypäivääinkin".*

Haastattelun nuori kertoo olleensa vielä pieni, kun perhe on joutunut jättämään kotimaansa, mutta kokemus siitä on rakentunut perheen kertomusten ja muistojen kautta. Paikaltaan siirtymiset ja muuttoliikkeet eivät näin ole vain elettyjä ruumiillisia kokemuksia, vaan ne ovat myös sukupolvien välittämiä kertomuksia aiemmista historioista ja siirtymisistä (Ahmed 2000, 90). Haastattelun nuori kuvaa edelleen niitä ristiriitaisia tunteita, joita aihe herättää, kun kysyn, seuraako hän uutisointia liittyen perheen lähtömaan tilanteeseen.

HI: *"Mä en pysty kattoo niitä, koska mulle tulee niin huono omatunto, kun mä oon täällä ite turvassa ja kaikki muut niin ku kärsii,... jotenki mä en vaan kestä sitä".*

Sari: *"Aivan. Tuntuuko susta, sillä tavalla niin ku syyllisyyttä, että sä oot turvassa ja ne ei, mutta toisaalta, tunnetko kiitollisuutta, että olet turvassa? Onko se vähän ristiriitainen?"*

HI: *"Joo, mulla on siis ristiriitainen... okei, mun pitäis olla ilonen, koska mä oon turvassa, mutta toisaalta, kun monet eivät ole... että, mitä mä oon tehny, et mä ansaitsisin tällaisen elämän".*

Edeltävä puhe kuvaa osaltaan uutisten henkilökohtaista ulottuvuutta (Nikunen 2012, 161 – 162). Haastateltavalle kotimaan tilanne näyttäytyi edelleen niin kipeänä, ettei hän halunnut seurata tapahtumia uutisista¹⁵.

¹⁵ Kaarina Nikusen (2012, 161 – 162) tutkimuksessa nuorten nähtiin seuraavan tiiviisti lähtömaan poliittista tilannetta ja tapahtumia. Toisaalta Honkasalo (2011b, 135) kirjoittaa, että ylirajaisten verkostojen ylläpitäminen ei tarkoita välttämättä sitä, että nuoret aktiivisesti seuraisivat toisen kotimaansa tilannetta esimerkiksi television ja lehtien välityksellä.

Nuorten keskusteluissa nousi esille liike ja monipaikkaisuus niin Suomen ulkopuolella kuin Suomen sisällä sekä asuinpaikkakunnan sisällä. Edellä kuvattu transnationaalinen käsite viittaa ennemmin valtioiden rajojen ylittämiseen, kun taas translokaalinen käsite kuvaa paremmin tätä liikkuvuutta Suomen sisällä (Tiainen 2012, 212). Osa nuorista oli asunut Suomessa pienemmällä paikkakunnilla ennen isompaan kaupunkiin muuttoa. Edellä puhunut tyttö kuvaa elävästi ensikosketusta Suomeen ja saapumista pienelle paikkakunnalle.

HI: *”Kun mä tulin Suomeen, niin en mä tiennyt yhtään mitään Suomesta. Kyl mä oon jotain, niin ku pari juttua kuullut, mutta sellaseksi paikaksi, mihin mä tulin niin ku asettumaan tai asumaan pitkäksi aikaa... et olisin tarvinnut paljon enemmän infoa ja sitten päättänyt vasta haluunko mä oikeesti tänne. Mä, luulin et tää on jotenki tosi hieno paikka, paratiisi... jonkinlainen paratiisi. Mut mä olin ällikällä lyöty, kun mä tulin tänne. Et ku me muutettiin, mentii suoraan sinne paikkaan... sekin on sellanen pieni kylä”.*

Muutto pikkupaikkakunnalta tai pienemmästä kaupungista suurempaan näyttäytyi merkityksellisenä, sillä nuoret kokivat, että pienemmällä paikkakunnalla ei ole oikein totuttu maahanmuuttajiin. Kaupunkina Tampere näyttäytyi paikkana, jossa maahanmuuttajia on enemmän ja heihin on jo totuttu. Juuri ”tottumus” oli se sana, jota nuoret käyttivät puheessaan paljon. Toisaalta suhteessa Helsinkiin myös Tampere koettiin pienenä paikkana ja osa nuorista mietti, että haluaisi asua Helsingissä tulevaisuudessa. Myös Lotta Haikkola (2010, 226) kuvaa omassa tutkimuksessaan, kuinka merkittävä tapahtuma muutto pikkupaikkakunnalta Helsinkiin oli tutkittavalle henkilölle. Monietnisessä ympäristössä ei erottunut niin helposti maahanmuuttotautaisena ja ihonväritään erilaisena. Tutkimuksessani yksi tytöistä toteaaakin, että:

HA: *”Helsingissä on tosi paljon tummaihoisia, täällä (Tampere) on ihan vähän. Mä meen isona Helsinkiin”.*

Toisaalta edellä pienelle paikkakunnalle muuttoa kuvannut tyttö kertoo myös tutustuneensa siellä parin kolmen vuoden aikana moniin ihmisiin ja suomalaisiin, ”jotka ei ollu tyyliin koskaan nähnyt ketään mustaa ihmistä”. He olivat tutustuneet ja oppineet tuntemaan toisiaan ja sitä, että maailmassa on erilaisia ihmisiä. Hän myös kertoi pitävänsä edelleen yhteyttä tuttavaverkostoihinsa siellä.

Eräänlainen ”liike” ja liikkeessä olominen kuvastaa hyvin nuorten elämäntilanteita. Osalla heistä oli myös useampia muuttoa nykyisen asuinpaikan sisällä koulujen ja elinpiirien vaihtoihin. Nuorten puheessa korostuivat asuinalueen, koulujen ja kaveripiirien merkitykset. Kuten Haikkolan (2010, 223) tutkimuksessa, koulujen vaihtaminen ja muutot herättivät monenlaisia tunteita, esimerkiksi uuteen kouluun meneminen toi mukanaan jännitystä. Siirtymät näyttäytyivät osalle tytöistä positiivisina kokemuksina, mutta yksi tytöistä kuvaa myös siirtymiseen liittyviä jännitteitä ja sen mukanaan tuomia ikäviä kokemuksia:

HG: *"Oliks se nyt sitten yläasteella... silloin kun mä vaihdoin sitä koulua... silloin se varmaan alko... kun mua ei kiusattu siellä, sit se tavallaan alko siellä toisessa koulussa..."*

Sari: *"Tarkotatko, että sit kun sä vaihoit koulua niin sua ruettiin sit kiusaamaan siellä?"*

HG: *"Joo"*

Tutkimukseni nuoret rakentavat puheessaan identiteettiä suhteessa monipaikkaiseen elämänhistoriaan sekä ihmissuhteisiin ja verkostoihin Suomessa ja Suomen ulkopuolella. Myös Haikkolan (2010, 223 – 226) tutkimuksessa valtioiden rajat ylittävät sidokset muissa maissa asuviin perheenjäseniin ja ystäviin muokkaavat tutkittavien ymmärrystä itsestä. Osalla tutkimukseni nuorista perhe oli asunut ennen Suomeen tuloa erillään, esimerkiksi vanhemmat tai toinen vanhemmista oli saapunut Suomeen jo aikaisemmin sukulaisten pitäessä huolta heistä tällä välin. Nämä nuoret kuvasivat Suomeen tuloa hyväksi asiaksi, koska pääsivät jälleen vanhempiensa luokse, mutta toisaalta he joutuivat hyvästelemään lähtömaahan jäävät sukulaiset ja perheenjäsenet. Osalla nuorista oli myös sisarusia toisissa maissa, mutta suurimmalla osalla niin sanottu ”ydinperhe” oli saapunut Suomeen. Paikkakuntamuuttojen kautta perheet olivat levittäytyneet myös Suomen sisällä.

Tatiana Tiaynen (2012, 223 - 224) kirjoittaa transnationaaleista perheistä muuntuvina ja moninaisina. Hänen tutkimuksessaan inkerinsuomalainen transnationaali perhe luo moniarvoisen tilan neuvotteluille kuulumisesta erilaisiin paikkoihin, neuvostoyhteiskuntaan, Venäjään, Inkeriin ja Suomeen. Vastaavalla tavalla tutkimukseni nuoret kertovat toisaalla asuvista perheenjäsenistä ja elämäntapahtumista toisaalla. Nämä suhteet voivat olla niin materiaalisia ja konkreettisia, tai sitten mentaalisia ja symbolisia avaten perspektiiviä yli nykyisen asuinmaan rajojen (Huttunen 2004, 150). Yksi tytöistä kertoo toiveestaan matkustaa serkkunsa häihin. Hän ei ole päässyt käymään sukulaistensa luona Suomeen tulonsa jälkeen ja on nähnyt serkkunsa tyttöystävän vain Facebookin kautta. Medialla nähdäänkin olevan merkittävä sosiaalisia suhteita ylläpitävä merkitys, kun suku, perhe ja ystävät ovat hajaantuneet eri puolille maailmaa (Nikunen 2012, 172). Yhteyttä sukulaisiin ja ystäviin on mahdollista pitää esimerkiksi puheluiden, Skype ja Facebookin välityksellä.

Myös kieli ja kielten rikkaus nousi tutkimuksessani hyvin esille. Kieli toimii osaltaan paikantamisen välineenä: ”Se asemoi ihmisen tiettyyn kielikartan osaan: hän ”kuuluu” johonkin tiettyyn kieliyhteisöön (Hall 2003a, 90). Monet tutkimukseni nuorista puhuivat useampaa kieltä, suomen kieli mukaan lukien. Ryhmämme kielikartta koostui ainakin yhdestätoista eri kielestä. Osa nuorista kertoi puhuvansa kotona vanhempien ja sisarusten kanssa omaa äidinkieltään ja kodin ulkopuolella suomea. Yksi tytöistä kertoi puhuvansa sisarustensa kanssa suomea, mutta vanhempien kanssa taas yhteistä äidinkieltä. Suomen kieli koettiin vaikeaksi, mutta kaikki ryhmän nuoret puhuivat ja ymmärsivät suomea varsin hyvin. Yksi tytöistä kertoo kielitaidostaan näin:

HD: *"Mä osaan viis kieltä."*

Sari: *"Eli tosi monta, todella monta."*

HD: *"Mutta täällä ei mitään hyötyä..."*

Sari: *"Eikö? Se on kyllä todella sääli".*

D: *"Yksi niistä kielistä mä oon jo vähän unohtanut ja mä en halua yhtään unohtaa sitä."*

Suomessa ei välttämättä ole niitä ihmisiä, joiden kanssa ylläpitää kielitaitoa. Tytön kuvaama kieli, jonka hän on unohtamassa, on kieli, jonka hän on oppinut kotimaasta lähdettyään toisessa maassa ennen Suomeen tuloa. Kotona he puhuvat kuitenkin omaa äidinkieltään. Tutkimuksessani monet nuoret ovat omaksuneet perheen liikkeessä varsin nopeasti eri kieliä, jotka kiinnittyvät eri paikkoihin ja kieliyhteisöihin.

Useita maahanmuuttoperheitä koskevat tutkimukset nostavat esille sen, että sukupolvella ja maahanmuuttoikäällä on merkitystä sekä oman äidinkielen ylläpitämisessä että uuden kielen oppimisessa (Latomaa & Suni 2010, 167). Nuorten kuvaukset perheissä puhuttavista kielistä on pääpiirteissään yhdenmukainen Sirkku Latomaan ja Minna Sunin (mt., 151, 167 - 171) tutkimuksen kanssa. Heidän mukaansa uusi valtakieli ilmaantuu ensin varsinkin kouluikäisten lasten keskinäiseen kielenkäyttöön ja he tuovat ympäristön kielen myös kotiin. Lähtökohtaisesti yhteiskunta jo odottaakin toisen sukupolven olevan valtakieleen päin suuntautuneempia kuin ensimmäinen sukupolvi on. Näin kuvaavat myös tutkimukseni nuoret, kun he kertovat omaksuneensa vanhempiaan paremmin suomen kielen. Perheessä puhuttavaan kieleen ja kieliin vaikuttavat Latomaan ja Sunin mukaan ratkaisevasti vanhempien asenteet sekä yhteiskunnan harjoittama kieli- ja koulutuspolitiikka. Keskeinen kysymys on, kuinka turvata ja tukea vähemmistökielten asemaa ja perheiden mahdollisuuksia ylläpitää omaa kieltä/kieliä, ja kuinka toisaalta tukea perheitä myös uuden kielen oppimisessa. (Mt.)

Latomaan ja Sunin (mt., 151 – 152, 169 – 171) mukaan toisen sukupolven edustajat eivät mahdu totuttuihin muotteihin ja kategorioihin sen enempää identiteettien, kielivalintojen kuin konkreettisen kielenkäyttönsäkään osalta. He elävät kotona ja kouluissa erilaisissa tilanteissa ja erilaisten valinnanmahdollisuuksien keskellä kuin edeltävä sukupolvi tai maan valtaväestö. Latomaan ja Sunin mukaan pysyvää saattaakin olla lopulta vain liike ja muutos. Liike ja muutos näkyvät tutkimukseni nuorilla sekä siis monipaikkaisuutena ja monikielisyytenä, he ovat suhteessa useampiin maantieteellisiin paikkoihin ja tätä kautta useampiin marginaalia ja keskusta tuottaviin kulttuurisiin ja sosiaalisiin järjestyksiin (Huttunen 2004, 138). Nuoret ammentavat ja hyödyntävät puheessa hybridisesti näitä repertoaareja rakentaessaan kuvausta itsestään ja elämästään (Hall 2003b, 257 – 262) ja identifioidutuminen kiinnittyy monipaikkaiseen elämänhistoriaan, kielenkäyttötilanteisiin ja ylijärjestyksiin (Haikkola 2010, 226). Tätä liikettä kuvaa hausalla tavalla ehkä se, kuinka yksi tutkimuksen

tytöistä kommentoi, kun Tyttöjen Talon työntekijä kertoo asuneensa samassa paikassa yli kaksikymmentä vuotta. Hän kommentoi näin:

HA: *”Kaksikymmentä vuotta... vautsi. Et oo kyllästynyt?”*

5.2 Omaehtoinen tyttöys – mahdollisuudet ja raamit

Tarkastelemani piirteet ja kategoriat, ikä ja sukupuoli ovat Zimmermanin (1998, 87 – 106; ks. myös Benwell & Stokoe 2006, 70) analyttistä tarkastelua hyödyntäen niin sanottuja mukana kulkevia identiteettejä. Ikä ja sukupuoli ovat vahvoja kategorioita siinä mielessä, että ne ovat näkyviä ja ne kulkevat ihmisten mukana arkipäiväisissä toiminnoissa. Kulttuurisesti vahvat kategorisointikäytännöt, jotka koskevat ikä ja sukupuolta, houkuttelevat niiden mukaiseen toimintaan, muta niistä käydään myös neuvotteluja (Suoninen 2012, 112). Tarkastelen, miten tytöt puheen kautta joustavasti rakentavat ja tekevät sukupuolta ja ikää, millaisia painotuksia nämä saavat nuorten puheessa, ja millaisissa tilanteissa ne aktivoituvat (Stokoe 2004, 119 – 121).

5.2.1 Tytöstä naiseksi, nuoruudesta kohti aikuisuutta

Ikä ja sukupuoli ja myös etnisyys saavat merkityksensä ja painotuksensa ja niitä ylläpidetään erilaisissa arkipäivän kohtaamisissa ja vuorovaikutustilanteissa (Stokoe 2004, 119). Nuoret kommentoivat näitä kohtaamisia ja tilanteita koulussa, vapaa-ajalla, kaduilla, kaupoissa, busseissa, mediakeskusteluissa sekä viranomaisten ja työntekijien kanssa, vastaavalla tavalla kuin Laura Huttusen (2004, 137) tutkimuksessa. Ikä, sukupuoli ja etnisyys risteävät ja kietoutuvat toisiinsa arjen tilanteissa monin eri tavoin (Oksanen 2010, 246 – 247, 253).

Ikä ja sukupuoli nousevat nuorten puheissa esiin erilaisiin elämänvaiheisiin liittyvänä asiana. Biologisen iän mukainen kategorisointi on yleinen kulttuurinen käytäntö (Suoninen 2012, 112 - 121). Yhteiskunnan tasolla ikää säädellessä osittain esimerkiksi lainsäädännön avulla (Nieminen 2010, 26). Yhden tytön haave liittyikin täysi-ikäisyyden kynnyksellä autokouluun ja ajokortin saamiseen, joka Suomessa on vahvasti sidoksissa 18-vuoden ikään. Nuoret pohtivat sellaisia ikään ja sukupuoleen liittyviä asioita kuin, mitä on aikuisuus, tyttöys ja naiseksi kasvaminen (ks. Honkatukia 1998, 150), miten elämävaiheet etenevät koulutuksesta perheen perustamiseen, mikä on sopiva ikä aloittaa seurustelu ja, mikä on sopiva ikäero seurustelukumppaneiden välillä, minkä ikäisenä on sallittua meikata tai, mikä on sopiva ikäraja elokuvalle, joka sisältää seksi- ja väkivaltakohtauksia.

Erilaiset ikään ja sukupuoleen liittyvät kategoriat ovat vahvasti sidoksissa oman aikakauteemme ja ne sisältävät kulttuurisia oletuksia, jotka taas kytkeytyvät moraalisiin arvostuksiin (Suoninen 2012, 93). Muuntuvat käsitykset nuoruudesta elämänvaiheena johtavat neuvotteluihin nuorten oikeuksista,

vapauksista ja velvollisuuksista (Oksanen 2010, 254). Nämä käsitykset oikeuksista, vapauksista ja velvollisuuksista kuvastuvat myös yhden jo täysi-ikäisen nuoren tytön pohdinnoissa siitä, mitä on olla aikuinen (nainen).

Sari: *"Tuntuuko se, että omaa identiteettiä ja sitä, kuka mä oon... niin hakee vielä?"*

HG: *"Joo... vaikka sehän pitäis olla jo."*

Sari: *"Ei pitäis..."*

HG: *"Kaikki pitäis olla..."*

Ikä, sukupuoli ja naiseksi kasvuun liittyvät odotukset risteävät edellä kuvatun tytön puheessa, kun hän pohdiskelee työkokeilujaksolla kohtaamiaan asioita ja toisaalta peilaa kokemuksiaan suhteessa mediakuvauksiin ja katsomaansa televisiosarjaan *Teiniäidit*. Tyttö pohdiskelee niiden nuorien tilanteita, jotka ovat saaneet lapsia hyvin nuorella iällä.

HG: *"Silleen ne vois olla ihan hyvin munkin ikäsiä, että ei ne niin ku äideiltä näytä. Mutta kyllähän ne sitten, kun on vähän silleen ehostettu, niin kyllähän ne sitten näyttää... Se on hassua, miten aikasin pitää tulla aikuiseksi, tyttöjen pitää tulla aikuiseksi".*

Haastattelun tyttö tasapainoilee omassa elämässään niiden paineiden ja vaatimusten kanssa, joita hän kokee siirryttäessä täysi-ikäisyyteen. Naiseksi kasvuun ja aikuisuuteen ei välttämättä liity mitään selkeää siirtymää, vaan yksilöt etsivät itse neuvottelujen kautta paikkaansa (Oksanen 2010, 247). Täysi-ikäisyys ei merkitse hänelle kokemuksellista aikuisuutta, vaan hän toteaa, että *"en mä tiedä, mikä on aikuinen"*. Ikä lukuina, aikuisuus, näyttäytyy hänelle kategoriana ja elämänvaiheena, jolloin pitäisi jo tietää, mitä haluaa¹⁶. Aikuisuus liittyy myös lapsen saamiseen ja vastuuseen. Tyttö pohtii edelleen sitä, mikä on sopiva ikä saada lapsia. Missä menee nuoruuden ja aikuisuuden raja ja, voiko nuori olla äiti, jos tämä haluaa samalla vielä mennä ja bailata.

Omassa tutkimuksessani nousee esille vastaavan tyyppisiä tekijöitä Saara Oksasen (2010) tutkimuksessa nuorten somalialaistaustaisten parissa. Hänen tutkimuksensa somalitytöt/nuoret naiset määrittävät naiseuttaan, naisen roolia ja paikkoja somalikulttuurin kautta, mutta samalla he myös haastavat ja irrottavat näistä määrittelyistä. Naiseksi tuleminen ja aikuistuminen ei tarkoita perinteistä avioliittoa, lapsia ja vastuuta, vaan haastatteluiden nuoret puhuvat pidentyneen nuoruuden mahdollisuudesta, johon sisältyy muitakin tavoitteita, kuten kouluttautuminen. Nuorten tulevaisuuden haaveet kulkevat sekä omassa tutkimuksessani että Oksasen tutkimuksessa tietyssä järjestyksessä: ensin saatetaan opiskelut loppuun, saadaan työpaikka, itsenäistytään ja kartutetaan elämäkokemusta ja vasta sen jälkeen tulee naimisiin meno ja perheen perustaminen. (Mt., 242 – 248).

¹⁶ Myös Saara Oksasen (2010, 243) tutkimukseen osallistunut nuori kuvaa aikuisuuteen siirtymistä yksilöllisen toimijuuden ja velvollisuuksien kautta.

Sari: ”Mitä sä toivoisit tulevaisuudelta, millaisena sä näät sun elämän muutaman vuoden päästä tai pidemmältä?”

HI: *No mä haluan ensinnäkin kouluttautua johonkin hyvää ammattiin ja reissata ympäri maailmaa auttamassa ihmisiä. Että, mä en halua mitään... sellasta tyhjää elämää... mä haluan sellasen työn, jossa saan ja pystyn toteuttamaan itseäni ja sitä kautta auttamaan muita ihmisiä”*

Samassa tyttö jatkaa toisessa kohtaa:

HI: *”Sellasta se on se elämä siellä (viittaa synnyinmaahansa). Mun on vaikee, tai siis mulle tulee surullinen olo aina kun mä kuulen, että joku serkku on mennyt naimisiin...mun serkku... meni naimisiin 18-vuotiaana...kun hän vois niin ku käydä koulua, että ei se koulumaksu oo niin paljon...mutta hän sitten valitsi mennä naimisiin”.*

5.2.2 Sukupuoli, seksuaalisuus ja sosiaalinen kontrolli

Tutkimuksessani tytöt rakentavat, tuottavat ja neuvottelevat tyttöyttä ja naiseutta toisaalta suhteessa omaan kulttuuriseen taustaan ja toisaalta Suomessa vallitseviin kulttuurisiin käsityksiin naiseudesta ja feminiinisyydestä (ks. myös Oksanen 2010, 246). Samanaikaisesti he hyödyntävät, kyseenalaistavat ja tuottavat näitä molempia järjestyksiä. Puheen kautta tytöt rakentavat omaa sukupuolista identiteettiä. Samalla he rakentavat kuvaa suomalaisesta työstä ja naisesta sekä naisen asemasta Suomessa sekä myös toisenlaisista tyttöyden ja naiseuden jäsennyksistä.

HI: *”..Mutta onhan Suomi kieltämättä monissa asioissa tasa-arvoon liittyen edelläkävijä maailmassa ja täällä on jopa ollut naispresidentti... Kaikki niin ku miehet, keiden kaa me tultiin Suomeen, veljet ja kaverit, oli et tää on naisvaltaisen maa... täällä miehiä syrjitään (naurua). Käsittämätöntä... joskus musta vaan tuntuu, ettei ne kestä sitä, että naisillakin on sananvaltaa täälläpäin”.*

Haastattelun tyttö tunnistaa miesten ja naisten välillä vaikuttavia eriarvostavia merkityksiä ja käytäntöjä.

HI: *”Meidän kulttuurissa on kans varmaan niin, että jos nainen on ollut esiaviolisessa seksissä, niin se on jotenkin tosi noloo ja häpeällistä hänelle. Varsinkin, jos siitä syntyy lapsi tai siitä sattuu saamaan jonkun Aidsiin vielä... et syytetään sitä naista, ihan niin ku se ois mennyt sinne yksin... Se mies on sitten pelimies ja nainen on joku portto.*

Tyttö kertoo edelleen, että tasa-arvo on hänelle tärkeä asia. Hänen tasa-arvokäsityksensä toisaalta myös haastaa suomalaisen käsityksen tasa-arvosta ja miesten ja naisten rooleista.

HI: *”Mun pitäis saada tuntea itseni kunnioitetuksi ja niin ku ihmisarvoiseksi riippumatta siitä, olenko nainen vai mies. Koska miehillä ja naisilla on erilaisia vahvuuksia ja heikkouksia ja sit molempia tasapainottamalla saadaan se kokonaisuus... Kun me asuttiin siellä (entinen kotimaa) niin se oli tosi erilaista verrattuna tähän... jotenki se yhteiskunta odottaa, et nainen käyttäytyy tietyllä tavalla ja mies käyttäytyy tietyllä tavalla. Siellä se näkyy vielä selvemmin kuin täällä. Täällähän sitä ollaan murtamassa, kaikki sukupuolet olis niin ku tasavertaisia... mä en tiää onks se loppujen lopuksi mitenkään oikein... siirtyminen ns. sukupuolettomuuteen tai sukupuolineutraaliin yhteiskuntaan... se on jotenkin...”.*

Haastattelun tyttö käy monitasoista neuvottelua naiseudesta, naiseuden reunaehdoista ja sukupuolten välisistä rooleista. Kaikki tytöt korostavat kysyttäessä omaa toimijuutta ja mahdollisuutta valita

kysyttäessä esimerkiksi seurustelusta, seksistä, elämän valinnoista tai pukeutumisesta. He käyttävät usein sanaa ”oma valinta”. Painokkaimmin asian ilmaisee edelläkin puhunut tyttö:

HI: *”Se on mun ruumis ja mä päätän siitä sillä tavalla, että mä saan itse päättää, koska mä meen parisuh-teeseen ja, koska mä alan harrastaa seksiä. Mä oon vielä neitsyt ja se on mun oma päätös. Ja, koska mä en tee samalla tavalla kuin muut tekee, niin se ei tee musta yhtään tyhempää tai sellasta tylsempää kuin muut. Mä oon vaan tällanen, mä oon erilainen ja kaikkien pitää niin ku hyväksyä se”.*

”Erilainen kuin muut”, pohdin viittaako tyttö tällä yleisesti tyttöihin vai suomalaisiin tyttöihin jol-lain tavalla seksuaalisesti aktiivisempina. Suoria viittauksia suomalaisiin tyttöihin on nuorten pu-heissa varsin vähän. Yksi tytöistä mainitsee, että suomalaiset tytöt ovat vähän ”pissiksiä” ja ”ne tykkää koko ajan käydä kaupassa ostamassa uusia vaatteita”. Tyttöjen puheissa piirtyy kriittisyys suomalaista yhteiskuntaa ja laajemmin länsimaita läpileikkaavaa ruumiillisuutta ja yliseksualisoi-tumista kohtaan (Honkasalo & Souto 2008, 125 - 126; Näre 2008, 544). Tytöt tunnistavat seksuaa-listen kuvastojen ja merkitysten läpitunkevan muun muassa erilaisten medioiden kautta. Tytöt kommentoivat muun muassa näin:

HG: *”Suomessa saa juosta alasti (kadulla) jos haluaa. Mä luulen, että semmosta ei tehtäs missään tapauk-sessa tämmösessä, ainakaan muslimimaassa tai missään Afrikassa tai missään muuallakaan”.*

HD: *”Kun lehteissä joskus tulee niin ku ihan pikkuhoususet tai sitten rintaliiviset... siis se on ihan tyhmää.... Tai sitten telkkarista elokuvia ja näitä nettisivuja... Niitä seksi... nettisivuja, ei saa niin ku lapsia mennä niitä nettisivuja, mutta kuitenkin ne menee... sillon kun vanhemmat ei oo kotona niin lapset on tietokoneella... Että mun mielestä pitäisi... miten voi sanoa... lopettaa ja rajoittaa”.*

HI: *”Siis meidän kulttuurissa yleensäkin naisten minihameiden käyttö on kauheen... koetaan ongelmallise-na...Kyllä mä tunnistan, että pitää olla tiettyä säädyllisyyttä... ei liian lyhyitä mekkoja tai paljastavia puse-roita. Sitä koetaan huonoksi käytökseksi, jos naiset tulee tänne ja rupee käyttää... Joo, ja kyllä miehiltäkin odotetaan niin ku säädyllisyyttä. Esimerkiksi kun mun veli käyttää jotain v-aukkosia paitoja niin äiti huo-mauttelee jotain, että: ”Mitä sä siinä vilauttelet sun rintaa”... Länsimaissa tuntuu, että rajaa ei enää vedetä yhtään missään.. En mä tiä, onko se äärimmäisen vapauttavaa pukeutua tolleen...koen sen jotenkin vie-raaks...halutaan antaa sellanen kuva, että naiset on vapaita ja sellasii...sitä tulee helposti esineellistet-tyä...niitä naisia ja miksei miehiäkin... Mut se on osa tätä modernia vapautta korostavaa maailmaa”.*

Myös Kaarina Nikusen (2012, 166 – 167) tutkimuksessa nuorten puheissa nousi esiin television ja median seksuaalisen kuvaston runsaus.

Naiseuteen, pukeutumiseen ja seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset liittyivät osalla tytöistä myös kysymyksiin uskonnosta. Uskonto, kulttuuri ja ulkonäkö liukuvat toisiinsa. Islamista ja muslimaista puhuminen kiinnittyy usein vahvasti sukupuoleen (Huttunen 2004, 146). En erityisesti nostanut uskontoa keskusteluihin, mutta muutamat tytöt nostivat aiheen esille itselleen merkityksellisenä asiana. Tytöt kertoivat käyttävänsä huivia, mutta muutoin pitävät tavallisia vaatteita, farkkuja yms. Huivi kuuluu heidän uskontoonsa, mutta he korostivat, että huivin käyttö on ”oma valinta”. Esitin tytöille kysymyksen, saavatko he itse päättää pukeutumisestaan, samalla viitaten stereotyyppisiin

käsityksiin musliminaisen asemasta (Nikunen 2012, 164 – 167; Keskinen & Vuori 2012, 20 -24). Tytöt vastustavat tätä tarjottua kategoriaa korostamalla itsenäisyyttä ja omaa valintaa.

Toisaalta toinen tytöistä viittasi oman itsenäisen valinnan ohella taustalla vaikuttaviin käsityksiin siitä, mikä on sopivaa tyttönä ja naisena olemista.

HD: *”Kun me tulleet, niin isä sanoi, että mä en pakota teitä yhtään mihinkään. Te ootte vapaina... koska te tiedätte, mikä on hyvä tai niin ku minkälainen...”*.

Tytön kuvaus viittaa tulkintani mukaan vanhempien harjoittamaan epäsuoraan sosiaalisen kontrolliin, jossa vanhemmat luottavat siihen, että perheen tytär tietää, mikä on sopivaa käytöstä. Siitä, mikä on hyvää ja sopivaa on neuvoteltu jo aiemmin perheen kesken.

Päivi Honkatukian (1998, 242) tutkimuksessa sukupuolispesifi sosiaalinen kontrolli ilmenee (1) ruumiin hahmotuksissa seksuaalisen maineen kautta, (2) hoivan, ihmissuhdesuuntautumisen ja naiseuden yhteen kytkeytymisenä sekä (3) rikollisen käyttäytymisen ja naiseuden yhteensovittamattomuutena. Perinteisesti tyttöjen elämässä korostuvat enemmän hoiva ja vastuullisuus, perinteinen naisihanne ja oman maineen varjeleminen. Intiimi suhde äitiin vahvistaa tätä tietoisuutta ja usein perheissä uusinnetaan sukupuolen mukaista työnjakoa, jossa äiti huolehtii tunnesuhteista isän ollessa etäisempi auktoriteettihahmo. (Mt., 171 – 175). Myös omassa tutkimuksessani tytöt viittaavat usein äitiin läheisempänä vanhempana, jonka kanssa voi keskustella intiimeistäkin asioista. Muutama tytöistä koki keskustelut myös äidin kanssa vaikeiksi. Monilla tytöillä opinnot ja ammatilliset haaveet liittyivät perinteisiin naisvaltaisiin hoiva-alan ammatteihin sairaanhoitaja, lähihoitaja, lastentarhaopettaja ja lääkäri. Yksi tytöistä kuvaa myös tulevaisuutta näin:

HI: *”Ja sit just se... ei mee kaikkien näiden harhatekijöiden mukaan, esimerkiksi ei sekaannu mihinkään huumeisiin tai alkoholiin. Ei ajaudu tavallaan väärään porukkaan...”*.

Honkatukian (mt., 174 – 175) mukaan tytöt suuntautuvat sosiaaliseen kontrolliin sopeutumalla, välttääkseen ristiriitoja esimerkiksi vanhempien kanssa. Tytöt myös tarkkailevat sekä omaa että muiden käyttäytymistä, kuten seuraavassa käy ilmi. Yksi tytöistä kysyi minulta:

HA: *”Mutta hei kato, onks normaalia, että yhdeksänvuotias meikkaa?”*

Sari: *”Niin, nooh... no kyllä varmaan jotkut saattaa, mutta kyllä se aika nuori on vielä yhdeksänvuotias.*

HA: *”Eiks se oo vähän niin ku silleen huono?”*

Nuori jatkaa edelleen kuvausta, kuinka koulussa tyttöjen keskuudessa neuvotellaan siitä, milloin saa meikata ja, mikä on sopiva määrä meikkiä, ettei *”sana ala leviää”*. Haastattelun nuorelle sopiva ikä tuntuu olevan kaksitoista – kolmetoista vuotta, vastaava ikä nousi esiin myös Honkatukian (1998, 157) tutkimuksessa. Nuoren tytön kuvaus ja myös oma vastaukseni heijastelevat naisellisyyteen liittyviä rajankäyntikysymyksiä: naisen ei tulisi liikaa erottua tai ärsyttää, ettei *”sana ala levi-*

ään”¹⁷. Meikkaus on ollut länsimaaisissa yhteiskunnissa yksi selkeästi sukupuolisidonnainen käytäntö ja tämän tyyppinen keskustelu tuottaa ja uusintaa käsityksiä naiseudesta ja feminiinisyydestä (mt., 156 - 157). Meikkaamiseen sisältyy siis sekä ikään ja sukupuoleen liittyviä neuvotteluja siitä, missä menee lapsuuden ja nuoruuden sekä toisaalta myös tyttöyteen ja naiseuteen liittyvät rajat.

Tytöt eivät kuitenkaan vain sopeudu vaan myös aktiivisesti neuvottelevat, laventavat ja haastavat käsityksiä naiseudesta. Siihen, miten tytöt suhtautuvat ja suuntautuvat sosiaaliseen kontrolliin, vaikuttavat sukupuolen ohella myös muut elämää määrittävät tekijät, kuten sosiaalinen ja etninen tausta, ikävaihe, asuinalue sekä seksuaalinen suuntautuminen (mt., 175). Esimerkiksi seuraavassa tytöt neuvottelevat oman uskonnon ja siihen liittyvien kulttuuristen merkitysten sisällä naiseuden eri ehdoista ja määrittelyistä. Tyttöjen puhe kuvastaa niitä moninaisia eroja, joita islamin ja muslimiväestöjen keskuudessa on löydettävissä ja miten niistä neuvotellaan eri tilanteissa.

HA: ”*Me ei käytetä kato meiän maassa farkkuja, kato ku me ollaan muslimeja...me ei käytetä...meidän setä suuttuu...niin emme saa käyttää....joka päivä hameet ja sitten vielä mekko, joka on vähän silleen iso*”.

Sari: ”*Mutta susta tuntuu nyt kivemmalta, kun sä sanoit, ettet tykänny kotimaassa niistä vaatteista?*”

HA: ”*Mä vihasin niitä*”.

Sari: ”*Jos sä menisit käymään sun kotimaassa, niin sun pitäis laittaa..?*”

HA: ”*Jep, mutta onneks mulla on talo Suomessa...saa olla...*

HD: ”*Että se ei oo mikään pakollista, et sun pitäis käyttää... farkut tai sitten hame...oma valinta. Se riippuu kulttuuristakin, kun somalialaiset kaikki laittaa hameita...et se on ihan niin ku niiden kulttuurissa...pitkiä huivia...et peittää...Te ootte varmaan nähny telkkarissa, jossain, että peittää vaan niin ku...näkyä vain silmät. Se on niin ku ihan tyhmä ja siis, että ei saa niin ku tehdä meiän uskonnossa. Se on niin ku epäilyttävä. En tiedä, miks ne tekee... Se on ihan niin ku huono asia, kun mies pakottaa nainen, että pitäisi pukeutua minkälainen mä haluan*”.

Molemmat tytöt rakentavat omaa naiseuttaan neuvottelemalla sukupuoli-identiteetistä, laventaen ja myös vastustaen perinteistä muslimitytön kategoriaa. Toinen tytöistä kertoi olevansa kiinnostunut muodista ja hän seurasi muotia esimerkiksi Instagramissa. Uskonnollisen merkityksen ohella huivi saattoi olla myös muodikas asuste. Toinen tytöistä taas kertoi uskonnon määrittämästä sopivasta käyttäytymisestä ja pukeutumisesta, mutta samalla myös haaveestaan olla tanssija tai malli. Hän kertoi kuuntelevansa musiikkia ja katsovansa musiikkivideoita, joista hän otti tanssiin liittyen vaikutteita, harjoitellen liikkeitä kotona peilin edessä tai tanssiryhmässä, jota veti naispuolinen ohjaaja.

¹⁷ Helena Saarikoski (2001) on tutkinut tyttöjen mainetta ja, mitä tarkoittaa ”huonon tytön leima”. Maine liittyy tytön seksuaaliseen maineeseen, mutta maineen voi myös menettää sellaisistakin syistä, joilla on harvemmin tekemistä seksin kanssa (mt., 30 – 31).

Hän kertoi minulle, että poikien edessä ei saa tanssia (ks. Honkasalo 2011b, 165), mutta Tyttöjen Talolla tytöt esittivät välillä rohkeitakin poseerauksia ja tanssiliikkeitä.

Sekä Honkatukian (1998, 161 – 162, 174) ja Honkasalon (2011b, 161 – 167) tutkimuksissa tytöt neuvottelevat sopivuuden rajoista koskien ruumiillisuutta ja seksuaalisuutta. Tytöt saavat irrotella turvallisissa tilanteissa ja välillä he myös saattavat ottaa tietoisia riskejä. Honkasalon tutkimuksessa tyttöryhmän venäläistaustaiset tytöt pohtivat tanssiesityksen puvustoa, napatanssityyppinen asuste, muslimityttöjen kannalta, ”perseen pyörytyksen ja huivin käytön ei nähty sopivan yhteen”. Tyttöjen välisessä neuvottelussa merkillepantavaa oli se, että nimenomaan muslimitytöt pitivät kiinni esityksen rohkeiksi tulkituista pukuvalinnoista. Heidän mielestään huivin voisi koristella samanlaisilla kimalteilla kuin muukin asukokonaisuus jne. (Honkasalo 2011b, 162).

Kaupallinen nuorisokulttuuri ja media viestittävät ulkonäön tärkeyttä tytöille ja naisille (Honkatukia 1998, 158). Yritin kysellä tytöiltä, vaikuttavatko ulkopäin tulevat ulkonäköön liittyvät odotukset ja paineet heihin. Tytöt kyllä tunnistivat erilaiset ja eri maissa vallitsevat kulttuuriset kauneuskäsitykset ja median roolin niiden esiintuomisessa, mutta he eivät silti kokeneet niillä olevan merkittävää vaikutusta heidän elämässään.

HI: ”Siis onhan täällä aika kärjistyneitä käsityksiä niin ku kauneudesta... kaikki pitää olla niin ku photosho-pattua... Meillä on sellanen, että kunhan on terve ja pystyy liikkumaan ja tekemään kaikki, niin sitten on kaunis... on niin ku hyvässä kunnossa... Kauneus on enemmän, miten sä käyttäydyt tai, mitä arvoo sä annat ittelles”.

Kysyin edelleen vaikuttavatko kavereiden mielipiteet:

HI: ”No kyllähän kavereilla on jotain mielipiteitä siitä, mikä näyttää hyvältä ja, miltä naisen pitäis niin ku näyttää. Mutta mä en siitä välitä, mä oon aika itsepäinen ihminen”.

Tyttöjen keskustelivat kauneusihanteista näin:

HD: ”Mulle ei haittaa, jos joku on lihava tai tosi laiha... mulle ei haittaa ja mä en esimerkki käyttäydy sen kanssa huonosti... Mä en tykkää olla lihava, mutta sitten normikokonen... eikä mikään laiha tai lihava. Ihan keski, ihan keskimäinen”.

.....

HA: ”Kaikki on ihan kauniita”.

Sari: ”Niin lehdissä?” (Huom. katselimme naistenlehtiä).

HA: ”Ei vaan maailmassa”.

Sari: ”Kaikki on kauniita”.

HA: ”Paitsi jotkut (naurua)... varsinkin meidän koulussa, ne on jotain nörttejä...”.

HD: ”Ainakin suomalaiset naiset ja tytöt on kauniita... Niissä on niin kaunis, siis silmänväri esimerkiksi... on tosi kauniita”.

Tulkitsen tyttöjen puhetta naisihanteen ristiriitaisuutta vasten: ulkonäkö on toisaalta tärkeä asia. Siitä puhutaan ja siitä ollaan kiinnostuneita. Toisaalta tärkeää on myös itsenäisyys ja se, ettei yritä miellyttää ketään. (Honkatukia 1998, 158). Tyttöjen puheessa korostuvat vastaavalla tavalla kuin Honkasalon (2011b, 167 – 172) tutkimuksessa tyttöjen oma toimijuus ja omaehtoisuus, kun he neuvottelevat sukupuoli-identiteetistä ja omasta asemasta. Toisaalta Honkasalo muistuttaa, että toimijuutta tulee myös tarkastella aina yhteiskunnallisia rakenteita vasten. Tyttöihin kohdistuvat kulttuuriset ja seksuaaliset odotukset vaikuttavat heidän määrittelyihinsä ja tulkintoihinsa itsestään ja muista.

5.2.3 Vielä sana pojista....

Puheissaan sukupuolesta tytöt piirsivät myös kuvaa pojista. Pojat nousivat keskusteluissa esiin yleensä silloin, kun puhuttiin esimerkiksi koulusta. Muutaman kerran toistui ilmaus siitä, että ”*pojat yleensä tappelevat*”, esimerkiksi välitunnilla.

HI: *”Mä en tiedä... liittyks se siihen poikien luontaseen käyttäytymiseen... että halutaan olla vahvempia ja näytetään muille, et me ollaan vahvempia...”*.

Nämä kuvaukset rakentavat varsin perinteistä kuvaa pojista ja maskuliinisuudesta. Honkasalo (2011b, 79 - 85) kuvaa luonnollistettuja sukupuolieroja nuorisotyön kontekstissa, mutta vastaavia erotteluja voidaan nähdä myös koulumaailmassa (esim. Gordon & Lahelma & Tolonen & Holland 2002). Kyse ei ole sukupuolten luonnollisiin ominaisuuksiin paikannettavista toiminnoista vaan rakenteista, jotka ohjaavat tyttöjen ja poikien toimintaa ja käsityksiä (Honkasalo 2011b, 83). Pojat nähdään usein juuri äänekkäinä ja toiminnallisina, tytöt taas hiljaisina, ahkerina ja sopeutuvina (Gordon ym. 2002, 305 – 322; Honkasalo 2011b, 82).

Tytöt kuvaavat omaa miesihannetta eri tavoin:

HD: *”Suomessa ei niin paljon komeita miehiä”*.

HG: *”Suomalaiset pojat on parempia”*.

Sari: *”Minkä takia?”*

HG: *”En mä tiedä... ehkä ne... mä en tiedä...ne on semmosia niin ku, ettei vaan pelkästään ”sen” perässä. Ulkomaalaiset saattaa olla vähän sellasia, että tota heti sänkyyn vaan ja se oli siinä sitten. Mä en oo koskaan kokenu, että mä haluaisin mitenkään olla niin ku kenenkään semmosen ulkomaalaisen kanssa... ei sillä, että mä olisin mikään rasisti, mut... se ei vaan tunnu omalta”*.

Edellä kuvattu kommentti on siitä mielenkiintoinen, että kyseinen nuori liittää suomalaiseen poikaan ajatuksen siitä, että he arvostavat työssä muutakin kuin vain seksiä, kun taas ulkomaalaiset ovat ”sen” perässä. Hän ei tässä puheessa myöskään suoranaisesti liitä itseään ulkomaalaisen kate-

goriaan, vaan pitkään Suomessa asuneena hän viittaa ”niihin toisiin”. Mietin kuvastaako hänen puheensa yleisemmin niitä, myös Honkasalon (2011b, 176, 196 – 200) esiin nostamia käsityksiä ja keskusteluja, joissa seksuaalisuus ja maskuliinisuus ovat yhteenkietoutuneita niin, että poikien kohdalla ne linkittyvät rasismiin ja rodullistettuihin ennakkoluuloihin. Kun keskustelimme rasismista, tytöt kritisoivat juuri niitä käsityksiä, joissa ulkomaalaiset miehet yhdistettiin raiskauksiin.

Kaikki tytöt kertoivat, että he saavat itse päättää omasta seurustelukumppanistaan¹⁸, vastustaen sitä näkemystä, että he olisivat tässä asiassa uhreja tai muuten passiivisia (ks. mt., 206 – 209). Sillä, mistä maasta kumppani on, ei ollut tytöille niin suurta merkitystä, mutta yhteinen uskonto koettiin erityisen tärkeäksi (ks. Forsberg 2005, 225 – 227). Yhteinen uskonto merkitsi tytöille yhteistä elämäntähtäystä, joka oli heille tärkeä osa parisuhdetta. Myös keskusteluyhteys ja tasa-arvo nähtiin tärkeänä, mutta tasa-arvo nähtiin myös miesten ja naisten erilaisuuden kunnioittamisena ja toisiaan täydentävinä.

5.3 Suomalainen, ulkomaalainen, maailmankansalainen – neuvotteluja ja rajankäyntejä

Nuoret kuvasivat keskusteluissa itseään ja muita monien erilaisten käsitteiden kautta: erilainen, ulkomaalainen, pakolainen, maahanmuuttaja, suomalainen, länsimaistunut ja maailmankansalainen. Suomalaisiin ja ulkomaalaisiin tai maahanmuuttajiin ihmiset jakavan kategorisoinnin sisään rakentuu hienovireinen erontekojen järjestelmä. Erinäköiset, eri sukupuolta olevat ja eri maista tulevat maahanmuuttajat tai monikulttuurisen taustan omaavat oletetaan toisistaan poikkeaviksi, ja nämä toisistaan poikkeavat ominaisuudet tekevät heidät eri tavoin hyväksyttäviksi tai epäilyttäviksi suhteessa suomalaiseen kulttuuriseen ytimeen ja sen jäsenyyteen. Juuri näihin oletettuihin ominaisuuksiin maahanmuuttaja ja monikulttuuristaustaiset ihmiset joutuvat ottamaan kantaa neuvotellessaan jäsenyydestä suomalaisessa arjessa. (Huttunen 2004, 139).

Pohdittaessa ryhmärajoja ja erilaisia kuulumisen muotoja, on tärkeää huomioida, että erottautumiset, rajankäynnit ja mahdolliset rajanylitykset tapahtuvat erilaisissa arkipäivän tilanteissa ja jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa ja kanssakäymisessä (Haikkola 2010, 235). Nuoret kuvaavat erilaisia arkipäivän neuvotteluareenoita, kuten kouluympäristöä koulukavereineen, viranomaiskohtaamisia, julkisia tiloja ja liikkumista kaupungissa, kohtaamisia joukkoliikenteessä, sosiaalisen median kautta tapahtuvaa vuorovaikutusta ja muutoinkin median ja julkisen keskustelun merkitystä representaatioiden luomisessa. Medialla nähtiin olevan suuri rooli erilaisten kuvausten ja merkitysten

¹⁸ Margareta Forsbergin (2005, 222 – 227, 248 – 251) tutkimuksessa vanhempien mielipiteillä nähdään olevan vaikutusta kumppanin valinnassa. Vanhempien mielestä olisi hyvä, jos tyttären kumppani olisi samasta maasta, josta perhe on kotoisin tai ainakin läheisestä kulttuurisesta ja uskonnollisesta piiristä. Toisaalta myös Forsbergin tutkimuksessa nuori voi kokea itse, että hän tekee asiassa lopullisen päätöksen.

luomisessa ja kaikista vilkkainta keskustelua näihin teemoihin liittyen herättikin yhdessä katso-
mamme rasismia käsittelevä elokuva Leijonasydän.

Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, miten tytöt käyttävät sukupuolta ja monikulttuurista taustaansa identiteettineuvotteluissa, ja miten he muodostavat ja määrittelevät omaa suhdettaan ja kuulumistaan erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin. Vastaavalla tavalla kuin Haikkolan (2010, 223) tutkimuksessa, lähes kaikki vastaajat kertoivat kysyttäessä identifioituvansa omaan etnis-kansalliseen ryhmäänsä. Tämän identiteetin vahvuus sai kuitenkin erilaisia painotuksia ja merkityksiä. Itsensä määrittäminen jonkin maalaiseksi tapahtuu sosiaalistumisen ja kasvatuksen kautta sekä edellä kuvattujen arjen neuvottelujen tuloksena. Vanhempien taustat ja nuorten kasvatusympäristöt, koulunkäynti, asumishistoria ja kielitaito kiinnittävät yksilöitä Suomeen, johonkin toiseen maahan tai useaan kansallisuuteen. Kuulumisen kokemus voi määrittyä paikallisuudesta, ylikansallisuudesta tai jopa globaalista. Myös ympäröivän yhteiskunnan arvot ja käsitykset hyväksytystä ja huonosta vaikuttavat neuvotteluihin omasta kuulumisesta. (Ronkainen 2009, 32 – 35).

HD: *”Kun sisko sai niin Suomen passin... viime kuussa. Mun mielestä... niin mä sanoisin, että siltikin sä oot ihan ulkomaalainen. Et kyl kuitenkin suomalaiset sanoo, etä sä oot puoliksi suomalainen nyt, et sä asut Suomessa ja sä oot saanu Suomen passin. Mut mä sanoin, että siltikin sä oot ulkomaalainen, koska emme voi niin ku muuttaa, et mikä me olaan, ei voi muuttaa niin ku toiseksi. Niin, musta mä oon ihan niin ku, etä mistä mä oon niin sieltä mä oon”.*

Ihmisten jäsenyyksiä, liikkumista ja mahdollisuuksia asettua asumaan jonnekin, säädellään monin tavoin muun muassa passien ja viisumien avulla (Huttunen 2004, 151). Suomalaisuus ja maahanmuuttajuus palautuvat käytännössä siihen, että tietyn valtionkoneiston hallinnoimaan maahan joko synnyttään tai sinne muutetaan. Yksilöitä luokitellaan ja kontrolloidaan pitkälti kansalaisuuden myöntämisellä tai myöntämättömyydellä (Ronkainen 2009, 37). Edeltävässä kuvauksessa nuori tyttö tuo myös hyvin esille sen, että kansallisuusryhmäjaottelut perustuvat monitasoisesti henkilöiden kokemuksiin ja identifiikaatioon, joka ei välttämättä tarkoita samaa kuin virallinen kansallisuuspositio, jota esimerkiksi passi kuvastaa (Kivijärvi & Harinen 2009, 78). Suomen kansalaisuus ei tarkoita vielä siis kokemusta suomalaisuudesta.

Etnisyys ja ihonväri ovat vahvoja identiteettejä (Zimmerman 1998, 87 – 106), joista käydään neuvottelua kun puhutaan kuulumisesta ja positioitumisesta. Yksi tytöistä kuvaa sitä näin:

Sari: *”Mites niin, kun sä oot todella pienenä tullu ja kasvanu täällä... koetko sä olevasi suomalainen vai... ajatteletko sä, mistä sä oot? Mikä on sun oma kokemus?”*

HG: *”Nooh... mä ajattelen ehkä enemmän, että mä oon enemmän (viittaa omaan etnis-kansalliseen taustaansa) kun suomalainen... ainakin niin kun ihoväritään on ei-suomalainen”.*

Vaikka edellä puhunut tyttö on kasvanut lähes koko ikänsä Suomessa, ihonväri on edelleen tässä kommentissa se tekijä, joka tekee hänestä ei-suomalaisen. Jussi Ronkaisen (2009, 32 – 32; ks. myös Haikkola 2010, 234) tutkimuksessa suomalaisiksi itsensä kokivat helpommin ne, joiden etnisyyden, uskonnon ja kulttuurin koetaan muiden mielestä olevan lähellä suomalaisuutta. Sen sijaan ne nuoret, joiden etnisyyden, uskonnon ja kulttuurin mielletään olevan kaukana suomalaisuudesta, kokevat itsensä usein muunmaalaisiksi. Tumma ihonväri viittaa tässä siis kokemukseen ulkomaalaisuudesta ja valkoinen ihonväri liitetään taas suomalaisuuteen.

Maahanmuuttajista hyväksytään usein helpoiten ne, jotka ovat eniten suomalaistuneita (Honkasalo & Souto 2008, 127). Yksi tytöistä viittaa tähän, kun hän kuvaa omaa integroitumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

HI: *"Kyllä mä oon aika tyytyväinen, koska tää on loppupeleissä paljon enemmän, mitä mä odotin ja mä oon aika hyvin integroitunut tähän suomalaiseen yhteiskuntaan. Just koulun kautta ja sit seurakunnan kautta, kun mä oon oppinut tuntee yhä enemmän suomalaisia. Ja me tiedetään, miten tää yhteiskunta pyörii ja aika monet ulkomaalaiset ei tiedä miten tää yhteiskunta... vaikka ne ois asunu ties, kuinka monta vuotta. Jotkut vaan tulee tänne ja helposti jää sinne omiin porukoihin, koska suomalaiset on välillä aika vaikeesti lähettyttäviä. Ja sitten jos on arka ihminen, niin sit se vaan jää helposti siihen omaan porukkaan, sen oman perheen ja tuttujen keskelle, jotka on sitten omasta maasta... ja sitten ei opi kieltä, ei opi oikein elää tässä maassa. On koko ajan sellanen alien-olo, että ei tiedä mitä tekis. Mut mä oon aika hyvin oppinu niin ku suomen kielen".*

Tyttö tekee puheessaan eroa toisiin ulkomaalaisiin, jotka eivät integroidu niin hyvin Suomeen. Keskeisiksi tekijöiksi nousee suuntautuminen omien piirien ulkopuolelle ja kiinnittyminen yhteiskuntaan esimerkiksi koulun, seurakuntayhteisön ja kielen kautta. Jäsenyys suomalaisessa yhteiskunnassa vaatii aktiivisuutta, oikeus työhön ja sosiaaliturvaan muodostavat kriittisen pisteen jäsenyydelle ja ulossulkemiselle (Huttunen 2004, 142).

Tutkimukseni nuorilla on monia erilaisia tapoja määritellä itseään ja kuulumistaan Suomeen. Määrittäessään itseään ja omaa identiteettiään, tutkimukseni nuoret piirtävät kuvaa suomalaisuudesta ja ei-suomalaisuudesta. Esimerkiksi etnisyys on neutraalin eron sijaan rajojen ja erilaisuuden merkitsemisen väline (Haikkola 2010, 227). Yksi tytöistä ilmaisi erottautumista suomalaisuudesta näin:

Sari: *"Koetko sinä olevasi erilainen kuin muut?"*

HG: *"Olen erilainen"*

Sari: *"Millä tavalla sä oot erilainen?"*

HG: *"Ainakin ulospäin suuntautuneempi kuin...".*

Myös Haikkolan (mt., 231) tutkimuksessa ulkomaalaisuus merkitsi henkilökohtaisemmalla tasolla puheliaisuutta, rohkeutta ja avoimuutta. Sama tyttö kuvaa useaan eri otteeseen lisää vastaavaa:

HG: ”Suomalaiset puhuu vaan jos on pakko. Bussissakin ollaan hiljaa ku eno veneessä. Paitsi mä tietysti, mä en oo koskaan hiljaa...”

Sari: ”Puhut sä aina bussissa vieruskaverille?”

HG: ”Mä kuuntelen musiikkia, laulan ja tanssin. En mä nyt silleen kunnolla tanssinut, mutta silleen niin ku vähän käsiä ja... kyllä jotkut hymyilee ja jotkut silleen vihaisen näkösiä. Se on kauheen hiljasta aina.. siis siellä bussissa...jotenki niin ku kaikki olis jossain omassa maailmassa... sulkeutuneena. Kaikki on ihan silleen hiljaa, kukaan ei tervehdi niitä bussikuskeja ja mä oon silleen ”moikka”, ja sit se on ihan silleen ”moi”.

Tytöt kuvaavat monissa tilanteissa sitä, millaista Suomessa on ja, millaisia suomalaiset ovat (ks. myös Haikkola 2010, 228). Suomi näyttäytyy näissä kertomuksissa turvallisena maana, jossa on kuitenkin vielä vähän ulkomaalaisia ja muualta tulleita. Suomalaiset eivät oikein ole ”tottunu näkee erilaisii ihmisii” ja ”ne pelkää”. Pienillä paikkakunnilla tämä näkyy tyttöjen puheissa voimakkaampana, kaupungeissa on totuttu jo enemmän ja esimerkiksi ”tummat ihmiset alkaa jo olla arkipäivää”. Suomalaiset ovat tyttöjen kertomuksissa hiljaisia ja etäisiä, ”bussissa ei istuta viereen ja tietty hajurako pitää olla”.

HI: ”Joo, mä meinaan, että mä oon oppinu sen verran, että se ei aina tarkota, et se toinen on rasisti tai jotain, jos ei tervehdi, koska se kuuluu just tähän suomalaiseen kulttuuriin. Meiän ulkomaalaisten pitää vaan hyväksyä sitä, että suomalaiset on sellasia”.

Tyttö viittaa ”omaan kulttuuriin”, jossa ihmisiä tervehditään. Saapuminen Suomeen oli hänelle kulttuurishokki. Toisaalta tytöt myös kertovat, että kulttuurisia esteitä suomalaisten ja heidän välillään on kaatunut, kun suomalaiset ovat oppineet tuntemaan heitä, ”suomalaiset pitäs oppia niin ku ulkomaalaisten hyviä puolia”.

Hiljainen suomalainen aukaisee suunsa ”joko kännissä tai hetkellisessä mielenhäiriössä”. Tytöt ovat hyvin tietoisia suomalaisesta alkoholikulttuurista. Vaikka Suomea kuvataan turvallisesti maaksi, täälläkin on syytä tietää missä ja liikkua ja mihin kellonaikaan. Sekä omassani että Haikkolan (2010, 228 – 229) tutkimuksessa tytöt liittivät suomalaisuuteen sekä kulttuurina että persoonallisuutena kyseenalaisia piirteitä, jotka eivät tee suomalaisuudesta kovin houkuttelevaa. Tytöt käyttivät näitä ilmauksia erityisesti kuvatessaan erottautumista suomalaisuudesta. Erottautumispuheessa erot näyttäytyivät hierarkisina tai erottautumisen kohde saa negatiivisia merkityksiä. Näissä keskusteluissa suomalaisiin liitettyjä negatiivisia piirteitä olivat erityisesti nuorten vapaudet (liittyen esimerkiksi paljastavaan pukeutumiseen ja seksuaalisuuteen), löyhemmät perhesiteet ja perheiden välinpitämättömyys sekä liiallinen alkoholin käyttö. (Mt.)

Tytöt kuvaavat paljon tilanteita, joissa muiden katseet ovat suuntautuneet heihin. Muiden ihmisten erityisesti ulkonäköön perustuvat katseet, kommentit ja kategorisoinnit muistuttavat erilaisuudesta ja paikantavat heidät ei-suomalaisiksi (Haikkola 2010, 227). Tytöt kuvaavat niitä ennakkoluuloja ja stereotypioita, joita esimerkiksi media luo. Näissä kuvauksissa ”mustat on aina rikollisii” ja ”ulko-

maalaiset on sosiaalipummeja tai ”esi-isien rakentamaan itsenäiseen Suomeen tulevia tunkeilijoita”.

HI: ”...Media jakaa ihmisiä kahtia, niihin työssä käyviin ja sellasiin... sosiaalipummeihin...”

HG: ”Muka sosiaalipummeihin, kun niistä aika moni on varmaan töissäkin ja opiskelee ja muuta...”

Huttunen (2004, 140 – 144, 154) kutsuu näitä kategorioita, ulkomaalainen, maahanmuuttaja ja pakolainen, abstrakteiksi kasvottomiksi kategorioiksi, joissa ihmiset eivät tule kohdatuiksi ja kohdeluiksi yksilöinä. Tytöt kuvaavat ja vastustavat tämän tyyppisiä luokitteluja:

HI: ”Se on, mikä mua yllättää, että länsimaissa korostetaan yleensä sitä yksilöä. Mut sitten, jos kyse on ulkomaalaisista tai niin ku just erilaisista ihmisistä, sitä kohdellaan jotenkin osana sitä massaa. Et ei mitenkään yksilönä...et se on tosi harmittavaa. Esimerkiksi, jos suomalaisista ihmisistä puhutaan, niin se on yksilö... hänelle on kohdistunu...häntä on kiusattu koulussa ja näin... Mut sit jos kyseessä on joku ulkomaalainen tai ulkomaalaistautainen...tai mikä tahansa, joka koskee ulkomaalaista, niin sit se on osa sitä massaa eikä siitä pääse pois”.

Sama tyttö jatkaa vielä:

HI: ”Onhan se totta, että terrorismia on olemassa...sitä ei voi kieltää. Mutta ei voi nähdä jokaista muslimia niin ku potentiaalisena terroristina... Se mitä tapahtui vast ikään Kenissa, se ei sais ajaa meitä siihen, että jokaista vastaan... jotenki leimattais terroristiksi tai...”

Edellä puhunut tyttö kuvaa sitä, mitä Huttunen (2004, 145 – 150; myös Ahmed 2000) kutsuu edelleen etnistyneiksi ja rodullistuneiksi vieraan figureiksi. Huttusen mukaan maahanmuuttaja, ulkomaalainen ja pakolainen tuottavat siis eräänlaista ominaisuudetonta marginaalia, mutta maahanmuuttajiksi määrittyvät ihmiset saavat usein myös erityisiä määreitä, jotka liittyvät useimmiten kulttuuriseen tai etniseksi miellettyyn taustaan. Anna Korteweg ja Gökçe Yurdakul (2009, 224–226, 234) näkevät kulttuurin ohella uskonnon sellaisena tekijänä, jonka kautta yhteiskunnassa rakennetaan raja-aitoja ”meihin” ja ”toisiin”. Uskonto on useimmille tytöille ”tosi tärkeä...siis ihan kaikista, mikä meidän elämässä...meidän oma uskonto”.

Muslimin kategoriaan ja hahmoon liitetään nykypäivänä paljon erilaisia määreitä ja käsityksiä, tämän lisäksi se on vahvasti sukupuolittunut (Huttunen 2004, 146 – 147). Muutamat tytöt kertovat ikävistä kommenteista, joita he ovat kohdanneet, esimerkiksi asioidessaan kaupassa tai torjumisia, jotka ovat liittyneet huivin käyttöön, esimerkiksi työnhakutilanteessa. Veena Meetoo ja Heidi Safia Mirza (2007) sekä Rupa Reddy (2008) ovat tarkastelleet laajemmin yhteiskunnallista ja poliittista aikakautta sekä keskustelua, joka on koettu syyskuun 2001 terroritekojen jälkeen. Näissä keskusteluissa on rakennettu raja-aitoja idän ja lännen välille, liittäen islamin osaksi terrorismia. Tämä on osaltaan luonut islamofobista ilmapiiriä ja pelkoa ”toista” kohtaan. Myös sukupuolittuneen väkivallan kysymykset ovat olleet julkisella ja poliittisella agendalla, joissa ne liitetään usein muslimeihin ja islamin uskoon (Meetoo & Mirza 2007, 187, 193–194; Reddy 2008, 311).

Muutamat tytöt kuvaavat taas ihonväriin liittyvää nimittelyä:

HA: *"Ne huutelee joskus...yks sanoit sitten jotain, jotain neekeristä. Se sano joka päivä melkeen se sana neekeri, niin sitten mä sanoin... tänään suutuin...sanotkin vielä sen sanan... niin sitten se rauhoittui".*

Sari: *"Mites, silloin ku sä sanoit, että sua alettiin koulussa kiusaamaan, niin kiusattiinko sua ihonvärin takia vai muiden asioiden takia?"*

HG: *"No oisko se ollu jostain silmälaseista ja just ihonväristä".*

Tytöt kertovat kokevansa huutelua ja kommentointia esimerkiksi kaupungilla liikkueessaan. Yleensä huutelijoita ovat *"aikuiset"* ja *"humalaiset"*. Myös koulussa koetaan nimittelyä, erityisesti poikien taholta, tai sitten muuten ryhmästä ulkopuolelle jättämistä. Myös netti ja sosiaalinen media nousevat keskusteluissa esiin tilana, jossa saatetaan laittaa ilkeitä asioita ja kommentteja liikkeelle. Bussissa matkustaminen nousee kaikista eniten esille arjen neuvottelupaikkana, jopa siinä määrin, että jos-sain mielessä kuvaan sitä *"miniesitykseksi"* suomalaisesta yhteiskunnasta.

Tytöt vastustavat tämän tyyppisiä luokitteluja, marginalisointia ja rasismia monin eri tavoin. Edellä puhunut tyttö kuvaa suuttumusta, hän kertoi *"servanneensa"*¹⁹ nimittelijää. Toinen taas kertoo jopa tietoisesti ärsyttävänsä ihmisiä, esimerkiksi laulamalla bussissa. Osa tytöistä kertoo, ettei välitä kommenteista eikä anna niille arvoa. Yksi tytöistä kertoo, ettei edes kuule kommentteja, koska hän liikkuu kaupungilla kuulokkeet korvilla musiikkia kuunnellen.

Omaa identiteettiä ja etnisyyttä voi subjektiivisesti tuottaa, neuvotella, esittää ja ymmärtää monella tavalla ja sen eri ulottuvuudet ovat eri ihmisille eri lailla merkityksellisiä (Haikkola 2010, 233). Tytöt neuvottelevat monitasoisesti identiteeteistä ja identiteetin kokemus voi olla monipuolinen. Tytöt saattavat myös tuoda esille sen, etteivät he oikein tiedä mihin he itse identifioituvat (ks. Oksanen 2010, 251). Välillä heidän puheessaan korostuu, erityisesti ryhmäkeskusteluissa, jaettu kokemus ei-suomalaisuudesta ja erilaisuudesta. Erilaisuutta ja marginaalisia kategorioita myös vastustetaan ja haastetaan. Silloin korostetaan enemmän oma yksilöllisyyttä ja eroavaisuuksia monikulttuuristen ja etnisten ryhmien välillä.

Omaa identiteettiä rakennettiin myös transnationaalien suhteiden ja monipaikkaisuuden kautta (Haikkola 2010, 231).

Sari: *"Tuntuuko susta koskaan... ajatteletko, että esimerkiksi jos siellä sun entisessä kotimaassa tai kotimaissa olis rauhallisempi tilanne... että haluaisit sä mennä käymään siellä?"*

¹⁹ *"Servaus"* (eng. *Serve*) Tarkoittaa alunperin rap-battlen voittoa. Nykyslangissa *servaus* tarkoittaa kaveriporukan "väitelyn voittajaa", eli se, joka saa toisen hiljaiseksi, *servaa* kirjoittaa nimimerkki Dez. (Urbaani Sanakirja 2014)

HI: *”Joo, siis kyllä mä nii ku käymään voisin mennä, mutta en mä tiiä asumaan...se on...kuulostaa tosi risti-riitaselta, koska mä oon kasvanu täällä mun suurimman osan elämästäni ja näin. Ja mun identiteetti on aika-lailla länsimaalaistunut, että mä oon vähän sellanen... en mä tiiä...tuntuis ulkopuoliselta ehkä asua siellä, koska meillä on varmaan erilaiset käsitykset maailmasta ja just siitä, miten pitäis elää”.*

Tyttö jatkaa vielä, ettei hän haluaisi kokonaan länsimaalaistua, mutta toisaalta hän ei myöskään haluaisi sulkeutua. Hän kuvaa itseään ennemminkin *”maailmankansalaiseksi”*. Hän ei ole kiinnittynyt vain yhteen paikkaan, vaan näkee itsensä eräällä tavalla liikkeessä.

Myös Huttusen (2004, 150 - 151) tutkimuksen elämänkerta-aineistoissa globaali tila aukesi tutkimukseen osallistuneille mahdollisuuksien tilana. Huttusen mukaan kosmopoliitti on ymmärrettävissä *”paikallisen”* tai paikkaan sitoutuneen vastakohtana: *”paikalliset ihmiset ovat kiinni tietyn paikan kulttuurisessa järjestyksessä, kun taas kosmopoliitit tuntevat useita paikallisia järjestyksiä, hallitsevat ne ja ovat ehkä kotonaan useammassa paikassa. Kosmopoliittisuudesta ei kuitenkaan tule rakentaa liian ideaalista kuvaa, sillä kaikki ihmiset eivät ole oikeutettuja, heidän liikkumistaan rajoitetaan eri tavoin, eivätkä myöskään siirtymiset ole aina kivuttomia valintoja vaan pakkoja* (Ahmed 2000, 77 – 94). Pahimmillaan jotkut ihmiset tulevat luokitelluksi marginaaliin kaikkialla (Huttunen 2004, 151).

5.4 Perhesuhteet ja identiteetti – itsenäisyydestä ja yhteisöllisyydestä

Tutkimuksessani korostui perheen merkitys nuorille tytöille, he kaikki asuivat vielä kotona yhdessä vanhempiensa kanssa. Honkasalon (2011b, 109) mukaan tyttöys näyttäisi olevan paljolti myös perheasia. Honkasalon tutkimuksesta käy ilmi, että maahanmuuttajataustaisista tytöistä ollaan monella tapaa huolissaan. Nuorisotyön kentällä tyttöjen asemasta puhuttaessa viitataan usein perheeseen sekä vanhempien kulttuuriin ja perinteisiin tapoihin. (Mt., 108 – 109, 206 - 209).

Tutkimukseni nuoret keskusteleivat ja neuvottelevat vanhempiensa kanssa monista arkisista käytännöistä ja perheen sisäisistä sovituista säännöistä liittyen esimerkiksi kotiintuloaikoihin, tietokoneen käyttöön, viikkorahaan ja kotitöissä auttamiseen. Forsberg (2005, 248) kysyykin, puhutaanko kulttuurinormeista vai perheen sisäisistä normeista. Perheenjäsenet neuvottelevat yhteisistä säännöistä perhettä ympäröivissä yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa tilanteissa ja suhteissa. Vanhemmuus ei liity näin ollen pelkästään kulttuuriin ja kulttuurieroihin, vaan myös perheen sosioekonomisella asemalla ja maahanmuuttoon liittyvillä tekijöillä ja yhteiskunnan arvostuksilla on vaikutusta. (Peltola 2010, 66 – 69; Forsberg 2005, 246 – 248; Alitolppa-Niitamo 2010, 56 – 61).

Kuten Honkasalon (2011b, 142 – 146) tutkimuksessa, myös omassa tutkimuksessani käy ilmi, että vanhempien ja vanhempien tahdon kunnioittaminen on nuorille tärkeää, mutta samalla he aktiivisesti pyrkivät ymmärtämään ja neuvottelevat asemastaan perheen sisällä. Perhe on tärkeä elämää jäsen-

tävä tekijä, mutta samalla myös kokonaisuus, johon moni erovaisuus oman kulttuuritaustan ja suomalaisen yhteiskunnan välillä kiteytyy (mt., 144).

HI: *"Siis, mulla oli nuorempana tosi vaikee niin ku, kun mä en...just mietin, et okei vanhemmat halua, että mä säilytän tän kulttuurin, mutta toisaalta tää mun juttu ei oikein kuulu tähän niin ku ympäristöön. Ja sit mulla oli vaikeuksia just... koska koulumaailmassa on tietenkin vaikee, kun pitää saada muiden hyväksyntää, mutta toisaalta kotona säilyttää se vanhempien niin ku luottamus ja näin".*

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien lapset, olivat he sitten muuttaneet Suomeen tai syntyneet täällä, ovat useimmiten hyvin erilaisessa suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan kuin vanhempansa. He puhuvat parempaa suomen kieltä kuin vanhempansa ja tuntevat suomalaisen kulttuurin ja koulutusjärjestelmän sekä ajattelu- ja toimintatavat paremmin. Usein heillä on myös laajemmat sosiaaliset verkostot. (Peltola 2010, 72).

Nuorten neuvottelut omasta asemasta ja toimijuudesta tapahtuvat monitasoisesti. Arjessa he saattavat vastustaa vanhempien asettamia sääntöjä esimerkiksi näin:

HA: *"Mäkin oon muuten valvonu koko yön... olin koko yön koneella".*

Sari: *"Eikö sun vanhemmat sanonu, että kone kiinni?"*

HA: *"Äiti oli nukkumassa, you know".*

Sari: *"Äiti ei tiennyt. Sä olit salaa siellä koneella"*

HA: *"Heti kun se tule huoneeseen, mä oon silleen...(nukkuvinaan)".*

Sama tyttö kertoo myös, että:

HA: *"Mun sisko...tehny...ottanu napakorun...salaa. Yhtä-äkkiä yks kerta ilman paitaa äitin vieressä ja äiti ei huomaa mitään. Mä ihmettelin, että näkeekö mun äiti hyvin..."*

Tytöt keskustelevat vanhempien ja perheenjäsenten kanssa seurusteluun, koulutukseen ja esimerkiksi uskontoon liittyvistä kysymyksistä. Tytöt korostavat puheissaan toisaalta sekä yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta ja toisaalta taas yksilöllisyyttä, kuten myös Oksasen (2010) tutkimuksessa.. Seuraavan tytön puheessa menneisyyden tapahtumat ja yhteiset muistot ovat hitsanneet perhettä yhteen (ks. myös Huttunen 2004, 143).

HI: *"Joo, me ollaan hyvin yhtenäinen, yhtenäinen perheenä...ku meillä on ollut niin ku just huonoja aikoja siellä....oli välillä rauhallista...mut elämä ei oo aina kohdellu mukavasti. Me ollaan aina selvitty siitä perheenä".*

Edellä puhunut tyttö viittaa myös siihen, että entisessä kotimaassa elettiin melko kollektiivisissa yhteisöissä. Sitä vasten hänestä tuntuu vähän oudolta, että esimerkiksi koulussa on kuullut joistakin, jotka *"ei puhu äidilleen tai ei oo tyyliin puheväleissä puolen suvun kanssa"*. Suomalaiset nousevat keskeiseksi vertailukohteeksi silloin, kun halutaan peilata oman kulttuurin hyviä puolia (Oksanen

2010, 248), tässä tapauksessa tiiviit perhesuhteet nähdään voimavaroina. Yhteisöllisyyden ohella kyseinen nuori korostaa myös omaa itsenäisyyttään suhteessa perheeseen:

Sari: *"Vaikuttaaks jollakin tavalla vanhempien odotukset?"*

HI: *"Kyllä ne jollakin tavalla vaikuttaa, mutta mä oon aika itsenäinen persoona, et mä pyrin toteuttaa oman tahdon. Jos vanhemmat ei esimerkiksi ymmärrä jotain mun päätöstä, niin sitten mä yritän selittää heille niin ku... mä väännän rautalangasta, miks mä teen näin ja näin. Koska heidän nuoruudessaan he ovat eläneet niin ku erilaisii aikoja ja erilainen ympäristö ja sit sekin vaikuttaa niiden maailmankuvaan...et meillä on monesti eriävät käsitykset asioista".*

Tutkimukseni nuoret mainitsevat useaan otteeseen omat valinnat ja tavoitteet ja itsenäisyyteen pyrkimisen. Koulutus on tässä keskeisessä osassa ja vanhemmat myös kannustavat siinä.

Sari: *"Ootteko te puhunu vanhempien kanssa opiskeluista ja tulevaisuudesta?"*

HD: *"Kyllä, isä ja äiti sanoo, että me ollaan iloisia, mitä te halutte opiskella, me hyväksytään...mitä haluatte tulevaisuudessa."*

Pukeutumisessa yksi tytöistä kuvaa neuvotteluja, joita he käyvät äidin kanssa huivin käytöstä:

HA: *"Mä käytän, ko mä meen kouluun. Meiän koulussakin on niitä muslimeita. Mutta kun mä meen esmes kaupunkiin, niin äiti sano, että en saa laittaa huivii... muuten näytän ihan mummolta".*

H1: *"Käyttääkö sun äiti huivia?"*

HA: *"Ei se käytä huivia..."*

H1: *"Onko se sinun huivin käyttö, onko se sinun oma päätös? Sinä haluat käyttää koulussa huivia vai pyytääkö äiti, että sinun pitää laittaa kouluun?"*

HA: *"Ei vaan, se oli mun oma päätös. Se oli yllättynyt kun mä halusin käyttää huivi, kato mun kaveritkin käyttää huivi".*

Tytön kuvaus tuo esiin sen, että muslimityttöjä ei tule nähdä vain uhrinäkökulmasta eikä muslimiperheitä tule tarkastella homogeenisenä joukkona. Vapauden ja kontrollin muotoja määritellään perheissä hyvin eri tavoin (Oksanen 2010, 250 -251). Tyttö kertoi toisessa keskustelussa, että hänen äitinsä on ollut ennen avioitumista kristitty. Tytön vanhemmat eivät ole vaatineet tytltä huivin käyttöä, vaan kyseisen tytön tapauksessa huivin käyttöpäätökseen vaikuttavat ennemminkin kaverit koulussa. Yksi tytöistä tuo myös esiin sen, että tietyt odotukset koskettavat yhtälailla poikia siinä missä tyttöjä, vaikka tyttöjen kohdalla säännöt saattavat olla vähän tiukemmat.

Yksi tytöistä kuvaa niitä neuvotteluja, joita he käyvät perheessä liittyen sukupuolirooleihin:

HI: *"No esimerkiksi mieleen tulee just naisten ja miesten sukupuoliroolit... Et naisten odotetaan olevan niin ku hyviä vaimoja, osaavan kokata ja niin ku... olevan hyviä äitejä ja näin. Mut kyllä meillä panostetaan aina...meitä on vaan kaks tyttöä...vanhemmat on niin ku panostanu mun opiskeluun... Äiti aina vitsailee, että jos sä et olis täällä, sä olisit jo naimisissa ja silleen. Mä oon silleen, et en varmana. Mä olisin vieläki koulussa".*

Edellä puhunut tyttö tuo esille omia tavoitteitaan liittyen koulutukseen ja nuoruuden jatkumiseen, samalla tehden eroa perinteisiin kulttuurisiin käsityksiin naisen rooleista. Hän vastustaa ajatusta naimisiin menosta ja äidin roolista vielä näin nuorella iällä. Myös Oksasen (mt., 242 – 248) tutkimuksessa tytöt ottivat etäisyyttä perinteisiin odotuksiin varhaisesta naimisiinmenosta ja suuresta lapsiluvusta. Itsenäisyyttä korostavassa puheessa pohditaan keskeisesti sitä, mitkä naiseuteen liittyvät asiat ovat muuttumassa tai jo muuttuneet (mt., 245), kuten seuraavassa käy ilmi.

HI: *"Meillä on kulttuurissa se, että työstä pitää maksaa myötäjäiset. Mut siis tyttönä me koetaan, että meitä niin ku myydään. Jotenki se ei enää sovi meidän niin ku identiteettiin, kun halutaan olla vapaita, individuaaleja ja päättää, mitä me halutaan. Se on kulttuurista ja symbolista, mutta se ei vaan sovi enää tähän. Et mä koen, et mä en kyl hyväksy sitä, että musta maksetaan jotain myötäjäisiä"*.

Kysyin nuorilta myös sitä, pystyvätkö he keskustelemaan asioista avoimesti vanhempien kanssa. Suurin osa tytöistä kuvasi äitiä läheisemmäksi vanhemmaksi. Osa kuvasi, että myös äidin kanssa oli vaikea puhua esimerkiksi pojista. Ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat koettiin muutoinkin hankalimpina keskustelunaiheina. Varsinkaan isän kanssa näistä ei haluttu puhua, se on vähän *"noloa"*.

HI: *"Kyllä äidin kanssa tulee puhuttua ja äiti on tosi ilonen, et mä niin ku... mä oon tällanen, et mä en oo seksuaalisesti aktiivi vielä tässä iässä ja hän tukee mua tosi paljon. Hän sanoo, että sitten kun susta tuntuu, että sä oot valmis...ja sit se sanoo, että mieluuten kun sä meet naimisiin. Ja mä oon silleen, että siihen saakka, kun mä oon valmis, että mua ei kiinnosta mitä mieltä muut ovat, mitä mieltä media on..."*.

HD: *"Meidän uskonnossa on sellanen, että jos naisilla on kuukautiset, niin silloin ei rukoilla. Aamurukoulu... mä kerron äidille, et sano isälle...et ei herätä mua. Niin mä en pysty millään niin ku sanoilla, et sanoo isälle, et älä herätä mua aamulla. Tää on sellasta niin ku hirveen nolo ja meen ihan hirveen ujoon"*.

Perheen odotukset ja perheen harjoittama sosiaalinen kontrolli nousee esille epäsuorasti. Edellä puhunut tyttö kuvaa äidin toivomuksen siitä, että seksi liittyy vasta avioliittoon. Kumppanin valinnassa korostuivat saman elämänkatsomuksen ja uskonnon merkitykset kuten edellä on jo todettu. Yksi tytöistä kuvaa sitä, että kotimaalla ei ole väliä. Hänen siskonsa on esimerkiksi naimisissa muunmaalaisen kanssa, mutta puoliset jakavat yhteisen uskonnon. Toisaalta kyseiset puoliset ovat naapurimaista ja näin olleen tytön kuvauksen perusteella tuntuvat jakavan yhteisen uskonnon ohella myös saman tyyppisen yhteiskunnan kulttuurisia ja sosiaalisia piirteitä piirteitä. (Forsberg 2005, 119 – 251).

Uskonto näyttäytyy muutoinkin perheiden arkea jäsentävä tärkeänä tekijänä. Osa tytöistä käy perheen kanssa yhdessä kirkossa tai rukoustilaisuuksissa viikoittain. Erilaiset uskonnolliset yhteisöt ovat myös perheille ja nuorilla tärkeitä kohtaamisen ja jakamisen paikkoja. Monet uskonnolliset

juhlat ja tilaisuudet jäsentävät perheiden ja yhteisöjen elämää ja ne muodostavat tärkeitä sosiaalisia verkostoja perheiden elämässä.

Muutoinkin tytöt kuvaavat arkeaan niin, että he tekevät paljon asioita perheen kesken. Myös sisarusuhteet näyttäytyvät läheisinä, vaikka toisaalta ikäero saattaa tuoda välimatkaa sisarusuhteisiin. Yksi tytöistä kertoo kokevansa joskus yksinäisyyttä, kun ei ole saman ikäistä sisarta, jonka kanssa jakaa asioita, joita äidinkään kanssa ei voi puhua. Tytöt kertovat arjestaan, jossa sitä rytmittävät koulu, läksyt, kotityöt ja vanhempien ja sisarusten kanssa vietetty aika. Äidin ja siskojen tai koko perheen kanssa käydään shoppailemassa ja viettämässä aikaa ostoskeskuksissa. Tytöt auttelevat äitejään kotona kotitöissä. Yksi tytöistä kertoo, että perhe kokoontuu päivittäin yhteen vaikka osa sisaruksista asuukin jo omissa kodeissaan. He myös tekevät perheenä yhteisiä juttuja:

Sari: *"Mites viikonloppuisin, teetteks te...ootteks te perheen kanssa yhdessä vai?"*

HD: *"Kyllä, kyllä me ollaan. Me mentiin eilen grillaamaan siellä Särkänniemessä. Siellä ei ollu ketään ku oli niin kylmä (naurua). Oli tosi kylmä, kun me naurettiin, että ketään ei oo täällä paitsi me. Joskus mennään grillaamaan siellä Särkänniemessä, kesällä mentiin tosi paljon. Joskus viikonloppuisin käyn ihan shoppailemassa, joskus äidin tai siscon kanssa".*

5.5 Kohtaamisia, ystävyyttä ja yksinäisyyttä

Perhesuhteiden ohella keskusteluissa korostuvat ystävyys- ja kaverisuhteiden merkitys. Yleisesti voidaankin todeta, että ystävyys- ja kaverisuhteilla on nuorten arjessa vahva aseman: ystävien kanssa vietetään aikaa, hengaillaan ja harrastetaan (Kautto 2009, 62 - 63). Vaikka ystävyys- ja kaverisuhteet olivat nuorille merkityksellisiä, vastaus ei välttämättä merkinnyt sitä, ettei näihin suhteisiin olisi liittynyt myös jonkinlaisia jännitteitä. Jos kysyin tytöiltä, onko heillä kavereita ja ystäviä, niin he yleensä vastasivat, että kyllä. Osa toteaa, että heillä on paljon tai muutamia kavereita ja joitakin ystäviä. Ystävyys- ja kaverisuhteisiin liittyvät jännitteet nousivat sitä vastoin esiin huomattavasti harvemmin. Virpi Kauton (mt., 65) mukaan ystävyysuhteiden puuttumisesta ei välttämättä haluta edes kertoa, vaan nuori voi ohittaa kysymyksen vastaamalla ympäröivästä tai vähäsanaisesti. Yksi tutkimukseni tytöistä kertoo näin:

Sari: *"Mites sun ystävät... Onko sun ystävät, täällä nyt parin vuoden aikana, tullu koulun kautta, vai?"*

HD: *"Siis ihan koulun kautta, mutta sitten niin ei oo Suomesta kun vain niin ku aiemmasta kotimaasta, kun mä käyny sielläkin koulu. Mutta täälläkin on kyllä sellanen... niin ku kavereita, mut ei ihan siis niin ku, ei mennä, esimerkki mihinkään muu... ei mennä keskusta tai kävelylle. Ihan niin ku koulukavereita vaan...niin ku hei ja hei....".*

Sari: *"Niin, eli koulussa tapaatte ja näin?"*

HD: *"Et, niin ku ei enempää siitä"*

Sari: *"Joo, aivan. Ei tämmösiä niin ku joita sä vapaa-ajalla näkisit?"*

HD: *"Ei, Jos mä niin ku haluunkin, niin sitten ne ei halua ite".*

Myös toinen tyttö kommentoi vastaavalla tavalla:

HB: *"Koulussa on, mutta kotona ei... ei kukaan, ei ketään".*

Nuoruudessa rakennetaan useita rinnakkaisia ja eritasoisia sosiaalisia suhteita ikätovereihin, joista osa on kavereita ja tuttuja, osa taas läheisempiä ystäviä (Kautto 2009, 62). Koulu on nuorille merkityksellinen paikka sosiaalisen elämän kannalta, mutta yksityinen ja julkinen tila määrittävät ystävyyssuhteita eri tavoin (Nikunen 2012, 168). Edellä puhuvat tytöt kaipaavat enemmän ystäviä myös koulun ulkopuolella ja toinen tytöistä kertoo myös, että kaipaasi oman ikäistä ystävää, jonka kanssa jakaa henkilökohtaisempiakin asioita. Joidenkin tyttöjen kertomuksista nousee myös esille koulussa tapahtunut kiusaaminen, joka näyttäytyi ulkopuolelle jättämisenä tai nimittelynä.

Sari: *"Tuntuuko susta vaikeelta sit mennä sinne kouluun sen takia, että sua nimitellään?"*

HA: *"Joskus kun mä olin vitosella, niin tuntu, mutta nyt se alkaa vähän niin ku vähentyä... se vaikeelta tuntuminen. Se alkaa niin ku vähentyä".*

Sari: *"Me viime viikolla puhuttiinkin noista kavereista. Sanoit sä sillon, että sulla kuitenkin on koulussa kavereita?"*

HA: *"Mulla on tossa koulussa kavereita".*

Eri kulttuuritaustaisten nuorten kaveri- ystävyyssuhteiden jäljittäminen ei ole aivan suoraviivaista (Kautto 2009, 62 – 63). Nuoret kuvaavat sosiaalisia suhteitaan hyvin monikulttuurisiksi, näin myös Haikkolan (2010, 225) tutkimuksessa.

HI: *"Joo, on mulla läheisiä ystäviä ja eri maista. Läheisiä ystäviä pääosin Afrikasta, mutta on myös Aasiasta ja just Euroopasta... mut myös Suomesta on mulle läheisiä ystäviä".*

Sari: *"Asuuko he täällä vai asuvatko he ihan konkreettisesti eri puolilla maailmaa?"*

HI: *"No okei, eri puolilla maailmaa asuu joitakin Facebook-tuttuja esimerkiksi ja näin. Mut sitten, just sellasii ystäviä, joita mä oon oppinu tuntee toisen ystävän kautta ja näin".*

Sari: *"Mutta täällä Suomessakin sulla on hyvin monikulttuurinen ystäväpiiri?"*

HI: *"Joo".*

Internetillä on suuri merkitys sekä transnationaalien ystävyyssuhteiden että paikallisten suhteiden ylläpitämisessä (Nikunen 2012, 168, 172). Nuoret pitävät yhteyttä ystäviinsä mm. chattäilemällä ja Facebookin sekä Skypen välityksellä. Kaikilla tytöillä on heidän kertomansa mukaan paljon ystäviä Facebookissa.

Monikulttuuristen nuorten ja valtaväestöä edustavien suomalaisnuorten keskinäistä ystäväystymistä ei voi pitää itsestään selvänä (Kautto 2009, 62). Monissa tutkimuksissa (Haikkola 2010; Nikunen

2012; Kautto 2009) on käynyt ilmi, että valtaväestön nuorten ja monikulttuuristen taustoista tulevien nuorten ei ole aina kovin helppoa tutustua ja heidän verkoston saattavat olla osittain erillisiä. Tytöt kertoivat, että heillä on yksi tai muutama suomalainen ystävä.

Koulun ohella ystävyysuhteiden tärkeitä areenoita ovat vapaa-ajan harrastus- ja järjestötoiminnot (Kautto 2009, 62). Muita esille nousseita paikkoja oli esimerkiksi seurakunnan nuorisotyö. Tyttöjen Talo näyttäytyi kaikille nuorille merkityksellisenä paikkana (Eischer & Tuppurainen 2011, 118 – 119). Osa nuorista kävi Tyttöjen Talolla viikoittain, osa taas harvemmin. Osa tytöistä oli osallistunut Talon toimintaan jo useamman vuoden ajan, jotkut jopa aiemmalla asuinpaikkakunnalla. Monet olivat ohjautuneet Tyttöjen Talolle koulun kautta tai heidän sanamuotoaan käyttäen, ”sosiaalin” kautta tai esimerkiksi isosiskon mukana.

Nuoret viettivät aikaa Tyttöjen Talolla, osallistuivat eri toimintoihin, ryhmiin ja leireihin, sitä kautta tutustuen ja ystävystyen muiden nuorten kanssa. Muutoinkin tytöt kuvasivat, että ystävien ja kavereiden kanssa liikutaan, vietetään aikaa ja käydään kaupungilla (ks. Kautto 2009, 69). Yksi tytöistä kuvaa, että Tyttöjen Talolla on *”jotenkin avoimempi ilmapiiri kuin joissain nuorisokahviloissa”*. Toinen tytöistä kuvaa, että:

HI: *”Täällä tapaa myös ulkomaalaisten lisäksi suomalaisia ja sitten sitä kautta oon oppinu tuntee vähän syvällisemmin suomalaista kulttuuria”*.

Toisaalta tytöt kuvaavat ystävyys- ja kaverisuhteitaan Tyttöjen Talolla myös niin, että ne näyttivät rakentuvat enemmän monikulttuuristen nuorten välille kuin valtaväestön nuorten ja monikulttuuristen nuorten välille. Honkasalon (2011b, 205) tutkimus nostaa esille sen, että nuorisotyön kentällä monikulttuuriset tyttöryhmät ovat usein maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ryhmien. Myös oma tutkimukseni on rakentunut tätä taustaa vasten, koska Viola-ryhmässä ei ollut valtaväestön nuoria. Honkasalon tutkimukseen osallistuneet tytöt toivoivat nimenomaan, että harrastusryhmät olisivat mahdollistaneet suomalaistyttöihin tutustumisen ja ystävyysuhteiden syntymisen (mt.). Yhteinen toiminta ja tekeminen ei kuitenkaan sulje pois erityisesti maahanmuuttajataustaisille suunnattua toimintaa (Kautto 2009, 71).

5.6 Maailma on avoin – tulevaisuudesta, koulutuksesta ja työstä.

Tutkimukseni nuoret nostivat usein esiin opintojen ja koulutuksen merkityksen. Osa heistä kävi vielä yläastetta, osa lukiota ja osa taas ammatillisia opintoja. Yksi tytöistä kertoi suunnittelevansa myös lukion jälkeen korkeakouluopintoja. Kaiken kaikkiaan nuoret vaikuttivat hyvin motivoituneilta ja tavoitteellisilta koulutuksen ja opintojen suhteen (ks. myös Peltola 2010, 72). Koulu, opiskelu

ja työ olivat heille tärkeitä asioita perheen ja ystävien ohella. Tulevaisuuden ammatillisia haaveita olivat mm. sairaanhoitaja, lääkäri, lastentarhaopettaja, kampaaja ja tanssija.

Kysyin yhdeltä tytöistä, millaisia ajatuksia hänellä oli, kun hän tuli Suomeen. Tytön vanhemmat olivat saapuneet Suomeen jo aikaisemmin:

Sari: *"Oliko sun vanhemmat kertonu sulle mitään Suomesta?"*

HB: *"He kertoneet, että Suomessa hyvä koulu..."*

Kysyin myös tytöiltä, mitä mieltä he ovat suomalaisesta koulusta:

HD: *"Täällä on niin hyvä tota opiskella".*

HB: *"Opettajat on niin ystävällinen".*

HA: *"Jotkut".*

Sari: *"Teillä on silleen positiivinen...?"*

HD: *"Joo, siis kyllä mä tykkään tosi paljon, ku täällä on niin hyvä. Sanotaan, että Suomessa on niin tota... parhaiten on opiskelupaikka Suomessa. Ei mikään Eurooppa.. muissa maissa".*

Haastatteluiden ja keskustelujen perusteella vaikuttaa siltä, että tytöillä on varsin positiivinen käsitys suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja opiskelusta Suomessa. Monet nuorista toivat esille, että heidän entisissä kotimaissaan koulutus on kallista ja vanhemmilla täytyy olla varaa laittaa lapset kouluun. Tytöt kuvasivat sitä, että valtion ylläpitämät koulut saattavat olla ilmaisia, mutta *"sitten ne on vähän huonoja"*.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten on todettu jäävän usein koulutustasoltaan heikompaan asemaan kuin valtaväestöä edustavien nuorten (Peltola 2010, 72 – 73). Tämä ei kuitenkaan liity etniseen taustaan, vaan vanhempien resurssien puute ja perheen huono-osaisuus ovat keskeisimpiä syitä huonoon koulumenestykseen niin kantaväestön kuin maahanmuuttajien osalta (Kilpi 2010, 123 – 126; Markkanen 2010, 144 – 145; Peltola 2010, 73). Maahanmuuttotaustan nähdään tuovan mukanaan haavoittuvuutta yksilöiden ja perheiden yhteiskunnalliseen asemaan (Peltola 2010, 68).

Osa tutkimukseni tytöistä kuvasi perheen tilannetta entisessä kotimaassa taloudellisesti vakaaksi. He olisivat voineet näin ollen opiskella myös kotimaassaan, mutta he kertoivat niistä haasteista, joita opiskeluun siellä liittyi. Tytöt kuvasivat jonkin verran perheen sosio-ekonomista asemaa täällä Suomessa. Aika monen perheissä toinen vanhempi tai molemmat vanhemmat kävivät töissä. Osalla toinen vanhempi saattoi olla työtön tai vanhempi kävi vielä, esimerkiksi suomen kielen kursseilla. Näistä en pysty kuitenkaan suoraan tulkitsemaan, onko perheen sosio-ekonomisessa asemassa tapahtunut suuria muutoksia.

Lähes kaikki tytöt kertoivat heidän vanhempiansa kannustavan heitä opiskelemaan. Myös Peltolan (2010, 74) tutkimuksessa osa nuorista viittasi vanhempiansa koulutusta korostaviin arvoihin ja myös perheen antama emotionaalinen ja sosiaalinen tuki korostui. Tutkimuksessani koulutuksen nähtiin olevan väylä hyvään työhön tulevaisuudessa:

HB: *"Vielä jotain koulusta... jos opimme paljon ja ahkerasti, sitten voimme saada hyvä työ. Siks koulu on tärkeää"*.

HD: *"Ainakin työstä mä vois sanoa, että olisi hyvä työpaikka ja olisi jotenkin ystävällisiä siellä työpaikassa... niiden työntekijöiden kanssa... Siihen pitäis ainakin olla niin, hyvä arvosana on tärkeätä... siihen työpaikkaan"*.

HG: *"No semmonen olis kiva jos sais...jonkun työn, silleen semmosen vakituisen työn, että sais rahaakin jostain"*.

Toisaalta tytöt tunnistivat myös koulutuksen haasteet (Peltola 2010, 75). Koulunkäynti tarkoitti suurta työmäärää, jota lisäsi vielä uuden kielen opettelu samaan aikaan. Yksi tytöistä kertoi, kuinka vaikeaa hyvien arvosanojen saaminen ja halutun opiskelupaikan saaminen oli. Yksi tytöistä taas haaveili kampaaja-meikkaajan ammatista, joka tarkoittaa Suomessa usein kallista yksityiskoulua. Lähes puolet ryhmän tytöistä oli tehnyt töitä koulun ohella, esimerkiksi lehtien jakamista. Myös työn saamista kuvattiin kuitenkin vaikeaksi:

Sari: *"Onko vaikea saada töitä?"*

HD: *"On, tosi vaikee"*.

HF: *"Vaikee saada töitä"*.

HD: *"Mä haluan nyt saada vielä, jossain ravintola, tai sitten McDonald's. Ja pistin hakemus, mutta ne ei vastaa"*.

HF: *"Mulle on tervetullut ihan minkälainen työ, paitsi siivous. Mä voin hoitaa lasta ja kaikkee, mutta ei siivous"*.

Yksi tytöistä kuvaa myös sitä pettymystä, jos ahkera opiskelu ei takaisikaan töitä tulevaisuudessa:

HD: *"Se harmittaa, että jos opiskelee niin kauan, niin sitten sen jälkeen kun haet töitä, niin ei saa töitä. Se on niin ku "BIG", se on niin iso asia"*.

Keskustelimme tyttöjen kanssa myös työhön ja siihen liittyvien asioiden hoitamisesta, verokorttien hankkimisesta yms. Tämän tyyppiset asiat olivat tytöille vielä melko uusia, he myös neuvoivat toinen toisiaan näissä kysymyksissä. Yksi tytöistä kertoo, että:

HF: *"Suomesta tulee paperia joka paikasta, koulusta koko ajan paperi, joka paikka allekirjoitus"*.

Työn saamisen esteenä voivat olla niin "objektiiviset" syyt, kuten kielitaidon puute, koulutus, jota Suomessa ei tunnisteta tasaveroiseksi (Huttunen 2004, 140 – 141) tai yleinen vaikea taloudellinen

tilanne yhteiskunnassa. Toisaalta, yksi tytöistä nosti esiin myös yhteiskunnan ja työmarkkinoiden syrjivät rakenteet.

HD: *"Sisko oli suomen kielen kurssilla ja niillä tuli harjoittelu. Kun hän kävi yhen kauppa, mä haluisin hakea tähän töihin... hän käyttää huivi, sama kuin minä... niin ei hyväksy sitä. Ne sano, että meillä on jo oma työntekijä, me ei tarvita sua. Sitten huomina... sen kiinalainen kaveri kävi ihan sama kauppa ja kysyi... ja sitten ne hyväksyi hänet. Se oli aivan järkyttävää.. ihan epäreilu".*

Rakenteelliset ja valtaväestön asenteisiin liittyvät esteet etnisesti muuta kuin suomalaista taustaa edustavien nuorten tiellä eivät välttämättä katoa kulttuurisen ja kielellisen kompetenssin saavuttamisen myötä, huomauttaa Peltola (2010, 79). Edeltävässä esimerkissä risteävät ennakkoluulot erityisesti tiettyä etnistä ryhmää kohtaan. Tietynlainen ulkonäkö ja tietynlainen kulttuuri limittyvät toisiinsa "muslimin figurissa" (Huttunen 2004, 146), jolloin tämä voi tuottaa kaksinkertaista marginaalisuutta. Yhteiskunnassa tulisikin kiinnittää huomiota ulossulkeviin käytäntöihin ja asenteisiin (Peltola 2010, 81).

Tyttöjen tulevaisuuden suunnitelmissa työpaikka saattoi siintää myös Suomen ulkopuolella (Honkasalo 2011b, 135). Osa kertoi, että voisivat jäädä Suomeen, jos saisivat täältä hyvän työn. Osa taas haluaisi matkustella ja työskennellä mahdollisesti muissakin maissa. Muutamat heistä kertoivat, että he haluaisivat tulevaisuudessa työn kautta auttaa ihmisiä, koska he eivät pystyneet auttamaan ihmisiä entisissä kotimaissaan. Vakiintuminen ja perheen perustaminen oli tytöille ajankohtainen vasta joskus myöhemmin tulevaisuudessa.

Vaikka tytöt tunnistivat erilaiset heitä ympäröivät haasteet, tulevaisuus näyttäytyi tyttöjen puheessa pääpiirteittäin avoimena ja positiivisena. Kuten Peltolan (2010, 69) tutkimuksessa, tutkimukseni tytöt ovat aktiivisia ja usein hyvin vastuullisia nuoria, joiden toimijuus laajenee moneen suuntaan, eivätkä he takerru uhrin tai ongelman kategorioihin. Elämä kymmenen vuoden päästä merkitsee yhdelle tytöistä "ihan rauhallista elämää ja ihan "happy" ja toiselle kokemuksia ja maailman näkemistä eri puolilta matkustellen:

HI: *"Et mulla on käsitys itsestäni tällaisena... en mä tii... maailmankansalaisena..., että en mä nää itseäni pysymässä niin ku paikallaan".*

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli löytää vastauksia ja näkökulmia siihen, miten nuoret tytöt ja naiset rakentavat ja tuottavat monikulttuurista ja sukupuolista identiteettiä erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä ja erityisesti tyttötyön kontekstissa. Hain myös vastauksia kysymyksiin, millaisia neuvottelu- ja identiteeteistä nuoret käyvät ja millaisia jäsenyyksiä he näiden neuvottelujen pohjalta tuottavat ja kuvaavat. Tarkastelun taustalla ovat olleet erilaiset teoreettiset keskustelut ja määritelmät identiteetistä ja identiteettineuvotteluista, erityisesti suhteessa sellaisiin demografisiin tekijöihin, kuten ikä, sukupuoli ja etnisyys. Stuart Hallin (1999; 2003a; 2003b) jäsentelyt identiteetistä, kulttuurista ja monikulttuurisuudesta ovat toimineet tutkimukseni tärkeimpinä teoreettisina lähtökohtina. Tutkimustani ovat taustoittaneet ja kehystäneet nuorisotutkimukselliset keskustelut, erityisesti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen tyttötyön ja -tutkimuksen näkökulmat.

Tutkimukseni nuoret rakentavat ja tuottavat identiteettiä monin eri tavoin. Vastaavalla tavalla kuin Anna Kulmalan (2006, 59) tutkimuksessa, aineistoni antoi mahdollisuuden löytää yhden nuoren yksittäisen kertomuksen sisältä erilaisia identiteettejä. Ajattelen Hallin (1999, 223) mukaisesti, että: ”identiteetti tulisi ymmärtää eräänlaiseksi tuotannoksi, joka ei ole koskaan valmis, vaan aina prosessissa, muotoutuen pikemminkin esittämisessä kuin sen ulkopuolella”. Siihen, miten identiteettiä esitetään ja tuotetaan vaikuttavat sekä aktuaalinen tilanne ja paikka, jossa itsestä kerrotaan ja puhutaan, että aikaisemmat elämäkokemukset ja historia (mt., 223 – 227).

Ikä, sukupuoli, etninen ja monikulttuurinen tausta muodostuivat tyttöjen keskusteluissa tärkeiksi identiteettineuvottelujen ”rakennuspaloiksi”. Päädyn samaan johtopäätökseen kuin Lotta Haikkola (2010, 223 - 226) tutkimuksessaan, että etnisellä taustalla ja perheeseen kytkeytyvillä juurilla ja elämänhistorialla on nuorille jonkinasteista subjektiivista merkitystä. Kaikki nuoret kertoivat identifioituvansa omaan etnis-kansalliseen ryhmäänsä riippumatta tulositystä tai siitä, kuinka kauan he olivat Suomessa asuneet. Näiden identiteettien vahvuus ja nuorten tavat määritellä itsensä suhteessa lähtömaahan vaihtelivat ja nuoret myös pyrkivät ylittämään näitä luokitteluja. Etnisyys näyttäytyy enemmän suhteellisena ja jossain määrin tilanteesta riippuvaisena (Eriksen 2004, 345 – 346), jota voi subjektiivisesti tehdä, tuottaa, neuvotella ja esittää (Haikkola 2010, 233).

Etnisen taustan ohella yhtä merkityksellisiksi nuorten kuvauksissa nousevat liike sekä moninaiset paikat ja ihmissuhteet sekä Suomen ulkopuolella että Suomen sisällä. Parhaimmillaan nämä tarjoavat yksilön elämässä resursseja ja mahdollisuuksia (Huttunen 2004, 150 – 151). Oman identiteetin rakentumisessa merkityksellisiksi nousevat niin transnationaalit ihmissuhteet kuin arjen ympäristöt ja asuinpaikat, koulut, verkostot ja kaveripiirit (ks. Haikkola 2010, 222 – 223). Tutkimukseni osoittaa sen, että monikulttuurista taustoista tulevia nuoria ei tule tarkastella vain heidän lähtömaidensa

tai etnisen ryhmäjäsennyden kautta. Monikulttuurinen identiteetti ja erilaiset kuulumisen muodot rakentuvat moninaisten paikkojen ja neuvoteltujen jäsenyyksien kautta.

Hallin (1999, 13) mukaan identiteetti rakentuu arjen neuvotteluissa eron ja erontekojen kautta. Myös tutkimukseni nuoret tuottavat ja merkityksellistävät omaa identiteettiä erottautumisen ja rajankäyntien kautta. Esimerkiksi etnisyyden rakentuu usein silloin, kun kulttuurisista eroista tehdään merkityksellisiä ihmisten välisessä kanssakäymisessä (Eriksen 2004, 341). Suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden kokemukset ja määrittelyt ovat niitä rajapintoja, joissa nuoret joutuvat ottamaan kantaa ulkopuolelta tarjottuihin kategorioihin ja joissa he tuottavat subjektiivista erottautumista.

Nuorten kertomuksissa nousevat esiin sellaiset kategoriat kuin ulkomaalainen, maahanmuuttaja ja pakolainen. Kuten Laura Huttusen (2004, 140 - 144) tutkimuksessa, nuoret vastustavat sitä, että heidät nähdään tai he tulevat kohdelluiksi vain jonkin edellä mainitun kategorian edustajana. Vastapuheissa nuoret tuovat esiin omaa yksilöllisyyttä ja toimijuutta. Nuoret korostavat omia valinnanmahdollisuuksia arjessa ja elämässä, esimerkiksi tulevaisuuteen, koulutukseen, työhön ja perheen perustamiseen liittyvissä kysymyksissä. Suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemuksen ja suomen kielen oppimisen nähtiin tuovan esiin omaa toimijuutta ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Näissä keskusteluissa nuoret tekivät eroa ”toisiin” ulkomaalaisiin, jotka pysyttelevät oman perheen ja yhteisön piirissä sulkeutuen näin suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle.

Huttusen (mt., 145 – 150) mukaan maahanmuuttajiksi määrittyvät ihmiset saavat usein erityisiä määreitä, jotka tuottavat edellä kuvatun ”kasvottoman ulkomaalaisen” lisäksi etnistyneitä, sukupuolittuneita ja rodullistuneita vieraan figuureja. Näkyvät piirteet, kuten erilainen ihonväri tai uskonnollista sitoutumista viestittävä huivin käyttö, näyttäytyvät tutkimuksessani eniten marginaalisuutta tuottavina tekijöinä. Nuoret kuvasivat esimerkiksi, kuinka huivia käyttävän muslimityön oli vaikea saada työharjoittelupaikkaa. Samaisen työharjoittelupaikan sai lopulta toinen myös monikulttuurisen taustan omaava nuori. Tapaus piirtää kuvaa etnistyneestä ja sukupuolittuneesta ”muslimin figurista”, jolla näyttää olevan selkeä marginaalisuutta tuottava merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa (mt., 145 – 147) ja johon nuoret joutuvat ottamaan kantaa.

Toiseuttavaa marginalisointia ja rasismia vastustetaan nuorten kertomuksissa sekä sanoin että teoin. Nuoret kertoivat, etteivät he välitä tai huomioi sanomisia, kommentteja ja katseita, joita he kuulevat ja näkevät, esimerkiksi ihonväriin liittyen, liikkeessaan kaupungilla ja koulussa. Osa nuorista kertoi aktiivisesti vastustavansa tai sanovansa vastaan, esimerkiksi koulussa tapahtuvissa tilanteissa. Omaa erilaisuutta, esimerkiksi avoimuutta ja ulospäin suuntautuneisuutta, saatettiin joissain tilanteissa jopa tietoisesti korostaa ”hiljaisten suomalaisten” katseiden alla. Toiseuden ja rasismin kokemukset ovat kuitenkin kipeitä ja satuttavia ja niistä voi olla vaikea puhua. Anna Rastaan (2004, 40) mukaan

esimerkiksi rasismien vaikutuksen kieltäminen voi toimia nuorten selviytymisen strategiana. Tutkimukseni nuoret selittivät kokemuksia esimerkiksi sillä, että suomalaiset ovat vain tottumattomia erilaisuuteen. Tässä selityksessä näyttäytyy Rastaan (mt., 47 – 49) mukaan ymmärtämisen vaatimus, ”itse täytyy ymmärtää”.

Ulkopuolisiin määrittelyihin liittyi vastapainona ja vastastrategiana oman itsen määrittely ja erilaisuuden esiintuominen positiivisella tavalla (Haikkola 2010, 227 – 228). Oman erilaisuuden kautta tuotettiin eroa suomalaisuuteen ja laajemmin myös joihinkin länsimaisiin kulttuurisiin piirteisiin. Näissä tilanteissa tytöt saattoivat erottautumisessaan käyttää ja hyödyntää ulkomaalaisen identiteettiä, joita toisissa tilanteissa vastustettiin. Nuorten kuvaama erilaisuus saattoi liittyä esimerkiksi persoonallisuuden piirteisiin, joissa itseä kuvattiin avoimena, ulospäin suuntautuneena ja sosiaalisena, samalla piirtäen osin stereotyyppistäkin kuvaa suomalaisesta, joka on hiljainen, etäinen ja vaikeasti lähestyttävä. Suomalaisten nähtiin puhuvan ja avautuvan vain ollessaan humalassa. Nuoret saattoivat suomalaisen alkoholikulttuurin ohella kritisoida myös länsimaista yksilökeskeisyyttä, löyhiä perhesuhteita sekä yhteiskunnan ja kulttuurin liiallista vapautta ja yliseksualisoitumista. Nuoret rakensivat näissä kuvauksissa voimavaroikseen vahvat perhesuhteet ja perheen kunnioittamisen ja oman ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden kunnioittamisen, jossa naiseus ei tarkoita katseen alla olemista ja minishortseissa kadulla kävelemistä. (Ks. mt., 227 – 233).

Nuorten identiteettipuheessa ja -neuvotteluissa nousivat esiin sekä itsenäisyyden korostaminen että perheeseen ja yhteisöön sitoutuminen. Nuoret voivat samanaikaisesti tavoitella itsenäistymistä ja kunnioittaa ja arvostaa perheen yhteisöllisyyttä sekä läheisiä ja luottamuksellisia perhesuhteita (Oksanen 2010, 253 – 254; myös Alitolppa-Niitamo 2010). Identifioituminen omaan perheeseen ja yhteisöön korostui tilanteissa, joissa korostettiin oman kulttuurin hyviä puolia ja tehtiin eroa suomalaisuuteen (ks. Oksanen 2010, 248 – 251). Toisaalta tytöt myös kuvasivat monia tapoja, joilla he neuvottelivat omasta itsenäisyydestä, perheen jäsenten välisistä suhteista ja rooleista perheen sisällä. Oksanen (mt., 253) mukaan identiteettineuvotteluissa haetaan rajoja sille, mitkä ominaisuudet, liittyen esimerkiksi perhe- ja sukupuolten välisiin suhteisiin, ovat haluttuja ja missä määrin omasta etnisestä yhteisöstä voidaan tehdä irtiottoja.

Nuorten keskusteluissa nousevat esiin neuvottelut tyttöydestä ja naiseudesta sekä omasta asemasta naisena. Kuten Oksanen (mt., 242 - 248) tutkimuksessa, nuoret mainitsevat useaan otteeseen itsenäisyyden pyrkimykset kodin ulkopuolisessa elämässä, johon liittyvät opiskelujen saattaminen loppuun, työpaikan saaminen ja vasta tämän jälkeen mahdollinen perheen perustaminen. Itsenäisyyttä korostavassa puheessa pohditaan, mitkä naiseuteen liittyvät asiat ovat muuttumassa, tai jo muuttuneet. Nuoruus elämänvaiheena ja tyttöyden ja naiseuden roolit näyttäytyvät heille erilaisina kuin

esimerkiksi nuorina naimisiin menneille ja perheen perustaneille sukulaisnaisille entisessä kotimaassa. Osaltaan tytöt tekevät irtiotta yhteisön odotuksista ja rooleista, he haluavat määrittää itse paikkansa nuorina naisina. Oman toimijuuden korostaminen näkyy myös näissä keskusteluissa.

Naiseuteen ja naiseksi kasvamiseen liittyvät kysymykset ovat monin tavoin läsnä nuorten keskusteluissa, mikä on yhteistä kaikille nuorille naisille riippumatta etnisestä taustasta. Nuoret kohtaavat naisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyviä esityksiä arjessaan, esimerkiksi median välityksellä, liikkueissa kaupungilla ja kaveripiirien kautta. Kuten Oksasen (2010, 251 – 254) tutkimuksessa, myös oman tutkimuksen nuoret suuntasivat kohti suurempaa itsenäisyyttä ja vapautta kodin ulkopuolissa elämässä, mutta toisaalta he myös pyrkivät välttämään liiallista, kaiken sallivaa vapautta, jota suomalaisten nähtiin toteuttavan. Nuoret kertoivat arvostavansa suomalaista tasa-arvoa, mutta eivät välttämättä pitäneet hyvänä sen edustamaa sukupuolineutraaliutta. Naisuutta, omia oikeuksia, vapauksia ja velvollisuuksia neuvoteltiin ja rakennettiin hyödyntämällä erilaisia kulttuurisia aineksia. Nuoret rakentavat sudetta omaan perheeseen ja yhteisöön samaistumisten ja erottautumisten kautta. Perhettä ja yhteisöä koskevat puhutavat vaihtelivat sen mukaan, mistä naisuuteen liittyvistä asioista puhutaan. (Mt.)

Muutoksen käsite kuvaa ja jäsentää maahanmuuton seurauksia perheille. Ympäröivän yhteiskunnan ja sosiokulttuurisen ympäristön sekä perheen sosioekonomisen aseman ja elämäntilanteen muuttumisen myötä tutut arvot ja totut käyttäytymistavat eivät ole enää kaikilta osin sovellettavissa uusien olosuhteiden ja elämäntapojen asettamiin vaatimuksiin. Perheenjäsenet reagoivat tähän muutokseen kukin eri tavoin. (Alitolppa-Niitamo 2010, 56 – 61). Myös perheiden välillä voi olla suuria eroavaisuuksia siinä, miten perheen jäsenten välisiä suhteita ja rooleja säädellään (Oksanen 2010, 254). Tytöt kuvaavat sitä, kuinka vanhemmat odottavat heidän toimivan yhteisön odotusten ja tapojen mukaisesti, mutta toisaalta esimerkiksi koulussa on tärkeä saada myös kavereiden hyväksyntää. Toisaalta nuoret kuvaavat perhesuhteitaan myös hyvin joustavina. Tytöt tuovat esiin sen, että vanhemmat tukevat heidän itsenäistymispyrkimyksiään, esimerkiksi korostamalla kouluttautumisen merkitystä.

Annick Prieurin (2002, 72) mukaan monikulttuuristen nuorten identiteettien muotoutuminen on hyvin moninainen prosessi, eikä sitä voi tarkastella kehityskaareissa esimerkiksi ”pakistanilaisesta” ”norjalaiseksi” ja traditionaalisesta moderniin. Nuoret eivät kaksijakoisesti joko seuraa perinteisiä malleja ja vanhempiensa odotuksia tai omaksu uuden yhteiskunnan ja kulttuurin malleja. Tutkimukseni nuoret hyödyntävät moninaisia sukupuolisia ja kulttuurisia aineksia tuottaessaan ja kuvatessaan identiteettiään.

Yksi tytöistä kuvasi itseään ja identiteettiään ”länsimaalaistuneeksi afrikkalaiseksi”. Hän kertoi, ettei voi kuvitella itseään takaisin entiseen kotimaahan, koska on muuttunut jo niin paljon. Monet nuorista kertoivat, että parasta Suomessa on rauha ja turvallisuus sekä hyvät mahdollisuudet opiskella ja rakentaa tulevaisuutta. Suomalaisten ajoittainen vaikeus kohdata ulkomaalaisia paikallistettiin tottumattomuudeksi, koska Suomessa on ollut vielä niin vähän ja vähän aikaa ulkomaalaisia. Osa nuorista kertoi haluavansa jäädä Suomeen, jos he vain löytävät hyvän työn tulevaisuudessa. Kukaan nuorista ei kertonut halustaan palata pysyvästi entiseen kotimaahansa, mutta osalle tulevaisuus näyttäytyi jossain muualla, ulkomailla mahdollisesti matkustellen ja työtä tehden. Nuoret rakensivat näin myös eräänlaisia liikkeessä olevan maailmankansalaisen ja kosmopoliitin identiteettejä, jotka eivät kiinnity ulkomaalaisuuteen, suomalaisuuteen ja ei-suomalaisuuteen (Haikkola 2010, 231 – 235; Huttunen 2004, 150 – 151). Heille maailma ja tulevaisuus näyttäytyivät avoimina mahdollisuuksina.

Tarkasteleman tutkimukset (esim. Honkasalo 2011a, 252 – 254, 262 – 263; de los Reyes & Mulinari 2005, 23 – 26, 29 – 33) korostavat todellisuuden moninaisten erojen ja subjektipositoiden huomioimista. Omassa tutkimuksessani ymmärrän ja jäsenän tätä niin, että yksilön arjen identiteettineuvottelujen taustalla vaikuttavat monet yhteiskunnalliset, poliittiset, historialliset ja materiaaliset tekijät, jotka linkittyvät keskeisesti valtaan ja sosiaaliseen hierarkiaan, ja sitä kautta ihmisten mahdollisuuksiin määritellä liikkumista, kuulumista, mahdollisuuksia, sukupuolta, asemaa ja rooleja. Globaali tila ei ole samanlainen yhtä avoin mahdollisuuksien kenttä kaikille (Huttunen 2004, 151).

Tutkimuksessani olen tarkastellut nuorten identiteettineuvotteluja tyttötyön kontekstissa. Sosiaaliset identiteetit, liittyen ikään, sukupuoleen ja etniseen taustaan, näyttäytyvät muuntuvina ja moninaisina tuottaen moninaisia jäsenyyksiä ja kuulumisen paikkoja. Yksi tärkeimmistä huomioista näissä neuvotteluissa on nuorten tyttöjen ja naisten oman toimijuuden korostuminen. Kuten Veronika Honkasalo (2011b, 209 – 212) kirjoittaa, toimijuutta tulee tarkastella monialaisesti, ei vain vastaakohtaisesti joko mukautumisena vallitseviin rakenteisiin tai vapaata valintaa korostavassa mielessä. Honkasalo (mt., 212) on tuonut esiin nuorten naisten ahtaan ja helposti uhrina nähdyn aseman niin yhteiskunnallisissa keskusteluissa kuin nuorisotyössä. Monikulttuurinen tyttöys ja monikulttuurinen identiteetti sisältävät kuitenkin muuttuvia asemia ja moninaisia neuvottelunalaisia paikkoja, jolloin nuorten aito kuuleminen ja kohtaaminen nuoriso- ja tyttötyössä on ensiarvoisen tärkeää.

Haikkolan (2010, 233 - 235) mukaan raja vähemmistön ja enemmistön etnisyyksien välillä – siis ei-suomalaisten ja suomalaisten välillä – näyttäytyy ylittämättömältä ja suomalaisuuden ja suomalaisen jäsenyyden kriteerit näyttävät vaikeilta saavuttaa. Ulkomaalaisuudella ja kosmopoliittisuudella ei ollut hänen tutkimuksessaan voimaa horjuttaa ei-suomalaisen ja suomalaisten välistä rajaa, vaan

ne hänen mukaansa pikemminkin rakentuivat tämän rajan avulla. Rajan rikkomisen sijasta ulkomalaisuus ja myös usein rajattomaksi ajateltu kosmopoliittisuus rakentavat oman toiseutensa – suomalaisuuden. (Mt.)

Vastaavanlaisia erottautumisia, rajankäyntejä ja keskusteluja maailmankansalaisuudesta ja kosmopoliittisuudesta kävivät myös tutkimukseni nuoret. Haikkola (mt., 235) kuvaa myös maahanmuuttajataustaisten nuorten, sekä Suomessa syntyneiden että muuttaneiden, vaikeuksia solmia ystävyys-suhteita kantaväestön nuorten kanssa. Ystävyyssuhteet rakentuvat ennemmin toisten monikulttuurista taustoista tulevien nuorten kanssa, jolloin erilaisuus, ulkomaalaisuus ja positiivinen ulkomalainen identiteetti vastaavat monen nuoren kokemuksia ja antavat nimen näille yhteisille kokemuksille. Vastaavan tyyppisiä ystävyyssuhteita kuvasivat myös tutkimukseni nuoret. Nuoret kertoivat, että heillä on muutama suomalainen ystävä, mutta lähemmät ja koulun ulkopuoliset ystävyyssuhteet valtaväestön nuorten kanssa olivat vähäisiä.

Tutkimuksessani Viola-ryhmä muodostui monikulttuurisista nuorista, valtaväestön nuoria ryhmässä ei ollut. Pohdin, kuvastaako tämä ehkä juuri Haikkolan edellä kuvaamia rajoja. Pohdin myös huomioidaanko nuorisotyössä ja tyttötyössä tarpeeksi nuorten mahdollisuuksia rakentaa verkostoja ja ystävyyssuhteita valtaväestön ja maahanmuuttajanuorten välillä. Näitä kysymyksiä on myös Honkasalo (2011b) pohtinut omassa tutkimuksessaan. Yhteisyyden ja yhteisen kokemusmaailman luominen nuorten välille on tärkeää, niin vapaa-ajalla kuin koulussa. Tyttöjen Talo tekee nuorten parissa tärkeää työtä ja monet nuoret kertovat, että Tyttöjen Talo on heille paikka, jossa voi helpommin kohdata toisia nuoria. Luokittelurajat ylittävät ystävyyssuhteet ja verkostot luovat yhteisiä kokemuksia, joihin on mahdollista perustaa myös aikuiselämän itseidentifioinnit, luokitukset tai yhteisyyttä luova yhteinen historia (Haikkola 2010, 235). Rajat voivat muuttua ja liikkua, kuten seuraavassa nuorten tyttöjen kertomuksessa käy ilmi:

”Mä oon pienenä luullu, että on kaksi Jumalaa... on niin ku valkoisten Jumala ja mustien Jumala... mä oon joskus luullut niin. Kun menin kouluun, mä aloin tajuamaan”.

”Niin, meillä on ihan sama Jumala...”

7 POHDINTA

Tutkimusprosessini on ollut monimuotoinen ja vaiherikas. Tutkimusaiheeseen virittäytyminen alkoi kaksi vuotta sitten kandidaatin tutkielman myötä ja näiden kahden vuoden aikana olen pyrkinyt tutustumaan mahdollisimman monipuolisesti nuoruutta, identiteettiä, tyttöyttä ja naiseutta sekä monikulttuurisuutta käsitteleviin teoreettisiin keskusteluihin. Tutkielmani on pro gradu -tutkielmalle asetettuihin tavoitteisiin nähden pitkä työ, mutta perustelen työtäni ja tekemiäni valintoja sillä, että olen halunnut kuvata huolella etnografisen kenttätöön suunnitteluprosessin ja ne yhteistyötahot, Tampereen Tyttöjen Talo, Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hanke ja GENESO -tutkimushanke, joiden kanssa suunnittelu ja käytännön kenttätöön toteutus on tehty. GENESO -hankkeen työryhmä suuntasija rohkaisi tutkimuksellista katsettani nuoriin ja nuorisotutkimuksellisiin keskusteluihin, erityisesti tyttötyön ja tutkimuksen näkökulmista. Olen halunnut kuvata ja antaa tilaa tutkimukseni monikulttuurisille nuorille, joiden kanssa vietimme aikaa moninaisten keskustelujen ja haastatteluiden siivittämänä syksyllä 2013.

Tutkimusprosessi kokonaisuudessaan on ollut henkilökohtaisesti opettava, haastava ja tunteita herättävä kokemus. Monikulttuuristen nuorten kohtaaminen on ollut monella tavalla myös oman itsen kohtaamista, omien arvojen, odotusten, käsitysten ja ennakkoluulojen pohdintaa. Tutkimukseni nuoret rakentavat ja neuvottelevat moninaisia ja muuntuvia sosiaalisia identiteettejä. Neuvottelut ovat tilanne- ja keskustelusidonnaisia, jolloin nuoret hyödyntävät kulttuurista tietoa ja kategorioita monipuolisesti. Esimerkiksi etnisyyden ja sukupuolen määrittelyt saavat erilaisia painotuksia riippuen siitä, mistä naiseuden tai etnisyyden ja monikulttuurisuuden puolista puhutaan. Tutkimusaineistoa analysoidessani kiinnitin huomiota myös omiin tapoihini tuottaa ja neuvotella identiteettiä.

Monissa tilanteissa oma puheeni on tulkittavissa yritykseksi olla yksi tytöistä. Honkasalo (2011b, 55) kirjoittaa vastaavista huomioista omassa väitöstutkimuksessaan. Hänelle samuuden ihannointi etnografisen tiedon saavuttamisen keinona kertoo, kuinka kulttuuriset erot olivat tyttöryhmässä jatkuvasti niin läsnä, että hän pyrki väkisinkin ohittamaan ne, ikään kuin pinnistämällä, ettei eroja olisi olemassa ja että kaikki olisivat yhtä lailla tasavertaisessa asemassa. Vastaavanlaisia pyrkimyksiä tunnistan myös omasta toiminnastani. Asemoitumiseni vaihteli sekä omassa että tyttöjen puheessa, ollen välillä yksi tytöistä ja välillä taas erilainen, suomalainen, suhteessa nuoriin. Rastaan (2005a) artikkeli *Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa* auttoi kiinnittämään huomion niihin kohtiin keskusteluissa, joissa kerroin tytöille, kuinka yllättynyt olen heidän suomen kielen taidoistaan ja kuinka hienoa on, että he osaavat kieltä niin hyvin. Pohdin, tukeudunko näissä kommentteissa, ehkä jopa tiedostamattani, stereotyyppisiin käsityksiin ”ulkomaalaisesta”, jolle suomen kieli on vaikeaa. Olen pyrkinyt ennakkoluulottomaan ja avoimeen kohtaamiseen, mutta on ollut opettavaista huomata,

kuinka vuorovaikutustilanteissa myös itse tukeudun kulttuuriseen tietoon ja kategorioihin sekä jäsenyyksiin (kulttuuri) eroista.

Jälkeenpäin olen pohtinut, olisiko tutkimukseni ollut mahdollista toteuttaa ryhmässä, joka olisi muodostunut sekä valtaväestön nuorista että monikulttuurista nuorista. Honkasalon (2011b, 222 - 223) mukaan toiminnan eriyttäminen sukupuolen ja kulttuurisen taustan mukaan vaatii aina tilannekohtaista pohdintaa ja nuorten omien toivomusten ja lähtökohtien tulisi olla toiminnan suunnittelun perustana. Tutkimukseni nuoret kuvaavat jollain tavalla vaikeuksia solmia ystävyys-suhteita valtaväestön nuorten kanssa. Oma tutkimukseni ja Viola-ryhmän toteutus monikulttuurisena ryhmänä on perusteltua, mutta samalla nämä valinnat ylläpitävät rajoja ja eronte-koja valtaväestön ja monikulttuuristen nuorten välillä. Tutkimuksellisesti olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta ottamalla mukaan valtaväestöä edustavia suomalaisnuoria, jolloin voidaan ehkä aidosti puhua monikulttuurisesta ryhmästä.

Tutkimusprosessini alussa olin kiinnostunut myös poikien näkökulmasta identiteetin muotoutumisessa ja neuvotteluissa, mutta tämän näkökulman liittäminen olisi tehnyt tutkielmastani liiankin laajan pro gradu -tutkielmaksi. Honkasalon (mt., 222) mukaan sukupuolisensitiivisen poikatyön toimintamuodot tuntuvat olevan erityisen harvassa nuorisotyön kentällä. Tampereella tämän tyyppistä toimintaa tehdään Setlementtinuorten Hämeen piiri ry:n Kölvi-toiminnassa. Jatkotutkimuksellisesti myös näiden näkökulmien huomioiminen olisi tutkimuksellisesti tärkeää ja kiinnostavaa.

Tutkimuksellani olen pyrkinyt ymmärtämään ja nostamaan esiin monikulttuuristen nuorten identiteettien muuntuvaa ja neuvottelullista luonnetta (Oksanen 2010, 253). Olen keskustellut omaa aineistoani nuoruutta, monikulttuurisuutta, etnisyyttä ja sukupuolta käsittelevien tutkimusten kanssa (mm. Honkasalo 2011b; Haikkola 2010; Oksanen 2010; Huttunen 2004). Näissä keskusteluissa ja myös omassa tutkimuksessani nostetaan esille perheen, sukupuoli- ja tasa-arvokäsitysten sekä erilaisten kuulumisen muotojen ja ryhmärajojen moninaisuus ja laaja-alaisuus. Kapeat käsitykset perheestä, sukupuolten välisistä suhteista ja tasa-arvosta eivät tavoita monikulttuuristen perheiden ja nuorten arkea (Honkasalo 2011b, 220 – 225). Monikulttuuriset nuoret ja heidän perheensä muodostavat lisäksi hyvin moninaisen ja heterogeenisen joukon.

Nuorten toimijuus ja tarve tulla kohdatuiksi yksilöinä korostuu heidän omissa puheenvuoroissaan läpi aineiston. Tytöt neuvottelevat ja määrittelevät identiteettiä, paikkaa ja kuulumista huomioiden myös perheen merkityksen ja kodista tulevan arvomaailman kunnioittamisen (mt., 209 – 212). Tyttö- tutkimukselliset nykykeskustelut korostavat toimijuuden muotojen ja ehtojen moninaisuutta (Ojanen 2011, 22 – 26). Toimijuutta voi tapahtua tavoilla, joita ei välttämättä mielletä aktiiviseksi toimijuudeksi. Tämä ei tarkoita, etteivätkö moninaiset yhteiskunnalliset valtarakenteet ja -suhteet, me-

diakulttuuriset vaikutteet sekä vertais- ja kaverisuhteet vaikuttaisi nuorten elämässä ja valinnoissa. Toimijuutta tulee tarkastella yksilöpsykologisen näkökulman lisäksi osana niitä kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita, jotka määrittävät nuorten tyttöjen ja naisten elämää (Honkasalo 2011b, 30 – 36, 209 – 212).

Tutkimukseni johdannossa nostin esille kysymyksen, miltä suomalaisuus näyttää vuonna 2014. Ronkaisen (2009, 40) mukaan suomalaisuutta voisi painottaa muuttuvana ja neuvoteltavana kollektiivisena prosessina, jossa kaikilla yhteiskunnallisen ja sosiaalisen tilan jakavilla ihmisillä on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja määrittelyyn suomalaisuudesta. Tutkimuksessani Suomi ja suomalaisuus eivät eroista ja rajankäynneistä huolimatta palaudu vain kansalliseen yhtenäisyyden kokemukseen (Litja 2009, 60). Erot ja rajankäynnit kuvaavat osaltaan ehkä sitä murrosta, jota suomalaisuus käy parhaillaan läpi. Monikulttuurisissa kokemuksissa piilee potentiaalia ja vihjeitä kulttuurisesti avoimemman yhteiskunnan rakentamiseen (mt., 60). Monikulttuurisia käytäntöjä tarvitaan ja niitä tulee kehittää sekä tutkimuksessa että käytännöissä, jotta nuorten tasavertainen yhteiskunnallinen osallisuus, arjessa ja vapaa-ajalla toimiminen ja ihmissuhteiden muodostaminen toteutuisivat (Honkasalo 2011b, 227).

8 LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) (2002) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002) Johdanto. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7 – 18.
- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters. Embodied others in post-coloniality*. London: Routledge.
- Alitolppa-Niitamo, Anne (2010) Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 45 – 64.
- Anis, Merja (2008) *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008.
- Antaki, Charles & Widdicombe, Sue (1998) Identity as an achievement and as a tool. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) *Identities in talk*. London: Sage, 15 – 14.
- Anttila, Anna & Ojanen, Karoliina & Saarikoski, Helena & Timonen, Senni (2011) Tyttöjen juttuja. Tyttökulttuurin monimuotoiset tilat. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 135 – 172.
- Benwell, Bethan & Stokoe, Elizabeth (2006) *Discourse and identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Berg, B. (1998) *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: Allyn and Bacon; ref.
- Brewer, John D. (2000) *Ethnography*. Buckingham: Open University Press.
- Bhavnani, Kum-Kum & Phoenix, Ann (1994) Shifting identities shifting racisms: An introduction. Teoksessa Kum-Kum Bhavnani & Ann Phoenix (toim.) *Shifting identities shifting racisms. A feminism & psychology reader*. London: Sage, 5 – 18.
- Brewer, John D. (2000) *Ethnography*. Buckingham: Open University Press.
- Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*. London: Routledge.
- Cantell, Matti (toim.) (2000) *Monikulttuurisen nuorisotyön käsikirja*. Helsinki: LK-kirjat.

Coffey, Amanda (2005) ”Toisen” kohtaaminen ja vieraan monimerkityksellisyys. Teoksessa Reetta Mietola & Elina Lahelma & Sirpa Lappalainen & Tarja Palmu (toim.) Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä. Erontekoja ja yhdessä tekemistä. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 213 – 223; ref. Lappalainen, Sirpa (2007) Rajamaalla. Etnografinen tarina kenttätöystä lasten parissa. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 65 – 88.

Côté, James E. & Levine, Charles G. (2002) Identity formation, agency and culture. A social psychological synthesis. Mahwah, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.

Deegan, Mary Jo (2001) The Chicago School of ethnography. Teoksessa Paul Atkinson & Amanda Coffey & Sara Delamont & John Lofland & Lyn Lofland (toim.) Handbook of ethnography: London: Sage, 11 – 25.

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o) jämlikhetens landskap. Stockholm: Liber.

Eischer, Heli (2011) Osa I. Tyttöjen Talon yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa Heli Eischer & Jonna Tuppurainen. Tyttöjen Talo on kuin toinen koti. Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry, 12 - 42.

Eischer, Heli & Tuppurainen, Jonna (2011) Tyttöjen Talo on kuin toinen koti. Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry.

Eriksen, Thomas Hylland (2004) Toista maata?: johdatus antropologiaan; suomentaneet Maarit Forde ja Anna-Maria Tapaninen. Helsinki: Gaudeamus.

Forsberg, Margareta (2005) Brunetter och blondiner. Om ungdom och sexualitet i det mångkulturella Sverige. Göteborg : Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Gordon, Tuula & Holland, Janet & Lahelma, Elina (2001) Ethnographic research in educational settings. Teoksessa Paul Atkinson & Amanda Coffey & Sara Delamont & John Lofland & Lyn Lofland (toim.) Handbook of ethnography: London: Sage, 188 – 203.

Gordon, Tuula & Hynninen, Pirkko & Lahelma, Elina & Metso, Tuija & Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2007) Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 41 – 64.

- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (1992) Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 314 – 327.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja & Holland, Janet (2002) Katseelta piilossa. Hiljaisuus ja liikkumattomuus kouluetnografin havainnoissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura, 305 – 325.
- Haikkola, Lotta (2010) Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokitteluissa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 219 – 238.
- Hakala, Katariina & Hynninen, Pirkko (2007) Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 209 – 225.
- Hall, Stuart (1999) Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (2003a) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85 – 128.
- Hall, Stuart (2003b) Monikulttuurisuus. Suom. Mikko Lehtonen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233 – 278.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1995) *Ethnography. Principles in practice*. London: Routledge.
- Helander, Reetta (2002) Somalitytöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja Tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 109 – 128.
- Hellgren, Zenia & Hobson, Barbara (2008) Cultural dialogues in the good society: The case of honour killings in Sweden. *Ethnicities* 8 (3), 385 – 404.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Helsinki Gaudeamus University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) *Tutkija ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hirvonen, Eila (2002) Nuoren naisen raskaus ja äitiys. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) (2002) *Tulkintoja Tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 166 – 181.

Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (2008) Johdanto: Nuorisotyötä on tehtävä! Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 7 – 17.

Honkasalo, Veronika (2005) Methodological considerations on doing ethnographic fieldwork in multicultural surroundings. Teoksessa Helena Helve (toim.) Mixed methods in youth research. Helsinki: Finnish Youth Research Network: Finnish Youth Research Society, 141 – 159.

Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari (2008) Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 115 – 138.

Honkasalo, Veronika (2011a) Pois lokeroista. Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttö-tutkimuksessa ja tyttötyössä. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt. Johdatus tyttö-tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 249 – 268.

Honkasalo, Veronika (2011b) Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Honkatukia, Päivi (1998) Sopeutuvat tytöt?: sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 134 – 154.

Huttunen, Laura (2005) Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Anna Rastas & Lauta Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 117 – 160.

Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 39 – 63.

Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (toim.) (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja yllirajaisia suhteita. Teoksessa Anna Rastas & Lauta Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 16 – 40.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9 – 19.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20 – 32.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012a) Katégoria-analyysin juuret. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Soininen. Katégoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus katégoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino, 17 – 43.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012b) Katégoria-analyysin teesit. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Soininen. Katégoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus katégoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino, 45 – 87.
- Kangas, Sonja (2002) Tytöt bittien ja pikselien maailmassa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) (2002) Tulkintoja Tytöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 19 – 41.
- Kautto, Virpi (2009) Ootsä mun kaa? Ystävyys monikulttuuristen nuorten arjessa. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Suurpää Leena. Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaa osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 62 – 75.
- Keskinen, Suvi (2009) `Me´ ja `muut´? Kunniaan liittyvä väkivalta median kuvauksissa. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 16–29.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana (2012) Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 7 – 33.
- Keskisalo, Anne-Mari & Perho, Sini (2002) Miten olla oikein toimintatutkijana? – Tutkijana nuorisotalolla. Nuorisotutkimus 20 (1), 47 – 51; ref. Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari (2008) Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 115 – 138.

- Kilpi, Elina (2010) Toinen sukupolvi peruskoulun päättyessä ja toisen asteen koulutuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Haikkola Lotta (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 110 – 132.
- Kivijärvi, Antti & Harinen, Päivi (2009) Omat ja vieraat. Rajanvetoja monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Suurpää Leena. *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaa osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 76 – 93.
- Korteweg, Anna & Yurdakul, Gökçe (2009) Islam, gender, and immigrant integration: boundary drawing in discourses on honour killing in the Netherlands and Germany. *Ethnic and Racial Studies* 32 (2), 218–238. DOI: 10.1080/01419870802065218.
- Kulmala, Anna (2006) *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. Tampere: Tampere University Press: Taju.
- Käyhkö, Mari (2002) Näkymättömäksi siivoojaksi ja kodinhengettäreksi. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) (2002) *Tulkintoja Tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 42 - 62.
- Käyhkö, Mari (2011) Koulu tyttötutkimuksen näyttämönä. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) (2011) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 89 – 133.
- Lahelma, Elina & Gordon, Tuula (2007) Taustoja, lähtökohtia ja avauksia kouluetnografiaan. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 17 – 38.
- Lappalainen, Sirpa (2007a) Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 9 – 14.
- Lappalainen, Sirpa (2007b) Havainnoista kirjoitukseksi. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 113 – 133.
- Lappalainen, Sirpa (2007c) Rajamaalla. Etnografinen tarina kenttätyöstä lasten parissa. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen

(toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 65 – 88.

Latomaa, Sirkku & Suni, Minna (2010) Toisen sukupolven kielelliset valinnat. Teoksessa Tuomas Martikainen & Haikkola Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 151 – 174.

Liebkind, Karmela (1998) Etnisten ryhmien identiteettineuvottelut. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen & Anna-Maija Pirttilä-Backman (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Helsinki: Otava, 100 – 119.

Litja, Jukka-Pekka (2009) Kulttuurinen identiteetti pelivälineenä. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Suurpää Leena. Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaa osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 49 – 61.

Lundbom, Pia (2002) Kettutyttöjä vai naisaktivisteja. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) (2002) Tulkintoja Tytöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 88 – 105.

Lähteenmaa, Jaana (1992) Miten käy tytöiltä rock`n roll? Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 210 – 222.

Lähteenmaa, Jaana (2002) Tyttöjä pelastamassa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) (2002) Tulkintoja Tytöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 271 – 286.

Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari (1992). Johdanto. Tyttötutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9 – 21.

Löytty, Olli (2005) Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 161 – 189.

Löyttyjärvi, Kaisla (2009) Erilainen nuori. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 123 – 131.

Markkanen, Sanna (2010) Toisen sukupolven koulumenestyksen ymmärtäminen ja tutkiminen Suomessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 133 – 148.

Meetoo, Veena & Mirza, Heidi Safia (2007) ”There is nothing ‘honourable’ about honour killings”: Gender, violence and the limits of multiculturalism. *Women’s Studies International Forum* 30 (3), 187–200. DOI: 10.1016/j.wsif.2007.03.001

Metsämuuronen, Jari (toim.) (2006) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Met-help, 15 – 148.

Nieminen, Juha (2008) Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 21 – 43.

Nieminen, Liisa (2010) Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 25 – 42.

Nikander, Pirjo (2010a) Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 432 – 445.

Nikander, Pirjo (2010b) Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 242 – 268.

Nikunen, Kaarina (2012) Sukupuolittuneet mediakuvastot ja yllirajainen kokemus maahanmuuttajanuorten arjessa. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 155 – 173.

Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) (1992) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (1992) Yhteenveto. Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 329 – 337.

Näre, Sari (2008) Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 541 – 547.

- Oinas, Elina (2011) Tyttötutkimuksen näkökulmia ruumiillisuuteen. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 305 – 342.
- Ojanen, Karoliina (2011) Katsaus tyttötutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 9 – 43.
- Ojanen, Karoliina & Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.) (2011) Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Ojanen, Karoliina & Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (2011) Esipuhe. Teoksessa Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 7 – 8.
- Oksanen, Saara (2010) Nuoret somalinaiset sukupuolen ja etnisen identiteetin rajoja etsimässä. Teoksessa Tuomas Martikainen & Haikkola Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 239 – 256.
- Peltola, Marja (2010) Ulossuljettu keskiluokka? Maahanmuuttajataustaiset nuoret, perhe ja yhteiskunnallinen asema. Teoksessa Tuomas Martikainen & Haikkola Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 66 – 83.
- Pietilä, Ilkka (2010) Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 411 – 423.
- Prieur, Annick (2002) Gender remix. On gender constructions among children of immigrants in Norway. *Ethnicities* 2 (1), 53 – 77. DOI: 10.1177/1469682002002001522.
- Punnonen, Varpu (2008) Sukupuolisensitiivinen sosiaalinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikka & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 521 – 540.
- Raevaara, Liisa (2010) Nuorisotalolla tutkimassa nuorten kielenkäyttöä. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 89 – 90.
- Rantala, Taina (2006) Etnografisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen, (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 215 - 284.

- Rastas, Anna (2004) Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 33 – 55.
- Rastas, Anna (2005a) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 69 – 116.
- Rastas, Anna (2005b) Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 78 – 102.
- Rastas, Anna (2009) Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 47 - 64
- Rastas, Anna (2010) Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 64 – 89.
- Raunio, Kyösti (1999) Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.
- Reddy, Rupa (2008) Gender, culture and the law: Approaches to 'honour crimes' in the UK. Feminist Legal Studies 16 (3), 305–321. DOI: 10.1007/s10691-008-9098-x.
- Ronkainen, Jussi (2009) Suomalaisuuden kategoriat. Maahanmuuttajataustaiset nuoret ja ”omanmaalaisuus”. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Suurpää Leena. Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaa osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 25 – 43.
- Ruotsalainen, Leena (2008) Kulttuurinen nuorisotyö on kamppailulaji. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 168 – 184.
- Ruusuvuori, Johanna (2001) Harvey Sacks. Arkielämän metodit ja keskustelunanalyysi. Teoksessa Vilma Hänninen & Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 383 – 405.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424 – 431..

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22 – 56.

Ruuska, Petri (2013) Identiteettien translokaali elämä. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto. Tampere: Vastapaino.

Saarikangas, Kirsi (2002) Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; ref. Anttila, Anna & Ojanen, Karoliina & Saarikoski, Helena & Timonen, Senni (2011) Tyttöjen juttuja. Tyttökulttuurin monimuotoiset tilat. Teoksessa Ojanen, Karoliina & Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.) Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 135 – 172.

Saarikangas, Kirsi (2006) Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; ref. Anttila, Anna & Ojanen, Karoliina & Saarikoski, Helena & Timonen, Senni (2011) Tyttöjen juttuja. Tyttökulttuurin monimuotoiset tilat. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 135 – 172.

Saarikoski, Helena (2001) Mistä on huonot tytöt tehty? Helsinki: Tammi.

Saarikoski, Helena (2009) Nuoren naisellisuuden koreografioita. Spice Girlsin fanit tyttöyden tekejinä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sherman Heyl, Barbara (2001) Ethnographic interviewing. Teoksessa Atkinson, Paul & Coffey, Amanda & Delamont, Sara & Lofland, John & Lofland, Lyn (toim.) Handbook of ethnography. London: Sage; ref. Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 89 – 112.

Skeggs, Beverley (2001) Feminist ethnography. Teoksessa Paul Atkinson & Amanda Coffey & Sara Delamont & John Lofland & Lyn Lofland (toim.) Handbook of ethnography: London: Sage, 426 – 442.

Souto, Anne-Mari (2011) Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.

Stokoe, Elizabeth H. (2004) Gender and discourse, gender and categorization: current developments in language and gender research. *Qualitative Research in Psychology* 1 (2), 107 – 129.
DOI: 10.1191/1478088704qp007oa.

Stokoe, Elizabeth (2012) Moving forward with membership categorizations analysis: Methods for systematic analysis. *Discourse Studies* 14 (3), 277 – 303.
DOI: 10.1177/1461445612441534.

Suoninen, Eero (2001) Harold Garfinkel. Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat. Teoksessa Vilma Hänninen & Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino, 365 – 382.

Suoninen, Eero (2012) Identiteettien rakentumien. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino, 89 – 130.

Suurpää, Leena (2005) Suvaitsevaisuus. Sietämistä vai solidaarisuutta? Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 41 – 68.

Talib, Mirja-Tytti & Lipponen, Päivi (2008) Kuka minä olen? Monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.

Tiainen, Tatiana (2012) Iäkkäät inkeriläisnaiset rajalla. Neuvotteluja arjen kansalaisuudesta transnationaalissa tilassa. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 206 – 231.

Tolonen, Tarja (1992) Tyttöjen hevostallikulttuuri: faniudesta vastuunottoon. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 135 – 154.

Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 89 – 112.

Tuomaala, Saara (2011) Menneisyyden tytöt ja tyttöjen tarinat. Marginaalista haastajiksi? Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 45 – 87.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuppurainen, Jonna & Eischer Heli (2011) Osa II. Työ monikulttuuristen tyttöjen kanssa. Teoksessa Heli Eischer & Jonna Tuppurainen. Tyttöjen Talo on kuin toinen koti. Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry, 101 - 111.

Tuppurainen, Jonna (2011) Osa II. Ainutlaatuisina yhdessä. Mitä tapahtuu Tyttöjen Taloissa? – Vastaajina tytöt, työntekijät ja työmuodon tutkijat. Teoksessa Heli Eischer & Jonna Tuppurainen. Tyttöjen Talo on kuin toinen koti. Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry, 43 - 116.

Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruusuvuori, & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223 – 241.

Vehkalahti, Kaisa & Rutanen, Niina & Lagström, Hanna & Pösö, Tarja (2010) Johdanto. Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 10 – 23.

Vilkka, Hanna (2010) Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Zimmerman, Don H. (1998) Identity, context and interaction. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) Identities in talk. London: Sage, 87 – 106.

Wager, Maaret (1998) Arvoituksellinen sukupuoli. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen & Anna-Maija Pirttilä Backman (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Helsinki: Otava, 81 – 99.

Widdicombe, Sue (1998) Identity as an analysts' and a participants' resource. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) Identities in talk. London: Sage, 191 – 206.

Elektroniset lähteet

Helsingin Sanomat 4.3.2014. Minäkin olen suomalainen. Teemat Sunnuntai.

<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1393652246577>. Viitattu 10.4.2014

Nuorisotutkimusseura ry. (2014)

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/>. Viitattu 27.4.2014.

Research database Tuhat. University of Helsinki (2013) Generational negotiations, social control and gendered sexualities.

[https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/en/projects/generational-negoti\(58d7282c-2e7a-4f78-b89b-4a27702eb1e8\).html](https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/en/projects/generational-negoti(58d7282c-2e7a-4f78-b89b-4a27702eb1e8).html). Viitattu 19.11.2013.

Setlementtiyhdistys Naapuri ry (2013a) Tietoa Naapurista.

www.naapuri.fi/tietoa_naapurista/. Viitattu 12.11.2013.

Setlementtiyhdistys Naapuri ry (2013b) Tietoa Naapurista/Mikä on Setlementti?

www.naapuri.fi/tietoa_naapurista/mika_on_setlementti/. Viitattu 12.11.2013.

Setlementtiyhdistys Naapuri ry (2013c) Työmuodot/Tampereen Tyttöjen Talo.
www.naapuri.fi/tyomuodot/tampereen_tyttöjen_talo/. Viitattu 12.11.2013

Setlementtiyhdistys Naapuri ry (2014) Työmuodot/Kunniakulttuuri Pirkanmaalla -hanke.
<http://www.naapuri.fi/tyomuodot/kunniakulttuuri-pirkanmaalla-han/>. Viitattu 22.4.2014..

Soundi 25.2.2014. Olen suomalainen -ikivihreä päivitettyyn muotoon. Uutiset
www.soundi.fi/uutiset/olen-suomalainen-ikivihrea-paivitettyyn-muotoon
Viitattu 10.4.2014

Suomen Setlementtiliitto (2013) Setlementtiliitto.
www.setlementti.fi/setlementtiliitto/. Viitattu 12.11.2013.

Suomen Setlementtiliitto (2014a) Poikatyö.
www.setlementti.fi/tyttotyö/poikatyö/. Viitattu 1.2.2014

Suomen Setlementtiliitto (2014b) Tyttötyö.
www.setlementti.fi/tyttotyö/. Viitattu 1.2.2014.

Suomen Setlementtiliitto (2014c) Isosisko- ja Tyttöjen Tupatoiminta.
www.setlementti.fi/tyttotyö/isosisko-ja-tyttöjen-tupatoiminta/. Viitattu 1.2.2014.

Suomen Setlementtiliitto (2014d) Lisää Tyttötyötä.
www.setlementti.fi/tyttotyö/lisaa-tyttotyota/. Viitattu 1.2.2014.

Tampereen Tyttöjen Talo (2013) Mikä TTT on?
www.tyttö.fi/fi/mikattton.php. Viitattu 12.11.2013.

Tampereen Tyttöjen Talo (2014) Yleistä. Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen työ.
www.tyttö.fi/index.php/2013-04-19-05-54-13/sukupuolisensitiivinen-tyoe.
Viitattu 15.2.2014

Urbaani Sanakirja 21.12.2011. Servaus.
<http://urbanisanakirja.com/word/servaus/> Viitattu 10.4.2014.

Liite 1: Viola-keskusteluryhmän esite

Tampereen Tyttöjen Talo –

Keskiviikkoisin
11.9 – 9.10.2013
klo.16.00 – 17.30

Ryhmän viimeisellä
tapaamiskerralla yhteistä
mukavaa toimintaa esim.
leffailta.

Viola – monikulttuurinen keskusteluryhmä

Keskustelua mm.

- Millaista on olla nuori monikulttuurisissa ympäristöissä
- Tyttöys, naiseus ja ulkonäkö
- Perhe, ystävyssuhteet, seurustelu
- Koulu ja tulevaisuus

Yhteystiedot - Aleksanterinkatu 29 B 8 a. p. (03) 2141880

Liite 2: GENESO -haastatteluteemarako (2013)

GENESO-PROJEKTIN HAASTATTELUTEEMAT: nuorten haastattelut

- haastattelukutsussa: tutkimuksessa haastatellaan yläkouluikäisiä nuoria siitä millaista on olla nuori monikulttuurisissa ympäristöissä, miten nuorten erilaiset taustat vaikuttavat siihen miten ystäväpiirit rakentuvat ja millaisia koulun vertaissuhteet ovat, millaiset suhteet ovat koulun ja asuinympäristöön sekä millaisia koulun/kaveripiirin ja oman perheen näkemykset ovat suhteessa toisiinsa, millaisia kokemuksia on rasismista ja syrjinnästä
- haastatteluun voi osallistua yksin tai 1-2 kaverin kanssa
- suunnattu kaikille nuorille jotka monikulttuurisilla luokilla, monikulttuurisuus ei siis tarkoita vain maahanmuuttajataustaisia/etnisten vähemmistöjen nuoria, sekä tytöt että pojat

Taustatietoja

- oma syntymäpaikka (maa), vanhempien syntymämaa
- äidinkieli, kotona puhuttava kieli
- kauanko olet asunut tässä kaupungissa ja tällä asuinalueella, entä käynyt tätä koulua?

Koulu ja kaveripiiri

- verkostokartta: ketkä ovat kavereitasi, keiden kanssa et tule kovin hyvin toimeen tai erimielisyyksiä, mitä teette kavereidesi kanssa?
- miten oppilaiden erilaiset taustat näkyvät kaverisuhteissa, yhteistyössä/ristiriidoissa vai näkyvätkö mitenkään?
- millainen on suhde opettajiin ja muuhun henkilökuntaan, missä asioissa suhteet hyvin toimivia, onko jotain hankauksia?
- millaisia tyttöjen ja poikien välit ovat luokallasi? Kommentoivatko tytöt poikien/pojat tyttöjen ulkonäköä/pukeutumista? Entä tytöt toistensa/pojat toistensa ulkonäköä/pukeutumista?

Ulkonäön merkitys:

- millainen oma tyyli tai pukeutumistapa, kenen mielipide vaikuttaa siihen miltä haluat näyttää, koetko että ulkonäköön liittyy jotain paineita?
- millaisia tyylejä omalla luokalla/kaveripiirissä, halu näyttää samalta kuin muut vai erilainen tyyli, millaisia tyylejä mahdollisuudet olla erilainen ja mitä siitä seuraa, mitä on erilaisuus?
- puuttuuko joku ulkonäköösi, kommentoi pukeutumistasi (positiivisesti, negatiivisesti)? Toivotko että ulkonäköäsi kommentoidaan vai haluaisitko olla ”rauhassa”?

Omassa asuinympäristössä ja kaupungilla

- huudellaanko sinulle tai häiritäänkö sinua asuinalueellasi? Entä kaupungilla liikkuessasi?

- seuraavatko naapurit tai muut ympäristön ihmiset toimiasi? Puuttuuko joku tekemisistäsi tai kertoo vanhemillesi mitä olet tehnyt kodin ulkopuolella? Valittaako joku tekemisistäsi vanhemillesi, koululle tms.?

Rasismin ja syrjinnän kokemukset

- oletko itse joutunut huutelun, haukkumisen, kiinnikäymisen tai uhkailun kohteeksi joka olisi luonteeltaan rasistista (liittyy ihonväriin, muuhun ulkonäköön, pukeutumiseen, kieleen jota puhuu, uskontoon jne)
- oletko ollut paikalla kun joku muu on kohdannut tällaista
- jos kyllä: miten olet toiminut näissä tilanteissa
- oletko itse tehnyt jotain tällaista
- oletko kokenut muuta syrjintää joka luonteeltaan rasistista tai oletko todistanut sellaista sivusta? Millaista, kuka tekijänä ja kohteena, mitä teit silloin?

Media: sosiaalinen media/internet, televisio, musiikki, lehdet

- miten tärkeä sosiaalinen media on, miten usein käytät, mitä siellä teet, mitä ki-vaa/häiritsevää somessa?
- kuunteletko musiikkia, millaista?
- naisten ja miesten kuvaamisen tavat ja seksuaalisuus esim. musiikkivideoissa, elokuvissa, tv-sarjoissa ja muuten mediassa, miten suhtaudut, millaisena pidät?
- vaikuttaako omaan käsitykseen siitä millainen ulkonäkö on tavoiteltava tai millaista tyyliä haluaisit itse seurata?

Perhe ja lähisuku

- verkostokartta: ketkä kuuluvat perheeseesi, ketkä muut tärkeitä oman suvun piirissä, entä muut (ei kaveripiiriin kuuluvat)
- mistä asioista päätät itse, mistä vanhemmat tai yhdessä päättäminen, miten neuvottelette asioista jos olette eri mieltä, millaisista asioista erimielisyyttä tulee
- millaiset suhteet sinulla on sisaruksiisi?
- onko lähisuvussasi muita tärkeitä ihmisiä, jotka liittyvät arkielämääsi? Millä tavalla he ovat tärkeitä?
- ulkonäköön liittyvät kysymykset: tuleeko riitaa vaatteista, meikkaamisesta tms.?
- seurustelu: voiko vanhempien kanssa puhua näistä asioista vai haluatko pitää omana asiana? miten vanhempasi (sisarukset jne.) suhtautuvat/suhtautuisivat seurusteluusi? rahankäyttö: saatko rahaa käyttöösi, miten rahankäytöstä päätetään, tuleeko siitä erimielisyyksiä perheen kesken?
- liikkuminen ulkona, viikonloppuna kaupungilla, kavereiden luona kylässä: tuleeko näistä asioista erimielisyyksiä vanhempien kanssa? Miten sovitte asioista?
- mitä ajattelet seksistä ja seksuaalisuudesta, missä vaiheessa kuuluu elämääsi? Kenen mielteet vaikuttavat siihen mitä ajattelet asiasta?

Tärkeitä asioita elämässä:

- mitkä ovat 3-5 tärkeintä asiaa elämässäsi (nyt)?
- mitä toivot tulevaisuudelta: missä olet ja millaista elämää elät 10 vuoden päästä/25-vuotiaana?

MAHDOLLISIA LISÄ- TAI APUKYSYMYKSIÄ

Perhe ja lähisuku

- Millaisissa asioissa vanhempasi vaikuttavat elämääsi?
- Millaisia neuvoja ja ohjeita olet saanut vanhemmiltasi?
- Millaisia asioita vanhempasi kieltävät sinulta? Mitä ajattelet siitä?

Rasismien ja syrjinnän kokemukset

- Oletko kokenut tullesi kohdelluksi eri tavalla kuin muut (etnisen taustasi, kielesi, kulttuuri-si, ihonvärisi tms. takia)? Millaisissa tilanteissa? Oletko puhunut siitä perheesi kanssa? Oletko kertonut siitä kenellekään?
- Ovatko muut perheenjäsenesi kohdanneet rasismia/syrjintää/ennakkoluuloja?
- Onko Suomessa paljon rasismia / ennakkoluuloja? Kerro lisää.

Tulevaisuus

- Millaisia suunnitelmia sinulla on (lähi)tulevaisuudessa?
- Mikä olisi parasta mitä perheellesi voisi tulevaisuudessa tapahtua?
- Miten näet tulevaisuutesi 10 vuoden kuluttua?

Liite 3: Lupakirje ryhmän tytöille ja alaikäisten tyttöjen vanhemmille

LUPAHAKEMUS/ Nuoren ja vanhempien suostumus alaikäisen nuoren haastatteluun Tampereen Tyttöjen Talo (Setlementtiyhdistys Naapuri ry).

Hei,

Olen Sari Rusanen ja opiskelen Tampereen yliopistossa sosiaalityötä. Olen tekemässä pro gradu – tutkielmaani (opintojen lopputyö) Tampereen Tyttöjen Talolla. Tutkimuksessani olen kiinnostunut nuorten omista kokemuksista ja identiteetin rakentumisesta, millaista on olla nuori erilaisissa monikulttuurisissa ympäristöissä, kuten esimerkiksi koulussa, harrastuspiireissä ja asuinympäristössä. Olen myös kiinnostunut, kuinka erilaisista taustoista tulevien nuorten ystävä- ja kaveripiirit rakentuvat. Haastatteluiden kautta kysyn, kuinka nuoret neuvottelevat näistä asioista vanhempiensa kanssa, millaisia keskusteluja perheissä käydään liittyen nuorten aikuistumiseen ja ihmissuhteisiin. Tutkimuksessani tarkastelen myös rasismia ja syrjinnän kokemuksia sekä kulttuuriin ja kunniakäsitteisiin liittyviä kysymyksiä. Teen tutkielmani osana GENESO- (Nuorisotutkimusverkosto) ja Kunnia-kulttuuri Pirkanmaalla- (Setlementtiyhdistys Naapuri ry) hankkeita.

Tutkijana sitoudun noudattamaan tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita sekä noudattamaan hyvää ja eettistä tutkimustapaa. Tutkittavien osallistuminen on vapaaehtoista ja he myös saavat halutessaan jättäytyä pois tutkimuksesta. Haastatteluiden tärkein perusta on luottamus ja haastateltavia ei tutkimuksesta pysty tunnistamaan.

Tutkielmani on tarkoitus valmistua keväällä 2014. Tutkielmani ohjaajana toimii Kirsi Juhila Tampereen yliopistosta Yhteiskuntatieteiden yksiköstä. Annan mielelläni lisätietoja tutkimukseen liittyen.

15 / 8 2013 Sari Rusanen sari.rusanen@uta.fi

NUORI TÄYTTÄÄ: (jää tutkijalle)

Suostumus tutkimushaastatteluun osallistumisesta

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys

VANHEMPI TÄYTTÄÄ: (jää tutkijalle)

Haastattelulupa alle 18-vuotiaan nuoren vanhemmalta/huoltajalta: (nuoren nimi)

Annan _____
luvan osallistua tutkimushaastatteluun.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys